

T.C.

**YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İLKÖĞRETİM 7. VE 8. SINIF ERGEN ÖĞRENCİLERİN SALDIRGAN
DAVRANIŞLARIYLA
ANA-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

Bahadır Çakıroğlu

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ ve DENETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

İstanbul-2007

T.C.

**YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İLKÖĞRETİM 7. VE 8. SINIF ERGEN ÖĞRENCİLERİN SALDIRGAN
DAVRANIŞLARIYLA
ANA-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

Bahadır Çakıroğlu

DANIŞMAN

Prof. Dr. Canan Çetin

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ ve DENETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

İstanbul- 2007

ilköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerin Ana-Baba
Tutumları ile Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişki

Bahadır ÇAKIROĞLU

ONAY

Jüri:

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Canan ÇETİN

Canan Çetin

Üye

Doç. Dr. Deniz BÖKÜ

Deniz Bökü

Üye

Y. Doç. Dr. M. Emin OKUR

M. Emin Okur

Yüksek lisans tezi onay tarihi: 16./04./2007

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KISALTMA LİSTESİ	III
ÇİZELGE LİSTESİ	IV
ŞEKİL LİSTESİ	VI
ÖNSÖZ	VII
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1.PROBLEM DURUMU.....	1
1.2.PROBLEM CÜMLESİ.....	5
1.3.ALT PROBLEMLER.....	6
1.4.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	7
1.5.ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI.....	7
1.6.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	7
BÖLÜM 2	8
İLGİLİ LİTERATÜR	8
2.1.ERGENLİK DÖNEMİ.....	8
2.1.1.ERGENLİK TANIMLARI.....	9
2.1.2.İNSAN HAYATI YAŞ SINIRLARI.....	12
2.2.SALDIRGANLIK.....	13
2.2.1.KAVRAM OLARAK SALDIRGANLIK.....	13
2.2.2.SALDIRGANLIK GÜDÜSÜ.....	15
2.2.3.SALDIRGANLIK TANIMLARI.....	17
2.2.3.1.YANSITILMIŞ SALDIRGANLIK.....	18
2.2.3.2.KENDİNE DÖNÜK SALDIRGANLIK ..	18
2.2.3.3.İZİN VERİLMİŞ SALDIRGANLIK.....	18
2.2.3.4.DÜŞLEM İÇİNDE SALDIRGANLIK.....	18
2.2.3.5.YER DEĞİŞTİRMİŞ SALDIRGANLIK .	19
2.2.4.SALDIRGAN DAVRANIŞ.....	19
2.2.4.1.SALDIRGAN DAVRANIŞIN NEDENLERİ	20
2.2.4.1.1.DAĞILMIŞ AİLELER.....	20
2.2.4.1.2.SALDIRGAN DAV. TAKLİT	21
2.2.4.1.3.SALDIRGAN DAVRANIŞI	
DENETLEYEMEMEK.....	22
2.2.4.1.4.SALDIRGAN DAVRANIŞA KARŞI	
FİZİKSEL CEZALAR.....	22
2.2.4.1.5.ENGELLENME.....	25
2.2.4.1.6.HAYAL KIRIKLIĞI.....	26
2.2.4.1.7.SALDIRGAN DAVRANIŞA	
GÜDÜLENME.....	27
2.2.4.2.AKRANLARA YÖNELİK SALDIRGAN	
DAVRANIŞLAR.....	28
2.2.5.SALDIRGANLIK VE TV.....	29
2.2.6.SALDIRGANLIK KURAMLARI.....	30

2.2.6.1.SALDIRGANLIĞA İLŞKİN İÇGÜDÜSEL VE BİYOLOJİK KURALLAR	33
2.2.6.2.ENGELLENME-SALDIRGANLIK KURAMI	37
2.2.6.3.SOSYAL ÖĞRENME KURAMINA GÖRE SALDIRGANLIK	41
2.3. TUTUM	43
2.4.ÖFKE	44
2.5.İLKÖĞRETİM 7. VE 8. SINIF ÖĞRENCİLERİ.....	44
2.6.GENÇLİK DÖNEMİ AİLE SORUNLARI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ.....	44
2.7.ROSENZWEİG P-F ARAŞTIRMASI.....	45
2.8.SALDIRGAN DAVRANIŞ İLE ANA-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER	45
2.8.1.ANA-BABA TUTUMLARI.....	46
2.8.2.ÇOCUKLARIN SALDIRGAN DAVRANIŞLARI	48
2.8.2.1.ÇOCUK YETİŞTİRME UYGULAMALARI	49
2.8.2.2.TÜRK KÜLTÜRÜNDE ANNE-BABA-ÇOCUK İLİŞKİSİ VE BAĞIMLILIK	54
2.9.İLKÖĞRETİMDE EĞİTİM	55
2.9.1.İLKÖĞRETİMİN TANIMI VE ÖNEMİ	56
2.9.2.EĞİTİMİN TANIMI VE ÖNEMİ	56
2.9.3.ÖĞRETMEN	57
BÖLÜM 3	59
YÖNTEM	59
3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ	59
3.2.EVREN VE ÖRNEKLEM.....	59
3.3.VERİLERİN TOPLANMASI.....	59
3.3.1.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	60
3.3.1.1.GENÇLİK DÖNEMİ AİLE SORUNLARI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ.....	60
3.3.1.2.ROSENSWEİG P-F ARAŞTIRMASI	61
3.3.2.VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI	64
BÖLÜM 4	65
BULGULAR VE YORUM	65
BÖLÜM 5	81
SONUÇLAR VE TARTIŞMA	81
5.1.ANA BABA DAVRANIŞLARI İLE ÇOCUĞUN CİNSİYETİNDEKİ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR.....	81
5.2.ANA BABA DAVRANIŞLARIYLA ÇOCUĞUN SALDIRGANLIĞI ARASINDAKİ FARKLILIKLAR	81
5.3.ÇOCUKLARIN SALDIRGANLIĞI İLE ÇOCUKLARIN CİNSİYETLERİ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR	82
5.4. ANA-BABA DAVRANIŞLARININ ‘‘İLİŞKİLERDE DUYARSIZLIK VE TUTARSIZLIK’’, ‘‘ANA-BABA İLİŞKİLERİNDE UYUMSUZLUKLUK’’, ‘‘EKONOMİK SORUNLAR’’, ‘‘SAĞLIK VE SOSYAL SORUNLAR’’, ‘‘OTORİTER BASKICI TUTUM’’ BOYUTLARI ARASINDAKİ FARKLAR	82

5.5.ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULARIN KISA ÖZETİ	83
5.6.ÖNERİLER.....	84
KAYNAKÇA	86
EKLER	91

KISALTMALAR

G.D. A.S.D.Ö. : Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği.

R.w. : Rosenzweig P-F Saldırganlık Ölçeği.

I.L.D. T. : İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık.

A.B.I.U. : Ana-baba ilişkilerinde Uyuşmazlık.

S.E.K. : Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık.

A.I.S.I. : Aile ilişkilerinde Sınırsızlık ve İstismar.

O.B.T. : Otoriter Baskıcı Tutum.

İ.Ö.O. : İlköğretim Okulu

S.E.D. : Sosyo-ekonomik Düzey

E.S. : Ekonomik Sorunlar

S.S.S: Sağlık ve Sosyal Sorunlar

ÇİZELGE LİSTESİ

- Çizelge 4.1** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "S.E.K." Boyutunun, "Çocuğun Cinsiyeti" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....65
- Çizelge 4.2** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "I.L.D.T." Boyutundan aldıkları puan ortalamalarının "S.E.D." ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....66
- Çizelge 4.3** İlköğretim 7.ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "A.I.S.I" Boyutunun, "Çocuğun Cinsiyeti" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....67
- Çizelge 4.4** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "A.B.I.U." Boyutunun, "S.E.D." ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi67
- Çizelge 4.5** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "O.B.T." Boyutunun, "Çocuğun Cinsiyeti" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....68
- Çizelge 4.6** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "I.L.D.T." Boyutunun, "Çocuğun Saldırganlığı" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....69
- Çizelge 4.7** İlköğretim7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "E.S." Boyutunun, "S.E.D." ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi69
- Çizelge 4.8** İlköğretim7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "S.S.S." Boyutunun, "Çocuğun Saldırganlığı" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi..... 70
- Çizelge 4.9** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının" S.S.S." Boyutunun, "S.E.D." İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi71
- Çizelge 4.10** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "S.E.K." Boyutunun, "Çocuğun Saldırganlığı" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....71
- Çizelge 4.11** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "A.I.S.I." Boyutunun, "Çocuğun Saldırganlığı" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....72

- Çizelge 4.12** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "O.B.T." Boyutunun, "S.E.D." ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....73
- Çizelge 4.13** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "I.L.D.T." Boyutunun, "Çocuğun Cinsiyeti" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....73
- Çizelge 4.14** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "S.E.K." Boyutunun, "Çocuğun Cinsiyeti" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....74
- Çizelge 4.15** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "A.I.S.I." Boyutunun, "Çocuğun Cinsiyeti" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....75
- Çizelge 4.16** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "E.S." Boyutunun, "Çocuğun Saldırganlığı" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.....75
- Çizelge 4.17** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "S.S.S." Boyutunun, "Çocuğun Saldırganlığı" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi76
- Çizelge 4.18** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının "O.B.T." Boyutunun, "Çocuğun Saldırganlığı" ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi77
- Çizelge 4.19** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin Rosenzweig P-F Saldırganlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları ile "Cinsiyetleri" Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi77
- Çizelge 4.20** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları İle G.D.A.S.D.Ö. 'nin Ana-Baba Davranışlarının "S.E.K.", "A.I.S.I.", "E.S." Ve "S.S.S." Boyutlarının Korelasyonu İle İlişkileri Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi78
- Çizelge 4.21** İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları İle G.D.A.S.D.Ö. 'nin Ana-Baba Davranışlarının "A.B.I.U.", "O.B.T." Ve "I.L.D.T." Boyutlarının Korelasyonu İle İlişkileri Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi79

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 İnsan Hayatı Yaş Sınırları (Kulaksızoğlu, 2006)

Şekil 2.2 Duygusal Saldırganlık Süreci (Gren, 1998)

Şekil 2.3 Okul Öncesi Çocuklarda Davranış gelişimi Problemlerine Etken Olabilecek Faktörler (Campbell, 1990)

Şekil 2.4 Çocuk Gelişiminde Sorun Yaratabilecek Etkileşimsel Faktörler Modeli (Campbell, 1990)

ÖNSÖZ

İnsanlığın çağlar boyu tartışmasız anlaştığı, belki de tek konu çocukların toplumun geleceği olduğu gerçeğidir. Geleceğimiz olan çocuklarımızın eğitimi rastlantılara ve bilim dışı öngörülere bırakılmamalıdır. Bilimsel gelişmeler doğrultusunda, artık çocukların gelişim geçirdiği evreler tespit edilmekte ve eğitim de bu evrelerin özelliğine göre ele alınmaktadır.

Çocukların, özellikle ergenlik başlangıcındaki bireylerin sorunlarını anlayabilmek ve çözümü için bilimsel metotlar geliştirmek aydınlık bir geleceğin gereklerindedir. Günümüzde çocukların en önemli sorunlarından biri de 'saldırganlık' tır.

Ebeveynin çeşitli gelişim dönemlerinde çocuk için farklı düzeylerde önemi olduğunu düşünürsek saldırganlığın en önemli sebeplerinden birisinin ana-baba tutumları olduğunu anlayabiliriz. Ana-baba-çocuk arasında ne kadar sağlıklı ilişkiler geliştirebilirsek o kadar uyumlu ve sıcak ilişkilerin geliştiği huzurlu ve mutlu bir toplum haline gelebileceğimizi düşünüyorum.

Ergenlik başlangıcındaki çocukların saldırgan davranışları ile ana baba tutumları arasındaki ilişkileri inceleyen bu çalışmamızın sonuçlarının da buna bir nebze olsun hizmet etmesi diliyorum.

Araştırma süresince yapmış olduğu rehberlik ve yardımlarına, göstermiş olduğu sabır ve dostça yaklaşımlarından dolayı danışman hocam Sayın Prof. Dr. Canan ÇETİN'e en içten saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Mart 2007-İSTANBUL

Bahadır ÇAKIROĞLU

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ilköğretim yedinci ve sekizinci sınıf ergen öğrencilerin ana baba tutumu ile saldırgan davranışları arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Söz konusu ilişki araştırılırken, çocukların saldırgan davranışlarının ve ana-babanın çocuk geliştirme tutumlarının, çocuğun cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığı da ilişkisel olarak incelenmiştir.

Araştırmanın evrenini 2005–2006 eğitim-öğretim yılında İstanbul Avrupa yakasında bulunan çeşitli ilköğretim okullarında okuyan 280 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmanın veri toplama aşamasında iki ölçekten yararlanılmıştır. Çocukların saldırgan davranışlarını belirlemek için “Rosenzweig P-F Araştırması”, ana-babaların tutumlarını saptamak amacıyla da “Gençlik Döneminde Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği” uygulanmıştır.

Ana-baba davranışları ile çocukların saldırgan davranışlarına yönelik yapılan t-testi sonuçlarına göre “ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık” boyutu ile çocukların saldırgan davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Fakat “ana baba ilişkilerinde uyumsuzluk” boyutları ile çocukların saldırgan davranışları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Ana-baba davranışlarının etkisinin kız ve erkeklere göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmak için yapılan t-testi sonuçlarına göre, kızlar ve erkekler arasında, ana-baba davranışları yönünden anlamlı farklılıklar bulunamamıştır.

Saldırgan davranışlar açısından, kızlarla erkekler arasında anlamlı farklılıkların olup olmadığını araştırmak için yapılan t-testi sonuçlarına göre, erkeklerin kızlara göre daha az saldırgan oldukları bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: Saldırganlık, Ana-baba Davranışları

ABSTRACT

The aim of this study is to point out the relationship between the aggressive behavior of the adolescent seventh and eighth grade students and the attitude of their parents. While researching about said relationship, it was also investigated if the aggressive behavior of the children and the methods with which the parents raise their children vary according to the gender of the child.

The total field being surveyed for the research was a sum of 280 students studying in various elementary schools located on Istanbul – European Side during the academic year of 2005-2006.

The two criteria employed for the data collection phase of the research were: a) the “Rosenzweig P-F Survey” for determining aggressive behavior in children and; b) “The Criterion for Evaluating Family Problems during the Period of Youth” for finding out about the parents’ attitude.

According to the t- results of the test for determining the parents’ attitudes and the aggressive behavior in children, there was no meaningful difference between the amount of “insensitivity and inconsistency in relationships” and the aggressive behavior of children. However, there were meaningful differences between the amount of “disputes in parent relationships” and the aggressive behavior of children.

According to the results of the t-test for determining if the effects of parents’ attitudes vary according to the gender of the child, there was no meaningful difference between boys and girls in terms of the effects of parents’ attitudes.

According to the t-test results of the t-test for determining if there are meaningful differences between girls and boys in terms of aggressive behavior, it was found out that boys are less aggressive than girls.

Keywords:Aggressiveness,ParentAttitudes

BÖLÜM 1

1.GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Günümüzde çocukların, ruh sağlıkları yerinde ve insani vasıflara sahip olarak yetişmeleri için daha fazla çaba sarfedilmektedir. Artık çocuğun dünyasına girilmiş, onun ruhunun gerçek zenginliği anlaşılmaya başlanmıştır. Bir zamanlar çocuğa ‘‘ihmal edilebilen bir varlık’’ veya ‘‘küçük çapta bir erişkin ‘’ gözüyle bakılmaktaydı. Şimdi gelişiminin geçirdiği evreler bilinmekte ve eğitim bu evrelerin özelliğine göre düzenlenmektedir. Eğitim yöntemleri, araç, gereç ve malzemeleri de yeniden ele alınmakta, değiştirilmekte ve geliştirilmektedir. Çocuk sanki yeniden keşfedilmektedir.

Dünyada yapılan bilimsel araştırmaların sonuçları, çocukluk yıllarında kazanılan davranışların büyük bir kısmının yetişkinlikte, bireyin kişilik yapısını, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiğini ve sağlam bir kişiliğin temelini ilk çocukluk yıllarında atılabileceğini göstermiştir. Araştırmacılar ‘‘ilk izlenimlerin’’kişinin hayatında yapabileceği büyük ve sürekli etkilere dikkat çekmektedirler(Selçuk,1991).

Ana-baba çocukların birincil eğiticisi olarak kabul edilirler. Toplumun ana babaya yüklediği sorumluluk çocuğa nasıl davranması gerektiğini hangi kurallara uyması gerektiği, hangi değerleri koruyarak nasıl kararlar alması gerektiği gibi bilgileri öğretip yetişkinliğe hazırlamaktır. Böylece çocuğun toplumsallaşmasını sağlamaktır.

Ana-baba çocuk ilişkilerinin, çeşitli gelişim dönemlerinde çocuk için farklı düzeylerde önemi vardır. Ancak çocukluk döneminde ailenin çocuğun kişilik gelişimi üzerine etkisi çok büyüktür.Çocuğun kişiliğinin oluşumu, karakterinin biçimlenmesi ve benlik saygısının gelişimi,büyük ölçüde özdeşim modelleri olan ana-babanın kişilik yapılarına bağlıdır. Kendine güveni olan anne ve baba, bu özgüvenlerini çocuklarına da yansıtıp güvenli olmalarını sağlarlar. Anne ve babanın davranışlarını kendine model olarak alan çocuk, böylelikle istenen ve istenmeyen davranışları onlardan öğrenecek, kendini bu

doğrultuda yönlendirecektir. Ancak çocuğun, anne ve babasının tavırlarını benimseyebilmesi için ana-baba-çocuk üçgeni arasında, sevgi,saygı ve güven olması gerekir. Anne ve babanın birbirlerine karşı olan ilişkilerinin sevgi ve saygı temeline dayanması, gerek çocuğun cinsiyetine özgü rolü benimsemesi, gerekse özdeşleşmesi açısından büyük önem taşır(Kulaksızıoğlu,2006).

Anne baba ilişkilerinin sağlıklı olması, dengeli bir aile hayatı, karşılıklı saygının varlığı, çocuğun ailesi ve çevresi ile olan ilişkilerini belirler. Çocuk hangi ortamda yaşarsa o ortamın davranışlarını benimseyerek büyür.

İnsanların yaşamlarının şekillenmesinde ilköğretim hayatında kazandığı davranışların önemli ölçüde etkili olduğu görülmektedir. Bu dönem içerisinde almış oldukları eğitim ve sunulan öğretim yaşantıları kalıcı olmaktadır.

Hedefimiz; yarınlarımız olan çocuklarımızı, gelişen, değişen ülke ve dünya şartlarına uyum sağlayabilecek temeli bu amaç üzerinde kurulmuş çağdaş ve bilimsel eğitim sistemlerinden geçerek yetişen, kendi ayakları üzerinde durabilen, kişilikli, yaratıcı düşünceye sahip, kendine güvenen düşündüğünü ifade edebilen; farklı yetenekleri olan sosyal bireyler olarak görmek olmalıdır. Yani ana-baba, çocuk ve okul üçgeninde en mükemmele ulaşmaktır.

Uyumlu ve sıcak ilişkilerin olduğu ailelerin çocukları büyüdüklerinde genellikle uyumlu ilişkiler kuran kişiler olmaktadırlar. Başkaları ile iyi geçinen insanlar çoğunlukla hayatlarını mutlu şekilde geçirmektedirler. Dost ve arkadaş bulmakta güçlük çekmezler. Sadece sevinçli ve başarılı oldukları anlarda değil, başarısız ve üzüntülü anlarında da duygularını paylaşacakları birileri mutlaka vardır. Bu nedenle uyumlu ailede yetişen çocukların, insanlarla iyi geçinmeyi öğrendiklerinden genellikle hayatlarında daha başarılı oldukları saptanmıştır. İnsanlarla iyi geçinmeyi bilen bireyler başkalarına göre zeki ve yetenekli olamayabilir, her şeyi en iyi biçimde yapamayabilirler. Ancak her durumda çevreleriyle sıcak ilişkiler kurduklarından başarılarını engelleyecek çeşitli etkenlerden kendilerini koruyabilirler. Çevresindeki insanların sevgisini kazanarak her işi daha kolay bir şekilde yapabilme becerisi gösterebilirler.

Ana-baba-çocuk ilişkisi ergenlik dönemlerinde çok büyük önem kazanır. Ergenin davranışlarına bakarak onun nasıl bir aile ortamında yetiştiğini kavramak hiç de zor değildir. Çünkü gencin davranışlarını şekillendiren, ona bir nitelik kazandıran anne ve baba ve diğer aile bireyleridir. Onu bir fidan iken ağaç haline getiren aileden başka kim olabilir? Gelecekte meyve toplamak isteyen anne ve babalar, fidanlarını en iyi şekilde yetiştirmelidirler.

Araştırmalar insanların kendilerine güven ve yeterlilik duygusuna sahip olarak doğduklarını gösterir. Çocuklar ağladıkları zaman bir çok şeyi elde edebileceklerini bilirler. Dolayısıyla başarılı olma duygusuna sahip olarak doğarlar. Fakat araştırmalar, çocukların ilköğretim dördüncü sınıfa gelinceye kadar %80'inin kendine güven duygusunu kaybettiğini ve yetişkinlik dönemine girerken başarısız olma endişesine kapıldığını gösterir. Bütün bunların kaynağı ana-babanın olumsuz tutumları, okuldaki öğretmenlerin olumsuz düşünce tarzları ve çevredeki insanların olumsuz tavırlarıdır.

Çocukken kendine olan güveni yitiren bireyler, yetişkin olduklarında çalışmayı dahi göze alamayan bireyler olmaktadır. Bu durumun farkına varan ve cesaretle üzerine giden ana-babalar çocuklarına güven duygusunu aşıyor, onun başarılı olmasına yardım ediyorlar. Çocukların zihinlerinde oluşan yenilgi ve kendine güvensizlik duygularını ortadan kaldırmak için ana-babaların biliçli bir uğraş vermeleri, bunların yerine olumlu duygular yerleştirmeleri gerekir.

Ergenlik çağındaki çocukların ruh sağlığı ayrıca ele alınması gereken konulardandır. Erinlik döneminde rastlanan önmeli davranış problemlerinden biri de 'saldırganlık'tır. Çocukların saldırgan tavırları çoğunlukla can sıkıcı, yıpratıcı ve bazen de sinir bozucu olur. Bu tür davranışlar, korku yaratırlar. Çocuk odasında dövüşmeler, okul bahçesinde kaba güç gösterileri medyanın her gün haberlerini verdiği ürkütücü vahşetin ve zorbalık eseri suçların eseri mi? Bu tür olaylar ana-babalar kadar eğitmen ve öğretmenleri de aynı derecede huzursuz eder. Çocuklardaki saldırganlık kıpırtılarını fazla filizlenmeden kökten yok etmek için çaba gösterilmesi son derece normaldir. Çoğu zaman , ne yazık ki saldırganlığa karşı inatçı, bazen yıllar süren ve başarısızlıkla sonuçlanan bir savaş

başlar. Genellikle yetişkinlerin de (olaydaki paradoksa dikkat çekerim) saldırgan yollara başvurduğu bir çete savaşı oluşur. Ancak bu denli önemli bir sorun, çoğunlukla bir omuz silkmelerini takip eden çaresizlikle sonuçlanmaktadır. Belki de bu durum, toplumsal kusurların toptan yargılanması sırasında ortaya çıkmaktadır. Ana-baba ve pedagoğların duyguları çoğu zaman çaresiz bir öfke ile teslimiyet arasında gidip gelir. Saldırganlık eğitimde engellenemeyen bir davranış mıdır? Kesinlikle hayır. Çünkü saldırgan davranışların belirli nedenleri vardır (Stein,1997).

Sürtüşmelerin ve kavgaların yaşandığı ailede çocuk öfkenin kaygının ve saldırganlığın taşıyıcısı ve uygulayıcısı olur. Aile hayatında da insanlar çeşitli sorunlar yaşayabilir yer yer anne baba ve çocuklar arasında çatışmalar görülebilir. Önemli olan sorunlar karşısında ailenin bütünlük içersinde sorunların üstesinden gelmeyi bilmeleridir. Ayrıca anne baba arasındaki kavgaların çocukların yanında gerçekleşmesi, çocuğun ana ya da baba tarafındaki bir yere sokulması, onların psikolojik yapılarını alt üst eder. Kimsenin kimseyi takmadığı, herkesin ayrı telden çaldığı bir evde yaşayanlar sağlıklı bir iletişim kuramadıkları gibi hiçbir sorunun da üstesinden gelemez. Daha da önemlisi, aile olma duygusunu yaşayamazlar.

Çocukken anne babası ve kardeşleriyle uyumlu bir şekilde gençlik çağına giren kişiler de ara sıra aileleriyle sürtüşmeler yaşayabilirler. Aileler, çocukları büyüdükçe sorunların azalacağını zannederler. Aslında çocuklar büyüdükçe sorunları da büyür. Çünkü sakin, söz dinleyen, uyumlu çocuk gitmiş; yerine öfkeli, saldırgan, huysuz, haylaz ve söz dinlemeyen asi bir genç gelmiştir. Anne babalar, bu yapıya bürünen genci dizginlemek için onlara sert davranmaya başlarlar. Gencin bu durumunu, aileler doğal karşılayarak bunun gelişime bağlı olarak gerçekleştiğini kabullenmelidirler(Durmuş,2003).

Bebeklikten itibaren üzerinde durulan ve çocuğun ulaştığı gelişim düzeylerine göre bir değişim göstermesi beklenen en önemli davranışlardan biri saldırganlıktır. Saldırganlık, canlı ya da cansız objelere karşı yöneltilen yıkıcı ve zararlı hareketler olarak tanımlanabilir.

Ana-baba davranışlarıyla çocukların ruhsal sorunları arasında ilişkiler olabileceğini düşündüren ilk çalışmalar suçluluğa ilişkindir. Sonuçlar, suçlu çocukların Ana-babalarının çocuklarına karşı reddedici, sevgisiz, gevşek bir tutum içinde olduklarını, genellikle ağır fiziksel cezalar verdiklerini ve cezalandırmada tutarsız davrandıklarını göstermiştir (Bandura Walters ve diğerleri, 1959). Bazen ana-baba davranış özellikleri toplumsallaşmamış saldırgan çocuklar üzerinde yapılan araştırma sonuçlarında da ortaya çıkarılmıştır (Anthony ve diğerleri, 1970).

Buna karşılık, aşırı kaygı (Anxiety) ve içe kapanma tepkileri gösteren, nörotik çocukların ana-babalarıyla olan ilişkilerinin daha değişik niteliklerde olduğu gözlenmiştir. Bu ana-babaların reddedi tutum içinde, aşırı baskıcı, kısıtlayıcı, aşırı koruyucu, çocuktan beklentileri yüksek kişiler olduklarını araştırma bulguları göstermiştir (Becker ve diğerleri, 1964). Çocuk intiharlarının psikodinamiği üzerinde duranlar, intihara girişimi, çocuğun saldırganlık ve öç alma duygularının bazı koşullarda kendisine yönelmesi olduğunu söylemektedirler. İncelemelere göre, çocuğun öfke ve saldırganlığı en çok ana-babalarından kaynaklanmaktadır. Bu ana-babalar, çocuklarına karşı genellikle aşırı koruyucu, kollayıcı, soğuk, itici ve cezalandırıcıdır (Kanner, 1960).

Görüldüğü gibi ana-baba davranışlarıyla, çocuğun ruh sağlığı ve uyumu arasında yadsınamaz ilişkiler vardır. Sağlıklı ana-baba çocuk ilişkileri sağlıklı kişiliklerin oluşmasında bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde ana-baba çocuk ilişkisinin doğasını tanımlamaya yönelik çok sayıda araştırma yapılmaktadır. Araştırmacıların bu konuya en çok ağırlık verdiği sorun alanlarından biri de ana-baba davranışlarıyla çocukların saldırganlığı arasındaki ilişkilidir.

Araştırmamızın birinci bölümünde problemin durumu hakkında geniş değerlendirmelere yer verdik. Saldırganlığın ana-baba tutumlarına göre nasıl ortaya çıkabileceğini alt problemler kısmında sorguladık. Araştırmamızın ikinci bölümünde sırasıyla; ergenlik dönemini, saldırganlık kavramını, saldırgan davranışlara neden olabilecek sebepleri, çeşitli saldırganlık kuramlarını, saldırgan davranışların ana-baba tutumları ile ilişkisini değerlendirdik. Üçüncü bölümde araştırmamızda hangi yöntem ve teknikleri kullandığımızı açıkladık. Tezimizin dördüncü bölümünde ise elde ettiğimiz bulgulara yer verdik. Beşinci ve son bölümde bulgularımızın sonuçlarını ve tartışma kısmını ele alarak, önerilerimize yer verdik.

1.2.Problem Cümlesi

İlköğretimin ikinci kademesinde eğitim gören öğrencilerin büyük bir bölümü ergenlik dönemindedir. Ergenlik dönemindeki çocuklarda saldırganlığın gelişimini yönlendiren ana-baba tutum ve davranışları bazı değişkenler tarafından etkilenebilir. Bunlardan en önemlisi bireyin cinsiyetidir. Buradan hareketle araştırmanın problemi; ilköğretim ikinci kademe ergen öğrencilerin saldırgan davranışlarıyla ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin ortaya konmasıdır.

Bu araştırmada ilköğretim ikinci kademe ergen öğrencilerin saldırgan davranışlarına ana-baba tutumları ve yetiştirme yöntemlerinin ne şekilde etkili olduğu araştırılacaktır.

1.3.Alt Problemler

a) Ana-baba davranışlarının “ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık” boyutu çocukların cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?

b) Anne ve babalar, kız ve erkek çocuklarına karşı, “sosyal etkinliklerde kısıtlılık” boyutunda farklı davranırlar mı? Kız çocukların anne ve babaları, erkek çocukların anne ve babalarına göre daha kısıtlayıcı davranırlar mı?

c) “Aile ilişkilerinde sınırsızlık ve istismar” faktörü ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

d) Ana-baba davranışlarının “otoriter baskıcı tutum” boyutu ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Ana-babalar kız çocuklara karşı daha fazla otoriter ve baskıcı mı davranmaktadırlar?

e) Ana-baba davranışlarının “ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık” boyutu ile çocuğun saldırganlığı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? İlişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlığın fazla olduğu ailelerde, çocuklar daha fazla saldırgan davranışlar gösterir mi?

f) “Ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluk” boyutu ile çocukların saldırganlığı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluk arttıkça çocukların saldırgan davranışları da artar mı?

g) Ana-baba davranışlarının “otoriter ve baskıcı tutum” ve “sosyal etkinliklerde kısıtlılık” boyutlarının, çocukların saldırgan davranışlarıyla arasında anlamlı ilişkiler var mıdır? Ana-babası baskıcı ve otoriter bir tutum izleyen çocukların ve sosyal etkinlikleri kısıtlanan çocukların saldırgan davranışları artar mı?

h) Kızlarla erkekler arasında ölçülen yansıtılmış ve kendine dönük saldırganlık puanları arasında bir farklılık var mıdır?

i) “Sağlık ve sosyal sorunlar” ile sosyo-ekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe sağlık ve sosyal sorunlar azalır mı?

j) Ana-baba davranışlarının “otoriter baskıcı tutum” boyutunun sosyo-ekonomik düzey ile arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçeanababa davranışlarındaki otoriter baskıcı tutum azalır mı?

k) Ailedeki “ekonomik sorunlar” ile çocuğun saldırgan davranışları arasında anlamlı ilişkiler var mıdır? Ailede ekonomik sorunlar arttıkça, çocuğun saldırgan davranışları da artar mı?

l) Ailenin “sağlık ve sosyal sorunlar” boyutu ile çocuğun saldırganlığı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Ailesinde sağlık ve sosyal sorunlar olan çocukların saldırgan davranışlarında artma görülür mü?

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma ilköğretimin ikinci kademesinde eğitim gören öğrencilerin yakından tanınabilmesi için önem taşımaktadır. Tamamı ergenlik dönemindeki 13–15 yaş gurubunda bulunan söz konusu öğrencilerin saldırgan davranışları ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi aydınlatmak, ailelere ve çocuklara hizmet veren kuruluşlara yararlı olabilir. Araştırmalar, toplumun akıl sağlığı açısından, sağlıklı ana-baba çocuk ilişkisinin önemini ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın Türkiye'deki aile kurumunun psikososyal özelliklerini ana-baba çocuk ilişkileri yönünden aydınlayabileceği ve ana-baba çocuk ilişkileri alanına bulgularıyla kuramsal bir katkıda bulunacağı beklenmektedir.

1.5. Araştırmanın Sayıtları

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin anket ve ölçeklere samimi ve doğru cevap verdiği varsayılmıştır.
2. Araştırmada kullanılan ölçme araçları geçerli ve güvenilirlerdir.
3. Verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistikî yöntemler amaca uygun olarak seçilmiştir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma; 2005–2006 Eğitim-Öğretim yılı ile sınırlıdır.
2. İstanbul ilin Beşiktaş ilçesi Tevfik Fikret ve Kılıçalipaşa ilköğretim okullarının ikinci kademesinde okuyan tamamı ergen öğrencilerin saldırgan davranışları ile ana-baba tutumlarının belirlenmesi ile sınırlıdır.
3. Bu araştırma; Gençlik Dönemi Aile Sorunları Değerlendirme Ölçeği ve Rosenzweig P-F Saldırganlık Ölçeği ile toplanan verilerle sınırlıdır.

BÖLÜM 2

2.İLGİLİ LİTERATÜR

2.1.ERGENLİK DÖNEMİ

İnsanoğlu doğumu ile ölümü arasında ömür çizgisi içinde farklı dönemlerden geçmekte ve beden yapısına göre, içinde bulunduğu yaşa göre bu dönemlerde farklı özellikler göstermektedir. İnsan hayatı genel olarak çocukluk, gençlik, yetişkinlik, orta yaşlılık, yaşlılık ve ihtiyarlık olmak üzere altı evreye ayrılabilir. Bu evrelerden diğerine geçişte kesin yaş sınırları yoktur. Bununla beraber gelişimde belirli ve ardışık bir seyir izlenir. Bu gelişme seyri bütün insanlık için aynıdır. Gelişme sırasında geçilmesi gereken basamaklar atlanamaz. Bir önceki gelişme seyri bir sonrakine basamak teşkil eder. İnsanın bütün yönleri ile nasıl bir insan olacağı, saçının, teninin ve gözünün rengi, mizacı ve kişilik özellikleri, duygusal tepkileri, boyu ve kilosuna veya zihinsel özellikleri soyundan aldığı mirasa ve içinde yaşadığı çevre şartlarına bağlıdır. Genel olarak ‘buluğa erme’ çocukluktan ergenliğe geçişin bir işareti olarak kabul edilmektedir(Neyzi ve Alp,1977).

Kızlar için 11-13, erkekler için 13-15 yaşları buluğa erme dönemi olarak kabul edilebilir. Bilindiği gibi cinsel gelişme ve değişimin olduğu, cinsel özelliklerin kazanıldığı dönem buluş dönemi. Bu dönem aynı zamanda ergenliğin başlarıdır. Buluş çağındaki gencin vücudunda, boyunu ve yapısını değiştiren hızlı değişiklikler olur, zihinsel yapısında ve ilgilerinde gelişme görülür, her iki cins de fiziksel ve hormonal olarak cinsel gelişmelerini tamamlarlar. Kızlar erkeklere göre iki yıl kadar önce gençliğin başlangıcı olan buluş çağına girerler. Erkek çocukların seksüel olarak olgunlaşmaları ortalama 13 yaşlarında başlayıp iki yıl kadar sürdüğü halde, kızlar 11-12 yaşlarında buluş çağına girerler ve erkeklere göre daha kısa bir zaman sürecinde cinsel olgunluğa ulaşırlar. Pek çok uzman, gençlik döneminin, çocukluk döneminin sonu ile yetişkinlik dönemi başlangıcında yer alan bir geçiş dönemi olarak nitelemiştir. Bu dönem hızlı ve sürekli bir gelişim ve değişim dönemi olarak bilinmektedir. Genç bu çağda ana-babası ve çevresindeki yetişkinler tarafından ne tam yetişkin ne de çocuk olarak algılanmakta ve ana-baba ile yetişkinler, gençlerin neleri yapabilecekleri ve neleri yapamayacakları

konusunda birbirinden farklı fikir ve yaklaşımlar ileri sürmektedirler(Kulaksızoğlu,2006).

Ergenlik dönemi bireyde gözlenebilen sürekli ve süratli gelişimi kapsayan çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. Bu döneme bir ‘başkalaşım’ ya da ‘farklılaşma’ dönemi gözü ile bakılabilir. Nasıl kozadan çıkan tırtıl , ne kozadaki biçimine ne de kelebeğe benziyorsa ; aynı biçimde ergen de , ne çocuk ne de erişkin olan , kimliğini belirleme savaşımı içinde çırpınan bir bireydir. Başka bir deyişle erişkin aday olan ergen, ne çocuktur, ne erişkin(Yavuzer, 2004).

Bütün toplumlarda gençlik çağı fırtınalı geçen bir dönem olarak gösterilmektedir. Ergenlerdeki sorunlar ve çatışmalar birbirinden çok farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmakla beraber, bunları ergenlik sırasında meydana gelen bedensel, cinsel, duygusal, sosyal ve kişisel gelişmelerin gençte yarattığı farklılaşmaya bağlı olarak açıklamak mümkündür.

Unesco ergenlik dönemini 15- 25 yaş dilimleri arasında göstermektedir. Bu dönem ülkemizde kızlarda 10-12 , erkeklerde 12-14 yaşları arasında başlar. Uzmanların büyük çoğunluğu 12-15 yaş dolaylarını olumsuz bir dönem olarak nitelendirmektedirler. Araştırmamızda 13-14 yaş gurubu ergenlerin saldırganlık düzeyleri ve ana-baba tutumları değerlendirileceğinden bu önemli bir durumdur.

2.1.1.Ergenlik Tanımları

Fransız Psikiyatır Dolto, ergenliği ikinci doğum olarak tanımlar. Doğum, fetus halinden bebekliğe geçişi, ergenlik de çocukluktan yetişkinliğe geçişi ifade eder. Dolto, ergenlerin tıpkı yaşamın başlangıcındaki bebekler gibi kırılgan ve dayanıksız olduklarını belirtir ve onları kabuk değiştiren ıstakozlara benzetir. İstakozlar bu dönemde kabukları yumuşak oldukları için zayıf ve savunmasızdırlar. Eğer yaralanırlarsa bu yaranın izini tüm yaşamları boyunca taşırlar. Öyleyse ergenlik, bireyin zayıf ve savunmasız olduğu tehlikeli bir dönemdir(Akt.Parman, 2000).

Ergenlik, çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir ‘‘ara d6nemdir’’. Gençlik belirli yaşlarla sınırlı olamayan bir hayat d6nemidir. Bununla beraber gençlik kelimesi ergenlik yerine kullanılabilir. Buluğ (erinlik, 6nergenlik) ergenliğin başlarındaki biyolojik-cinsel gelişme d6nemidir.(Kulaksızoğlu,2006)

Milli Eğitim Bakanlığı’na g6re gençlik, ‘‘buluğ çağına erme sebebi ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma d6nemi olan çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12-24 yaşları arasındaki guruptur’’. Unesco’nun tanımına g6re genç, 6đrenim yapan ve hayatını kazanmak için çalışmayan ve evi olmayan insandır.

Gençlik ağının başlangıcı ve sonu konusunda ileri s6r6len yaş sınırlamaları da birbirinden farklıdır. Unesco’nun tanımında gençlik ağı, 15-25 yaşları arasında g6sterilmekte iken Birleşmiş Milletler 6rg6t6ne g6re 12-25 yaşları arasındadır. Gençliğin başlangıcı. Sonu ve ergenlik ağı hakkında ileri s6r6len zamanlar g6receli yaş sınırlamalarıdır. Gençlik ağının başlangıcı gibi, gençlikten yetişkinliğe geçmek de farklı toplumlarda birbirinden başka kriterlere bağlı olabilir. Bir gencin yetişkin sınıfta yer alması, yetişkin sorumluluklarını taşıması ve yaşına ait rollerini oynamaması onun yetişme koşullarına, zekasına, çevresindeki bireylerle kurduğu ilişkiye bağlıdır. Bu bakımdan kesin yaş sınırları yerine, yaklaşık zaman dilimleri belirlemek yerinde olur. Bedence ve boyca b6y6menin durduğu yaş sınırları biyolojik olarak gençlik çağının bittiğine bir işaret olarak g6sterilebilirse de, bu kesin bir belirti olamaz. B6y6menin sona ermesinde 6nemli bireysel farklar g6r6lmektedir. Biyolojik fakt6rlerin yanında daha çok sosyolojik veriler genç ve yetişkin ayırımları konusunda fikir vermektedir.

Ergenliğin fiziksel, bilişsel, toplumsal ve duygusal değişimleri hızlı ve sancılıdır. Bunlar ergenlerin cinsel ve toplumsal kimliklerine yeniden belirlemelerine, yeni biçimlerde d6ř6nmelerine ve amaçlarını yeni bir derinlikte değerlendirmelerine, yaşamları 6zerinde yeni sorumluluk ve 6zg6rl6k kazanmalarına yol açar. Ergenlik d6neminde verilen kararlar, yetişkinliğe geçiş yollarını g6l6 biçimde etkiler(Akt.Yavuzer, 2005)

Ergenlik, yaşamın ilk iki yılı dışında, b6y6me ve olgunlaşmayla ilgili en yoğun değerişmelerin yaşandığı bir gelişme d6nemidir. Yaklaşık sekiz yıl s6ren ergenlik,

öncelikle bir fizyolojik değişim dönemidir. Bu değişim; duygusal, sosyal ve zihinsel olgunluğa elverişli bir temel hazırlar(Yavuzer, 2005).

Hamachek'e göre ergenlik, erinlikle başlayan, zihinsel bir durum, bir tutum, bir yaşam tarzıdır ve birey ana-baba denetiminden bağımsızlığını kazandığında sona ermektedir. Bu evrede ergen, 'şimdi ve burada'olanı düşünmekten, daha olgun bir bilişsel yetenek olan varsayımsal durumlar hakkında mantıklı çıkarsamalar yapmaya doğru yönelmektedir. Bu dönem, 'ben neyim, diğerleri arasında neredeyim, öncelikle ben nasıl öyle oldum ve yaşamımla ilgili olarak ne yapacağım' gibi soruların sorulduğu bir dönemdir. Gerçekte ergenlik yılları, benliği yaratma dönemi değil var olan benliği keşfetme dönemidir(akt.Yavuzer, 2005).

Toplumumuzda evli olmak, askerliğini yapmış olmak, ekonomik bağımsızlığını kazanmış olmak, bir iş veya meslek sahibi olmak, ana-babadan ayrı yaşamak, üniversiteden mezun olmak veya seçimde oy kullanmak başkaları tarafından 'yetişkin bir kişi' gibi algılanmaya yol açan değişikliklerdir. Ergenlik çağının sonu ve genç yetişkinliğin başlangıcı olarak kabul edilebilen yaş sınırları 21 yaş civarındadır. Okumakta olan gençler, hiç sene kaybetmediklerinde bu yaşlarda üniversiteyi bitirmek üzere olacaklardır. Okumayan erkek gençler ise 21 yaşlarındayken askerlik hizmeti içersindedirler.

Bu yaşlardan sonra üniversiteli gençler için askerliğini yapma, okul dışındaki gençler için iş bulma gibi görevler için zamana ihtiyaçları vardır. Ayrıca öğrenim hayatındaki uzamalar, lisans üstü çalışmaları, okula gitmeyen gençlerde iş kurma veya iş bulmadaki gecikmeler, bireyin hayata atılmasını, ekonomik bağımsızlığını kazanmasını ve dolayısıyla evliliğini ve yetişkin rollerini kazanmasını ertelemesine sebep olmaktadır. O zaman da 'uzamış gençlikten' söz edilebilir(Tezcan, 1981).

2.1.2. İnsan Hayatı Yaş Sınırları

İnsan hayatındaki önemli dönemlerin yaş sınırlarını şu şekilde belirtebiliriz:

I. ÇOCUKLUK	
A. Bebeklik	Doğuştan 2 yaşına kadar
B. İlk Çocukluk	2-7 yaş
C. Okul Çocukluğu	7-11 yaş (kızlar)
	7-13 yaş (erkekler)
II. ERGENLİK	
A. Buluş(Erinlik) veya Ergenliğin Başları	11-13 (12-14) yaş (kızlar)
	13-15 yaş (erkekler)
B. Ergenliğin Ortaları	14-16 yaş (kızlar)
	15-17 yaş (erkekler)
C. Ergenliğin Sonları	16/17-21 yaş
III. YETİŞKİNLİK	
A.Yetişkinliğin Başları	
(Genç Yetişkinlik)	22-30 yaş
B. Yetişkinliğin Ortaları	30-40 yaş
C. Yetişkinliğin Sonları	
(Orta Yaşa Geçiş)	40-45 yaş
IV. ORTA YAŞLILIK	
	45-65 yaş
V. YAŞLILIK	
	65-75 yaş
VI. İHTİYARLIK	
	75 yaş ve üstü

Şekil 2.1 İnsan hayatı yaş sınırları (Kulaksızoğlu 2006).

Yukarıda belirtilen yaş sınırlarının oldukça genel nitelikler taşıdığı kabul edilmektedir.

Ergenlik insanda bedence, boyca büyümenin hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesi ile sonlandığı düşünülen özel bir evredir. Gençlik ise ergenliği de kapsayan ve üst yaş sınırının daha geniş olduğu bir çağdır. Gençlik deyiminin ‘’ergenlik’’ yerine kullanılması yanlış olmaz. Ancak ergenlik derken büyüme ve gelişmenin olduğu özel bir çağ kastedilmektedir. Genç, okuyan veya tam bir meslek sahibi olamamış, evlenmemiş, ana babası ile beraber yaşayan veya anne babasının desteğinde yaşamını sürdüren bir birey olarak da tanımlanabilir(Kulaksızoğlu,2006).

2.2. SALDIRGANLIK

2.2.1.Kavram Olarak Saldırganlık

Saldırganlık, kişinin karşısındakine, kendisine ve/veya bir nesneye zarar verme, incitme, kırma amacıyla sözel veya fiziksel olarak yıkıma yönelik davranışta bulunması olarak açıklanabilir.

Saldırganlık, genellikle toplumsallaşma evrelerinin bozuk geçtiği ve yeterince sindirilemediği çocuklarda; zorlandığı, sert yöntemin hâkim olduğu ebeveyn tutumuna bağlı olarak veya güvensizliğin kompozisyonu içinde ortaya çıkması mümkündür. Bunun devamlı kullanılması karakter özelliği olarak ortaya çıkabilir. Ciddi uyum ve davranış bozukluklarında görülen saldırganlık sıklıkla, zekâ geriliğinin veya psikolojik bir reaksiyonun belirtisi olabilir.

Saldırganlık denilince, akla hemen sert el hareketleri gelir. Ağır suçlardan tutun da çocuksu dövüş stilleri olan ısırma, tırmalamak, tekmelemeye kadar. Bunun dışında sözlü saldırılar da saldırgan olarak algılanır. Tüm bu saldırılar genelde bariz bir şekilde öfke veya sinirlilikle ortaya çıkar.

Saldırgan çocuk, ruhsal sorunları nedeni ile yaşlıları ve genel olarak çevresiyle uyumlu ilişkiler kuramayan çocuktur. Aşırı geçimsizlik nedeniyle ilişkileri gergin ve

sürtüşmelidir. Olağan anlaşmazlıkları bile gücüyle çözmeye çalışır. Öfkesini yenemez, hep kendini haklı çıkarmak eğilimindedir. Cezalardan etkilenmez veya bir süreliğine etkilenir. Bu tanıma göre, çocuklar ruhsal sorunlarını davranışlarına aktarırlar. Saldırganlık cinsel dürtü gibi, insanda var olan bir dürtüdür. İnsanın yaşaması için gereklidir(Yörükoğlu, 1989).

Saldırganlık içeren davranışlar; kişinin birisi tarafından bilinçli olarak kırılması, hakarete uğraması, aldatılması, hayal kırıklığına uğratılması ya da dalga geçilmesi sonucu kızgınlıkla ortaya çıkan davranışlardır.

Sadece acı ve hayal kırıklığı değil, her türlü hoş olmayan dürtü insanlarda tahrik edici saldırgan eğilimlere yol acar. Birçok etken kızgınlığımızı artırır: kötü kokular, çok sıcak odalar, sigara dumanı, tiksindirici sahneler, başkalarıyla hoş olmayan etkileşim, korku, depresyon ve benzeri (Berkowitz, 1983).

Eğer iki hayvan yakınlaştığında birbirlerine zarar verirlerse, kavga etmeye başlarlar. Bu her tür canlıda görülen acı-saldırganlık içgüdüsel bir bağlantıdır. Yine de, geçmişte kazanılan tecrübeler bu tepkiyi değiştirebilir. Birçok hayvan kaçmayı ya da sadece belli şartlarda saldırmayı tercih ederler (Berkowitz, 1983).

Tüm bu değerlendirmelerin yanında Arnd Stein saldırganlık kavramına alışıldık yaklaşımların yanında sıra dışı bir yorum getirmiş ve şu açıklamalarda bulunmuştur: Saldırganlık sözcüğü genelde olumsuz algılanmasına rağmen, aslında ne iyi ne de kötüdür. Sözcüğün Latincedeki temel anlamı, bir yere ya da bir kimseye yaklaşmak, bir şeye başlamak, fakat aynı zamanda saldırmak üzerine atılmak anlamlarına da gelmektedir. Kısacası harekete geçme sürecimiz, harekete geçmemizi gerektiren her şey (bir problem olduğu kadar bir görev, iş de olabilir) eski Romalılar tarafından "aggreği" olarak adlandırılıyordu. Buna göre Latince olan "agressio" sözcüğü tahrip olarak değil,"ilk hamle olarak çevrilmelidir, ister bir kalenin surlarına ya da günlük yaşamdaki zorluklara karşı olsun. Agresyon hala temel anlamı çerçevesinde kullanılsaydı, bir bakıma her hesaplı faaliyeti saldırganlık olarak değerlendirirdik. Fakat günümüzde agresyon çok dar anlamı ile ele alınıyor. Çoğu bilim adamı da yalnızca canlılara zarar

verici, kızdırıcı, yaralayıcı ve hatta öldürücü veya bir eşyayı zedeleyici davranışları kastediyor. İlk bakışta böyle bir tanımlama doğru gibi görünüyor ve barışçıl davranışlarla bir sınırlama yapılabilir. Ama durum görüldüğü gibi değildir. Görünürde saldırgan davranış gibi olan, fakat derininde hiç saldırganlık barındırmayan davranışlar vardır; yanlışlıkla bir vazoyu devirmeniz gibi. Yanından geçerken kolumuz çarpıyor ve istemeyerek vazoyu yere düşürüyoruz. Bunu tabii ki saldırganlık olarak tanımlayamayız. Ya da tam tersi de olabiliyor ve uyumlu, ahenkli bir görünüm altında saldırganlık yatabilir. Sakin sesle yapılan iğnelemeler gibi. Bunun yanında, bir de zarar veren fakat sonuçta hayati önem taşıyan saldırganlıklar vardır. Saldırganlık mı değil mi? İyi mi, kötü mü? Bazı örneklerde bu soruyu cevaplamak hiç de kolay olmayacak. Otobüste yanlışlıkla yanınızdaki yolcunun ayağına basıyorsunuz. Bu saldırganlık belirtisi mi? Ya da iki çocuk kavga ediyor. Küçük, büyüğün oyuncaklarını elinden alıyor, o da bunu karşılıksız bırakmayıp küçüğün suratına bir tokat indiriyor. Buna baba öfkeleniyor ve o da büyüğe tokat atıyor. Böyle bir karmaşada kimin davranışı saldırgan olarak algılanır çocukların mı, yoksa yetişkininki mi? Aslında babanın amacı huzuru sağlamaktır. İşte görüyoruz: günlük yaşamımızdaki güya net yorumlanan olaylarda bile çelişkide kalabiliyoruz. Aynı zamanda insanların başkalarına karşı gerçekleştirdikleri zarar verici eylemler de kolaylıkla sınıflandırılmıyor. Örneğin kasıtlı olarak zarar verici eyleme saldırganlık damgasını vurursak; acil durumlarda kaba kuvvet kullanmak ya da yangın alarmının camını kırmak (yangının olup olmaması fark etmez) gibi davranışları saldırgan davranış olarak nitelendirmemiz gerekebilir (Stein, 1997).

2.2.2. Saldırganlık Güdüsü

Söz konusu içgüdü ve dürtü olduğu zaman akla ilk önce hayvanlar gelir. Çünkü hayvanları yalnızca içgüdüleri yönetmektedir. Bu durumda davranış bilimcilerin saldırganlık dürtüsünün varlığı sorusunu incelemiş olmaları doğaldır. Bunlar arasında en tanınmış olan Konrad Lorenz, yıllarca hayvanlar üzerinde sürdürdüğü gözlemleri sonucunda, türdeşler arasında anlam içeren tepkiler olduğu görüşünü savunmaktadır. Yaşam savaşında hayvanlar arasındaki güdüsel saldırganlıklar sayesinde güçlü olanlar dayanıklılık göstereceklerdir ve bu da yaşamak için öngörülen bir koşuldur (Stein, 1997).

Fizyolojik veya sonradan ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanmaması, engele uğraması sonucu meydana gelen güdüdür. Bu güdü toplumsal normlara göre ya baskıya uğrar ya da teşvik edilir (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976).

Saldırganlık doğuştan var olduğu kabul edilen bir dürtüdür. Bunun dışında çevrenin olumsuz tutumları ya da gereksiz engellemeler, çocuğa yöneltilen saldırganlık çocukta saldırganlığın oluşmasına veya saldırganlık dürtüsünün beslenerek güçlenmesine neden olabilir. Bazen de bu dürtü çocuğun kendi kendine yönelir. Dışa dönük saldırganlıkta yemekleri dökme, bebekleri dövme, oyuncakları kırma, kâğıtları yırtma, küfür etme, tepinme, ısırma, gibi belirtiler sık görülür.

İnsan ve hayvan dâhil her türlü canlı, saldırgan içgüdüleri sayesinde topraklarını ve çocuklarını koruyarak sağ kaldılar ve sadece en güçlü olanlar ayakta kaldı.

Freud, saldırgan davranışın ifade edilmediği takdirde belirli türden bir enerji olarak içimizde kalacağını savunmuştur. Freud birçok davranış bozukluklarının, doğal ifadesini bulamamış saldırganlık eğiliminden kaynaklandığını ifade etmiştir(Akt. Doğan Cüceloğlu, 1991).

Hipokrates kişiliğin beden salgılarına göre değişen bir kavram olarak ele alırken birtakım sınıflamalar yapmayı uygun görmüştür. Bu sınıflamalar arasında ‘sinirli mizaç’ tan bahsederken; öfkeli, saldırgan ve heyecanlı değerlendirmesini yapmıştır(Aydın, 2001).

Saldırgan davranışları yalnız bırakmayan, öfke ve sinirlilik gibi duygular, belirli beyin merkezleri tarafından yönlendirilir. Kişi ne kadar hareketli ve heyecanlı ise, saldırganlığı o kadar sert ve hırçın gelişir. Bunun dışında vurması, tekmelemesi veya ısırmasını sağlayabilen kol, bacak ve dişlere sahip olan her insanın, doğasında taşıdığı saldırgan davranmasını sağlayan gücü ve olanakları bulunur. Fakat bunları kullanıp kullanmaması, onun deneyimlerine bağlıdır(Stein, 1997).

2.2.3.Saldırganlık Tanımları

1. Agresyon; Latince'de 'aggreği' yani saldırmak fiilinden türetilmiş isim (T.D.K.).
2. Canlı ya da cansız objelere yöneltilen yıkıcı ve zararlı hareketler (T.D.K.).
3. (Psikoloji) Bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası(T.D.K.).
4. Başkalarını incitme niyetiyle girişilen her türlü davranış, eylem; ayrıca başkalarını incitmeye ilişkin iç istek (Freedman ve diğerleri, 1989).
- 5.Bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası.
6. Öfke veya tiksinti ile bir başkasına acı veya zarar vermek için girişilen hareket.
- 7.Başka bir kişiyi yaralamayı ya da tahrik etmeyi amaçlayan davranış (Berkowitz, 1993).
- 8.Saldırganlık, herhangi bir davranıştan kaçmaya dürtülü, başka bir canlıya zarar vermek amacıyla düzenlenen her türlü davranıştır.
- 9.Saldırganlık kaybedilen gururun tedavisidir.
- 10.İyi huylu saldırganlık kendimizi tehlikeden korumak için bir tepkidir.
11. Saldırgan davranım: Haklı olduğunu başkalarına kabul ettirmek, başkalarına karşı kendi benliğini korumak veya herkesten önde yer almak için düşmanca saldırılarda bulunma, öfke ve tiksinti duyma biçiminde beliren davranım.

12. Hayvan, insan ya da cansız herhangi bir objeyi tahrip ile ya da incitmeyle sonuçlanan ardışık davranışlar, saldırgan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Feshbach, 1970).

Yukarıdaki genel saldırganlık tanımları yanında aşağıda yer alan bazı özel tanımlara da rastlamaktayız:

2.2.3.1. Yansıtılmış Saldırganlık

Bireyin kendisinden çevresindeki nesnelere ya da onlardan kendisine yönelen saldırganlıktır. Etrafındaki eşyaları kırıp dökme, parçalama veya çevresindekilere zarar verme olarak tanımlanabilir.

2.2.3.2 Kendine Dönük Saldırganlık

Bireyin kendini cezalandırma, kazaya uğratma ve intihara girişme eğilimini içermektedir. Vücuduna zarar verme amacıyla kendini yaralaması gibi.

2.2.3.3. İzin Verilmiş Saldırganlık

Ana-babanın itaat etmeyen çocuğu dövmesi gibi genelde kabul edilen toplumsal normları destekleyen saldırgan davranışlardır (Freedman ve diğerleri, 1989). Bir kısım çevre tarafından kişinin diğer bireye yönelik saldırganlığının normal karşılanması hatta bu konuda teşvik edilmesi durumudur.

2.2.3.4. Düşlem İçinde Saldırganlık

Doğrudan saldırganlık davranışlarını azaltmak eğiliminde olan, düşlem içinde saldırganlık eylemleridir (Sears ve diğerleri, 1989). Günlük hayatta saldırgan olmayan bir bireyin hayal dünyasında eline kalaşnikof alarak herkesi taradığını düşünmesi gibi.

2.2.3.5.Yer Değiştirmiş Saldırganlık

Engellenme sonucunda ortaya çıkan kızgınlık duygusu bazen ifade edilemez. Örneğın bizden kuvvetli bir kimseye, ya da otorite durumunda bulunan kişiye olan kimseye kızgınlığımızı ifade edemeyiz. Bu durumda, bizden zayıf, aciz, kimse ya da hayvanlardan kızgınlığımızı çıkartırız. Kızgınlığımızı esas kaynağına değıl de, kızgınlığımızla gerçekte hiç ilgisi olmayan zayıf ve aciz kimselere yöneltmeye, yer değıştirmiş saldırganlık adı verilir (Cüceloğlu, 1991).

2.2.4. Saldırgan Davranış

Saldırgan çocuk, vurur, ısırır, zorbalık yapar, tutturur ve/ya hasar verir. Saldırganlık dürtüsü, insan doğasının bir özelliğı olmasına rağmen, insanların çoğu bu tür sorunlarla başa çıkmayı, saldırganlık dürtülerini denetlemeyi ve uygun, toplum tarafından kabul edilebilir etkinliklere yöneltmeyi öğrenirler. Saldırganlık özellikle tehdit, hiddet, öfke ve hayal kırıklığı sonucu oluşur.

Ergenlik dönemindeki çocuklar, saldırganlıklarını yönetebilmeyi öğrenmiş olmalı ve toplum açısından daha çok kabul edilebilir tepkiler geliştirmelidir.

Sosyal açıdan yeterince olgunlaşmamış çocuklar olumsuz ve düşmanca duygularını yıkıcı yollarla ifade edebilirler. Mala zarar verme, objeleri fırlatma, mobilyaları devirme, lambaları kırma veya duvarları tekmeleme şeklinde saldırganlık nöbetleri geçirebilirler. Bu davranışlar genellikle hayal kırıklığı, öfke veya aşağılanma ile başlar. Olumlu davranışları karşısında anne ve babaları tarafından yeterli derecede ilgi görmeyen çocuklar, ana-babanın dikkatini çekmek için olumsuz davranışlara başvururlar (Yavuzer,2000).

2.2.4.1. Saldırgan Davranışın Nedenleri

Her tür davranış güçlüklerinde olduğu gibi, saldırgan ve yıkıcı davranışa da neden olan birçok farklı etken vardır. Bazı çocuklar kalıtsal kişilik özelliklerinden dolayı saldırganlığa daha yatkındırlar. Çok hareketli, inatçı ve dürtüsel-impulsif çocuklar saldırganlıklarını kontrol etmeyi öğrenmede daha çok güçlük yaşarlar.

Saldırgan davranışın birçok nedeni vardır. Bunlar arasında; saldırgan davranışın taklit edilmesi, çocuğun kendini denetleyememesi, ebeveynin fiziksel ve diğer cezaları, engellenme, hayal kırıklığı ve saldırgan davranışa güdülenme gibi nedenler sayılabilir.

2.2.4.1.1. Dağılmış Aileler

Aile, çocuğun gerek kişiliğinin gelişimi, gerekse ruh ve beden sağlığı açısından büyük bir önem taşır. Çocuğun sağlıklı aile ilişkilerinden mahrum kalması, onun duygusal gelişimini etkilediği gibi, bedensel ve zihinsel gelişimine de etkide bulunur. Anne ya da babadan birinin kaybı veya ayrılıkları demek olan dağılmış aile ortamı, çocuklarda çeşitli uyum ve davranış bozukluklarına sebep olabilmektedir (Yavuzer,2004).

Aile aynı zamanda, çocuğun fiziksel temel gereksinimleri ile sevme-sevilme-güven-anlayış gibi temel psikolojik ihtiyaçlarına da cevap verir. Çocuk bu ihtiyaçlarını, aile ortamı içinde doyurur. Yaşamının ilk çocukluk yıllarını, aile içi çatışmalara maruz kalarak, erken yaşlarda anne babasından ayrı kalarak, onların korumasından ve sevgisinden yoksun olarak geçiren çocukların büyük bir çoğunluğunda, davranış ve duygulanım bozuklukları olduğu görülmektedir. Evliliğin dağılması, sadece eşleri etkileyen bir süreç değildir. Yetişkin olarak bu ayrılıktan etkilenen kadın ve erkeğin yanı sıra çocuk ya da çocuklar da büyük ölçüde olumsuz etkilenir.

Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri, çocuğun yaşına ve cinsiyetine göre farklılıklar gösterir. Kız çocuklarının anne babasının boşanmasından en çok etkilendikleri yaş, beş ile altı yaş civarı olarak gösterilmektedir. Bu yaş döneminde, kız çocuklarının babaya aşırı düşkünlük göstermeleri ve boşanmadan dolayı, babanın evden ayrılması, çocuğun

psikolojik sorun yaşamasına sebep olur. Erkek çocuğunun boşanma olayından en çok etkilendiği yaş ise, buluş çağına rastlayan dönemdir. Buluş çağı, erkek çocuğunun, babası ile özdeşleşmesi ve paylaşımlarının çoğalması gereken bir dönem olduğu için, bu dönemde babanın evden gitmesi, erkek çocuğunu oldukça olumsuz yönlerde etkiler. Kız ve erkek çocuklarının, anne-baba boşanmasına verdikleri tepkileri çok farklı ve detaylı sıralayabiliriz. Ancak araştırmamızla ilgili olan ve en önemli tepkiler arasında gördüğümüz öfke, tahripkârlık, saldırganlık sayılmaktadır(Öz,1997).

2.2.4.1.2. Saldırgan Davranışı Taklit

Saldırgan davranışların oluşmasında taklit de önemli bir süreçtir. Bir çocuk ya da genç öfke ve saldırganlık düzeyini kontrol edemeyen ve bunu sağlıksız şekilde ifade eden ana-babasını gözlemlediğinde, sözle saldırmayı, insanlara bağırılmayı ve katı bir şekilde eleştirmeyi öğrenir. Böylece çocuğun ve gencin davranışı, başkalarında gördüğü davranışlar tarafından biçimlenir (Friedman, Sears, Calsmith, 1989).

Çocuğun bulunduğu çevre-aile, okul ve akranlar-baskılı durumlara olan tepkilerini şekillendirebilir, öfkeyi ele alış ve saldırgan davranışı sergileme biçimini büyük ölçüde belirleyebilir.

Taklit, çocuğun gelişimindeki en güçlü etkilerden birisidir; çocuklar, yetişkinler ve diğer çocukların kendi saldırganlık dürtülerini nasıl kontrol ettiklerini seyrederek ve kopya ederek, kendilerinin nasıl davranacaklarını öğrenirler. Eğer anne ve baba çocuklarına, birbirlerine veya diğer teması geçtikleri kişilere saldırgan bir şekilde davranıyorsa, çocukların kavga etmesine veya birbirlerine zarar vermelerine izin veriyorsa, çocuklar da bu davranışın kabul edilebilir olduğunu öğrenecektir (Yavuzer,2000).

Gösterme ve taklit etme yani ‘‘modelden öğrenme’’ veya ‘‘izleyerek öğrenme’’ olarak tanımlanan bu taklit mekanizması, deneme yanılma yöntemiyle gerçekleştirildiğinden, kişinin daha hızlı bir şekilde yeni davranış şekillerini benimsemesini sağlar. Özellikle konuşma, yazma, teknik aletleri kullanma gibi karmaşık becerilerinin kazanılması,

uygun örneklerin izlenmesi gerçekleştirilmeden son derece zor, hatta bazı durumlarda imkânsızdır. İnsanın tüm gelişimini bariz bir şekilde bu öğrenme ilkesi şekillendirir. Yaygın olan bir idolün izinden gitme ve onun tipik kişilik özelliklerini benimsemek model olan kişinin güçlü iktidarını gösteriyor. Çocukların davranışlarıyla, anne babanın tutumu arasında çoğu kez benzerlikler bulunabiliyor. Ancak; yetişkinler genelde çocuklarının olumsuz tavırlarının, başka kaynaklardan ileri geldiği düşüncesine sahiptirler. Çocuklar ebeveynin davranışlarının yanında; kardeşleri, oyun arkadaşları, eğitmen ve öğretmenlerini de yeni davranış şekilleri için model alabilirler. Çocukların hayatındaki değişik modellerin etkileri çok farklı bir ağırlıktadır. Çocuğun anne ve babalarına ne denli derin duygularla bağlı olduğunu düşünürsek, ana baba rolünü iz bırakan model olarak özel bir konumda tutmak gerekir (Stein, 1999).

Araştırmamızın ilerleyen bölümlerinde “sosyal öğrenme kuramına göre saldırganlık” bölümünde konu daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilecektir.

2.2.4.1.3. Saldırgan Davranışı Denetleyememek

Çocuklar bazen kendini denetlemek konusunda başarısız oldukları için saldırganlıklar. Çocuklar, kendilerini denetlemeyi, saldırganlık dürtülerine karşı kabul edilebilir sınırların ne olduğunu ana babalarından öğrenerek geliştirirler. Tipik olarak kendini kontrol etme yetisi yetersiz olan çocukların ana-babaları, aşırı hoşgörülü davranan, sınırlar koymayan ve çocukların her şeyi yapmasına izin veren kişilerdir.

2.2.4.1.4. Saldırgan Davranışa Karşı Fiziksel Ve Diğer Cezalar

Saldırganlığın genel tanımı herkes tarafından bilinsene özellikle buluş çağındaki çocuklarda saldırganlık tanımına hangi davranışların girebileceği üzerinde tartışılabilir. Cezanın çocukların saldırgan davranışlarını değiştireceğine ilişkin geleneksel “sağduyu” inancının tam tersine, güce dayalı cezanın aslında çocuklarda saldırganlığa neden olduğu kanıtlanmıştır.

Ana-babalar, çocuklarının olumsuz davranışına cevap verirken bazen fiziksel cezalar gibi uygun olmayan yollar kullanırlar. Bu ana-babalar, hatalı olarak, çocukları kavga ettiklerinde veya kötü davrandıklarında hafifçe vurmanın veya benzer saldırgan bir karşılığın uygun bir tepki olduğuna inanırlar. Ancak, fiziksel cezalar çocuğun olumsuz duygularını veya düşmanca davranışlarını denetim altına almayı öğrenmesi konusunda yardımcı olmaz; aksine öfkeli olduğunda saldırgan olmayı öğretir.

Ana babaların büyük bir kısmı, tehdit sert sözler, yasaklar ve dayak ile çocukların saldırganlıklarını yok etmeye çalışmaktadırlar. Ama bu yöntemlerin çeşitli nedenlerden dolayı fren etkisi yaptığı şüpheli olmaktan da öte:

1. Bu tür yaptırımlar çocuklarda hayal kırıklığı ve öfke durumu yaratır. Özellikle bu olumsuz deneyimler saldırgan tepkilerin eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır. Sonuçta çocuk daha uysal olacağı yerde, daha fazla dolduruşa gelmektedir.

2. Genelde uygulanan cezalar, özellikle kaba kuvvetle gerçekleştirilenler saldırgan özellikler barındırmaktadır. Böylece ana babalar çocuklarını taklide teşvik eden etkili bir model sergilemektedirler. Başkalarıyla kavga edip dövüşmeyi seven çocuklar, çoğunlukla dayak ve şiddetin her zaman gündemde olduğu ve dolayısıyla bir model örneği oluşturduğu evlerde büyümektedirler. Fakat bu cezaların saldırganlığı artırıcı etkileri çoğu zaman belirli bir gecikmeden sonra ortaya döküldüğü için, ana babalar genellikle bu gerçeğin farkında olamıyorlar. Tahminen bu olgunun temelinde yatan neden, ana babalarla yapılan ikili kavgada, güçsüzlüğüne rağmen tekmelemeye ve vurmaya başlayan çocuklardan az bahsedilmesidir. İlk başta çocuğun saldırganlığı yukarıda anlatılandan dolayı gerçekten frenleniyor. Saldırgan eğitim yollarının bu denli tercih edilmesinde önemli bir neden de aldatici ve geçici bir başarı getirmeleridir.

3. Cezalar saldırganlığın bastırılmasına yol açar. Ancak çoğu zaman çocuk uysallaşmaz, yalnızca belirli durum ve kişiler karşısında kendisini tutmasını öğrenir. Çocuk ana babasının yanında yani evde iken az çok uyumlu davranır. Fakat dışarıda, okulda diğer çocuklar tarafından korkulan tehlikeli bir kişiliktir. Bu tür saldırganlık kaymaları diğer kişilerde de yaşanabilir. Ceza vermeyi seven öğretmenler, sınıfı çoğu zaman kontrol

altında tutabilir, fakat aynı öğrenciler yumuşak başlı bir pedagoğa ortalığı birbirine katabilir. Örneğin yaramaz bir çocuk kendisinden güçlü birisine çattığında, acı verici bir karşı saldırıyla cezalandırıldığında, saldırganlığının hedefi kendisinden güçsüz bir kurbanı kayar.

4. Bazı durumlarda sıkça uygulanan cezalar, çocuğun saldırganlığının kesin bir şekilde frenlenmesine sebep olabilir. Sert bir tutum ve cezalarla büyütülüp de saldırganlığa hiç eğilim göstermeyen tipte çocuklar da bulunur. Bu çocuklar evde sessiz ve uysal, başkalarıyla birlikte iken uyumlu ve çekingen, bazen utangaç ve korkmuş gibi bir izlenim bırakırlar. Burada cezalar görünüşte “kötüye” karşı yararlı bir reçetedir. Fakat hangi bedel uğruna? Özellikle duyarlı çocuklar sıkıntı ve öfkelerini dışı vurmak için gerekli ruhsal olgunluğa sahip değildirler. Üstüne üstlük, baskıcı bir eğitime maruz bırakıldıklarında, kaderlerine boyun eğler, tutuk ve ürkek, bazen de depresif olurlar (Stein, 1997).

Bazı durumlarda çocuklar cezayı ilgisizlik ve duyarsızlık yerine tercih edebilirler. Ceza acı bile verse bir çeşit ilgi odağı olarak yaramaz çocuklar tarafından kullanılabilir. Bu olumsuz başarı, çocuk saldırganlıklarının en önemli motivasyonudur. Aile içinde, okul sınıflarında saldırgan tavırları veya şaklabanlıkları ile çevresinin ilgisini çekmeye çalışan ve bu yollarla yetişkinlerin hoşnutsuzluğunu üstüne çekmeyi göze almakla kalmayıp, bunu dolaylı bir onay olarak kabul eden çocuklarla karşılaşmaktayız. Özellikle bir grup içerisinde yaşlıların onaylayıcı sözleri onun şaklabanlıklarına gülmeleri veya ona hayran dolu bakışlarla bakmaları da bir güdülenme meydana getirir. Bu yüzden bu başarı sürecinin kesilmesi oldukça güçtür. Suçlu ilgi odağı konumundadır ve gurur içindedir ve kutlanmaktadır. Bu durum karşısında eğitimciler çileden çıkmışlardır. Gerçekten de bu denli derine kazınmış saldırganlıkların yıkımı en zor işlerdendir. Kronik kavgacı ve rahatsız edici çocuklara ne şekilde yaklaşılması ve hangi önlemlerin alınması gerektiği konusunda pedagoğ ve psikologlar dahi her zaman fikir birliğine varamıyorlar. Yaygın, fakat çoğu zaman uygulanması imkânsız bir öneri: “saldırganlığı ilke olarak önemsemeyin” dir. Bunun dışında bu önemsememe taktiği çocuk tarafından saldırganlığın sessiz bir onayı ya da dolaylı bir reddetme olarak da algılanabilir. Dolayısıyla bu öneri saldırganlık düzeyini yükselten bir sorun haline

dönüşebilir. Her çocuk için güdülerin birbirinden ayrı bir özelliği olabileceği düşünülürse, böyle genel öneriler özel durumlarda son derece uygunsuz olabilir. Saldırganlıkla baş edebilmeyi sağlayan her duruma özel çözüm yolları aranmalıdır (Stein, 1997).

Fiziksel cezalar, genellikle ana-babanın kendi öfkesini veya hayal kırıklıklarını etkili bir şekilde denetleyemediklerinde ve bunun sonucu olarak, saldırganlığa başvurduğunda meydana gelir. Çocuğun saldırgan davranışı ebeveynin daha saldırgan bir davranışıyla karşılaştığında, genellikle durum daha iyiye gitmek yerine, kötüye gider.

ABD’ de 12–16 yaşları arasında erkek ergen suçlularla yapılan bir araştırmada ergenlerin geldikleri aile çevresinin şiddete açık, öfkeli ve saldırgan davranışları sık gösteren aileler oldukları bulunmuştur. Benzer şekilde, Yavuzer (1996) suç işleyen çocuklarla yaptığı çalışmada çocukların büyük çoğunluğunun ana-baba baskısı ve fiziksel şiddete açık ortamda yetiştiklerini belirlemiştir. Anne Babanın arasındaki ilişkinin niteliği çocuğun öfkeli ve saldırgan davranışlarıyla ilişkili bulunmuştur. Eşler arasındaki ilişkinin bozuk olduğu ailelerde büyüyen çocuklarda şiddet ve saldırganlık eğilimi, daha sık görülmektedir. Anne ve babaların birbirlerine karşı hoşgörüsüz davranmaları, çocukların ve gençlerin hoşgörüsüz olmalarına yol açmaktadır. Sürekli cezalandırılan ve dövülen çocuk kendisini değersiz bulmakta kendine ve başkalarına karşı saldırganca davranabilmektedir (Özdoğan 2000).

2.2.4.1.5. Engellenme

1. Bireyin elde etmek istediği bir nesneye, ulaşmak istediği belli bir amaca erişememesi veya bir gereksinimini gidermesinin önlenildiği durumlarda ortaya çıkan olumsuz duygulardır (Cüceloğlu, 1992).

2. Bir amaca ulaşmak için çalışan bir bireyin bu amaca ulaşmasının önlenmesi veya zorlaştırılması. Engellenme genellikle saldırganlık duygularına yol açar (Freedman ve diğerleri, 1989).

3.İstek ve ihtiyaçların doyurulmasının önüne geçilmesidir. Gerginliğin artmasına sebep olur. Engeller söz ya da fiille bertaraf edilmeye çalışılır.

Yukarıdaki tanımlamalardan sonra engellenmenin saldırganlığa yol açıp açmadığı konusunda engellenme-saldırganlık hipotezinde gerekli değerlendirmelere yer verilecektir.

2.2.4.1.6. Hayal Kırıklığı

Çocuğa anlamlı ve anlamsız şekilde getirilen engellemeler, kısıtlamalar veya sıkıntılar sonucu hayal kırıklıkları oluşur. Çocukların hayal kırıklıkları sürekli karşı karşıya kaldıkları birbirinden farklı iki şekilde ortaya çıkar:

1. Rastlantısal olayların ya da ihtiyaçların sonucunda doğan hayal kırıklıkları,
2. Ana-baba ya da başkalarının kişisel redleri sonucunda gerçekleşen hayal kırıklığı.

Bir çocuğun yaşamında şüphesiz önlenemeyen ya da gerekli olan kısıtlamalar vardır. Çocuğun istekli olduğu bir şey, hastalıklar, kazalar kötü olaylar neticesinde engellenirse kimse bu hayal kırıklığını önleyemez. Örneğin can sıkıcı ev ödevleri, akşamları erkenden yatma zorunluluğu , kısacası günlük yaşamın kuralları, çocuğun canının istediğini yapmasını engeller ve böylece de rahatını önemli ölçüde bozabilir. Ana baba tarafından çocuğa yaşatılan reddedilme , şevkat yoksunluğu duygusudur. Bu durum çocuğu dövmekten, sinirli ve suçlayıcı ifadeler kadar uzanabildiği gibi, bazen yalnızca öfkeyi ifade eden mimik ve hareketlerin içinde saklı olabilir. Psikolojik deneyler bu tür hayal kırıklıklarını çocuksu yaramazlıkların en önemli nedenlerinden biri olarak gösterir (Stein, 1997).

Birçok ana baba, bazı nesnel zorunlulukların yerine getirilmesini sağlarken bile bunun altında gizli bir öfkenin olduğunun farkında değillerdir. Bu da çocuğun kendisini değerli bulma duygusunu yitirmesine ve tüm kişiliğinin tehlikeye düşmesine yol açabilir. Çünkü çocuğa aile kuralları benimsetilirken herşey ana babanın yetiştirme ölçülerine bağlıdır ve buna sözcük seçimi ile ses tonu bile dahildir. Bu durumda çoğu insanın nasıl piyeyi deve yaptığı ve en ufak rahatsızlıkta niçin hemen saldırgan tepki verdiği

anlaşılabilir. Sinirli olarak adlandırdığımız çoğu kişi, genellikle çocukluğundan itibaren kendini reddedilmiş ve anlaşılmamış hissedebilirler; içlerindeki kaynayan kazan hep patlayacakmış gibi doludur. Bunun sonucunda en önemsiz olaylar bile duygu boşalımına yol açabilir (Stein, 1997).

2.2.4.1.7. Saldırgan Davranışa GÜdülenme

Saldırganlık başkalarının ilgi ve onayı ile de ilgili olabiliyor. Bu insanın kendisine verdiği değer duygusunun yükselmesine neden olabiliyor ve böylece insanın saldırganlık düzeyine doğrudan güdümlü bir etki yapabiliyor. Çoğu psikolojik deney, fiziksel saldırıların ve düşmanca sözlerin onay ve ödül verildiğinde arttığını göstermiştir. Mantıklı bir karşıt söylem şu olabilir: çocukların saldırgan tutumlarına sevinen ve hatta ödül veren ana babalar var mıdır? İlk bakışta bu soru haklı görünüyorsa da, bazı ana babaların çocuklarını gerçekten "kötü" oyun arkadaşlarına karşı kendilerini savunmaya geçmeleri ve kendine vurana vurmalarını öğütlemesi dışında aile içinde de çocukların saldırganlıklarını çoğu zaman güdülenmektedir. Doğrudan övgü ve ödüllendirme yoluyla olmasa da, ana babalar çocuğun saldırgan baskısına dayanamayıp sonunda küçük şeytanın isteğini gerçekleştirdiklerinde, dolaylı yünden bir onay vermeleri söz konusu oluyor. Ana babaların sınırlarının dayanma gücüne ve eğitim tarzlarına bağlı olan böyle bir tutarsızlık ile başarı elde etmek için çocuk yeterince uzun süre söylenip vızıldaması gerektiğini öğreniyor. Annenin "hayır"ına babanın "evet" demesi de seyrek görünen bir örnek değildir. Çocuk büyük anne ve büyük babası ile aynı evde oturduğu zaman da yine büyükleri kullanarak, mızımızlanarak hedefe ulaşır. Psikolojik araştırmalar, yetişkinlerin ara sıra taviz vermelerinin, yani çocuklara başarı deneyimlerinin zaman zaman yaşatılması durumunun onların saldırgan tutumlarını özellikle güdülendirdiğini ortaya çıkartmıştır (Stein, 1997).

Çocukların saldırgan tutumlarını önleyebilmek için, ana babaların olabildiğince tutarlı bir yetiştirme tarzına sahip olmaları gerekmektedir. Fakat tutarlılık da tek başına bir çözüm değildir. Önemli olan ayrıntı, ana babaların çocuklarına ne şekilde davrandıklarıdır. Aslında çocuğun saldırganlığını azaltma amacını içeren reddetmeler ve cezalar, genelde ters tepki yaratıyorlar. Çocuklar gittikçe daha bir çekilmez olabiliyorlar.

Saldırgan davranışı taklit, saldırgan davranışların denetlenememesi, saldırgan davranışın fiziksel ve diğer cezalarla bastırılması, engellenme, hayal kırıklığı, dağılmış aileler ve saldırgan davranışa güdülenme gibi sebeplerin dışında saldırgan davranışa iten başka sebepler de bulunur. Bunlar; anne baba arasındaki geçimsizlik, işsizlik, ekonomik sıkıntılar, hastalıklar veya yeni bir şehre taşınmak gibi baskılardan bunalan çocuklar saldırgan ve yıkıcı olabilirler. Bir çocuk fiziksel, cinsel ya da duygusal olarak istismar edilmişse, saldırganlık bir yardım çağrısı olabilir. Bazı çocuklar ana babalarının beklentilerine ulaşamadıklarını hissettiklerinde hayal kırıklığı ve kırgınlık içerisinde saldırgan davranabilirler. Nadir olmasına rağmen bazı durumlarda saldırgan davranışın kökeni beyin travmaları veya hiperaktivite gibi sorunlara bağlı olarak da gelişir(Yavuzer,2000).

Yapılan başka araştırmalar cezanın çocukta şiddet duygusunu ve agresif tutumu ortaya çıkardığını göstermiştir. Böyle çocukların, evde hiç cezalandırılmayan ya da çok az cezalandırılan çocuklara oranla arkadaşlarına karşı daha sert davrandıkları ve agresif oldukları gözlenmiştir. Başka bir araştırmada, araştırmanın yapıldığı yıl ana babaları tarafından cezalandırılmayan çocukların ancak %20'si kardeşlerine karşı saldırgan davranırken, cezalandırılan çocukların yüzde 100'ünün saldırgan davrandığı görülmüştür (Akt. Gordon, 2003).

2.2.4.2 Akranlara Yönelik Saldırgan Davranışlar

Çocuklar şiddeti gerek izleyerek gerekse öğrenerek benimseyebilirler. Akranları ile yaşadıkları en küçük problemlerde dahi saldırganlığa yönelebilirler. Toplumumuzda bu çok karşılaşılan bir durumdur. Ana babaların en çok şikâyet ettikleri konu çocukların akranları ile olan kavgalarıdır. Hatta çoğu zaman bu içinden çıkılmaz bir mesele halini alır.

Çocuklar evde saldırgan davranışlar sergilediklerinde ana baba anında müdahale ederek onun kendisini denetlemesine yardımcı olacaktır. Çocuk saldırgan davranışı yönetmeyi evde öğrenmişse akranlarıyla yaşayacağı kaçınılmaz çatışmalarla baş edebilmeyi becerebilir.

Bazı ana babalar, çocuğun erkekliğini göstermesi, çatışmaları bastırması ve kendisini savunması için bir yol olarak kavgayı destekler. Bu saldırgan davranış ve tepki şekli kendini tekrarlar hale gelir, ilişkilerde ve toplumsal kurallarda hayat boyu süren problemlere neden olurlar. Ana-babaların çocuklarına, akranları ile birlikteken karşılaştıkları anlaşmazlıkları çözme konusunda, ‘‘sana vurana sen de vur’’ parolası yerine, kendilerini idare etmeleri için toplumsal açıdan uygun yolları öğretmeleri gerekir (Yavuzer,2000).

2.2.5. Saldırganlık ve TV

Elektronik çağın baş döndürücü bir şekilde gelişmesi, dijital televizyon yayınlarının hızla artışıyla birlikte şiddet sahnelerinde de adeta patlama meydana gelmiştir. Günde ortalama üç saatlik bir seyir süresi, çocukların zihninde düşman bir dünya yaratıyor. İnsanlık onuruna saygı, sorunları barış içinde çözmek gibi değerler arka plana itiliyor. Kaba kuvvet ve bireysel adalet anlayışı öne çıkıyor. Ayrıca ağır yaralıları, katiller, sakatlar, cesetler günlük hayatın bir parçası durumuna geliyor. Kan gölleri ve korku sahneleri artık bir dehşet uyandırmıyor, bunlar en fazla ufak bir ürpermeye yol açıyor ve gittikçe daha sık ilgisizlikle karşılanıyorlar. Bu alışma ve duyarsızlaşma, zaten saldırgan olan kişiyi çok kolay etkileyebilir. Böylece çocuklar arasındaki tartışmalarda hemen bir demir parçasına, bıçağa hatta silaha sarılmak alışıldık bir durum olarak ortaya çıkıyor. Tutukluluk eşiği düşmüyor, şiddet artıyor, bir çocuğun televizyon sevgisi, program içeriğinden bağımsız olarak, kişiliğini etkiliyor. Farklı bilim adamlarının gözlemleri sonucunda ‘‘televizyon çocuklarında’’ saldırganlığın oluşumunda ve belirginleşmesinde bir takım tipik özellikler ortaya çıkmıştır: İnisiyatif eksikliği, fantezi eksikliği, konsantre olma zorlukları, gayret eksikliği ve dayanma gücü yoksunluğu. Bu çocukların hemen canları sıkılır, sabırsızlık ve maymun iştahlılığa meyillidirler. Bunun dışında çoğu zaman istediklerinin hemen yerine getirilmesi ve problemlerinin hızla çözülmesini isterler. Ölçülü televizyon seyreden çocuklara oranla, bu çocukların sıkıntıya tahammül etmeleri düşük, saldırganlık eğilimleri yüksektir(Stein,1997).

Günümüz genci, dedelerinin ve büyükannelerinin yaşamları süresince maruz kaldıklarından daha çok şiddet sahnesiyle karşılaşmakta, şiddet televizyon ve sinema kanalıyla vurgulanmaktadır. Televizyon izlemenin en yoğun olduğu dönemin 11–14 yaşları olduğu belirlenmiştir. Çocukluk yıllarından itibaren “şiddet” ögesinin egemen olduğu TV programlarıyla yetişen genç, ortalama 16 yaşına kadar televizyonda 13.000 şiddet eylemine tanık olmaktadır. Şiddet eylemlerinin izlenmesi, çocuk ve gençte ruhsal gerginliği arttırabilmekte; dengesi daha kolay değişebilen öfke eğilimli gençlerde, dürtüsel ve duygusal kontrolü daha da zayıflatmaktadır. Bu durum ile aile ortamındaki şiddetle de pekiştirildiğinde, genç, şiddeti kabul edilebilen bir iletişim yöntemi olarak algılayabilmektedir. İnternet keşiflerdeki 11–12 yaş gurubu gençlerin ısrarla oynadıkları “The Suffering”, “Man Hunt”, “Doom 3” gibi bazı oyunlar sadece bombalama ve adam öldürmeyi içeren vahşet ve şiddet dolu oyunlardır. Kısaca, günümüz genci sayısız şiddet örneği ile yetişerek ve şiddete karşı duyarsızlaşarak yetişkinliğe adım atmaktadır. Bunun sonucu olarak da tepkilerinde son derece hoşgörüsüz olabilmektedir (Yavuzer,2005). Dolayısıyla televizyon saldırgan davranışların önemli etkenleri arasında sayılabilmektedir.

2.2.6. Saldırganlık Kuramları

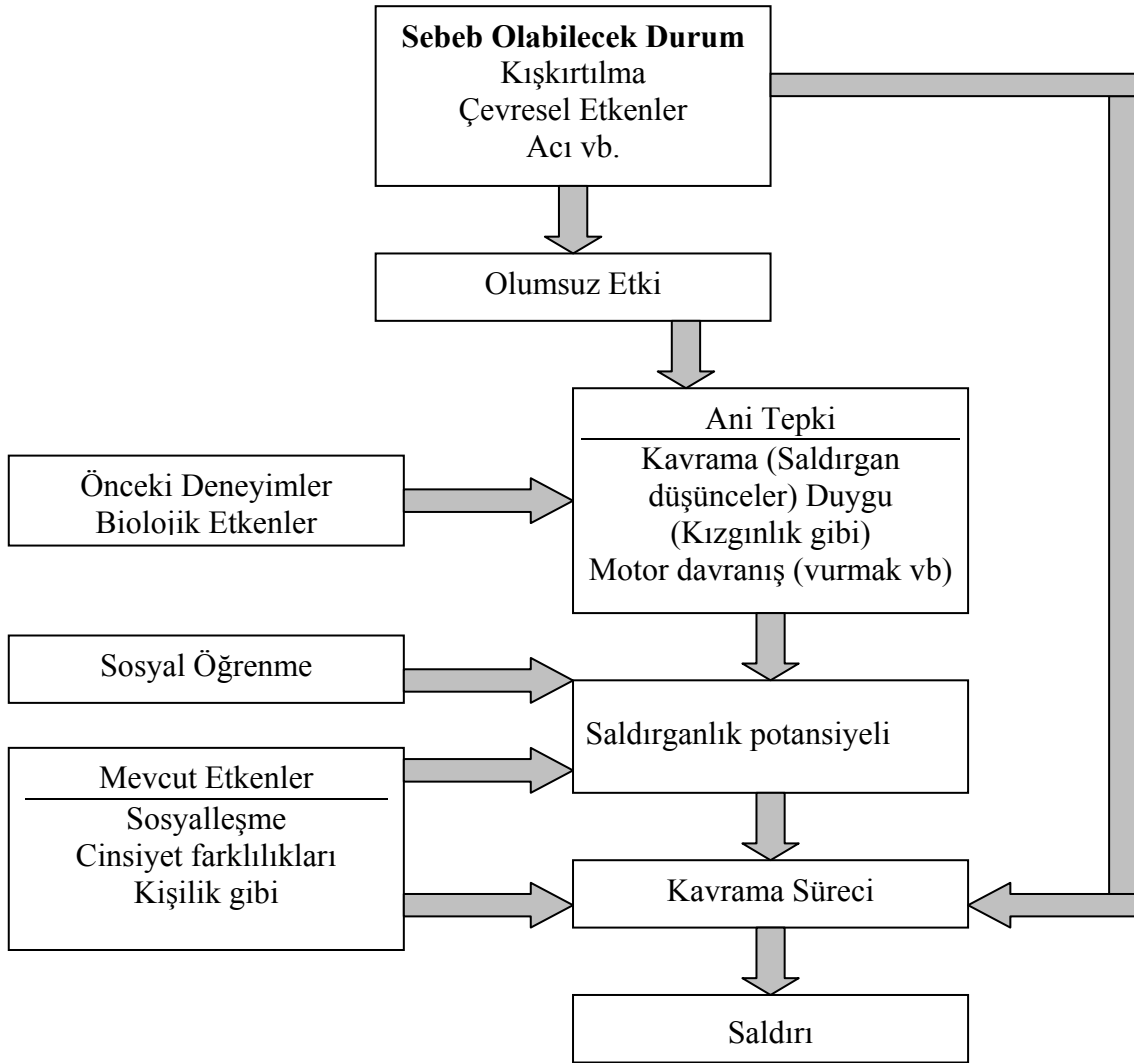
Saldırganlık, genel olarak, diğerine zarar vermek amacıyla bir kişi ya da grup tarafından gerçekleştirilen davranış olarak tanımlanmaktadır. Saldırgan davranış, engellenme duygusuna karşı tipik bir davranıştır. Örneğin yolu engellenen sürücü, engellenme duygusunu kornasını çalarak, bağırıp çağırarak ifade eder.

Saldırgan davranışlardan bazıları engellenme duygusunu ortaya çıkaran durumun ortadan kalkmasına yardımcı olur, bazılarıysa durumu daha da kötüleştirir. Saldırganlığı sözel (Küfür, hakaret, alay vb...) ve fiziksel saldırganlık (Vurma, kırma, parçalama vb...) olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

Fakat daha kapsamlı olarak saldırganlığı kızgın ya da duygusal saldırı (angry or affective aggression) ve aracı saldırı (instrumental aggression) olarak ikiye ayırılır.

Duygusal saldırıda kurbanı zarar vermek, saldırganın birincil amacıdır. Oysa aracı saldırıda da güçlü duygular var olsa da, zarar vermek dışında başka amaçlar da vardır.

Aşağıdaki şema duygusal saldırganlık süreciyle ilgili iki varsayımdan yola çıkılarak hazırlanmıştır. Birinci varsayım şartların ve etkenlerin insani saldırgan olmaya itmesidir. İkinci varsayım ise saldırganlık sürecinin kışkırtılmayla (provocation) başlaması ve saldırıyla son bulmasıdır (Geen, 1998). (Bkz. Şekil 2.2)

Şekil 2.2 Duygusal Saldırganlık Süreci (Geen, 1998)

Bandura ve Walters'in 1959' da yaptığı araştırmalar ana-babanın uyguladığı otoriteye dayalı katı disiplinin çocukta saldırganlık ve başkaldırma gibi olumsuz tutumları ortaya çıkardığını göstermektedir. Nitekim bugünkü araştırmalar da ana-babanın kısıtlayıcı, çocuğa özgürlük tanımayan, kendi düşüncelerini empoze eden ve onun adına kararlar alıp uygulamaya çalışın katı tutumların çocukta isyankarlığa ve saldırganlığa neden olduklarını göstermektedir. Ayrıca çocuğa karşı dayakla terbiyenin olduğu kadar aşırı koruyuculuğun da çocuğu saldırganlaştırdığı görülmüştür.

Bir saldırganlık içtepisi ya da duygusu, doğrudan gözlenemeyen bir iç durumdur. Kıızgınlığı, zaman zaman hepimiz yaşarız ve hemen hemen herkes şu ya da bu zamanda bir başkasını incitmek ister. Fakat bu duygular her zaman açığa vurulup davranışa dönüştürülemezler ve bu nedenle, saldırganlık duyguları, genel olarak bireylere ne hissettikleri sorularak ya da psikolojik ve davranışsal belirtilerine bakarak incelenip araştırılabilirler. Fakat bunların hiçbirisi güvenilir göstergeler değildir. Buna rağmen kıızgınlığa neden olan etmenler üzerinde oldukça çok soruşturma yapılmış ve yapılmaktadır.

2.2.6.1. Saldırganlığa İlişkin İçgüdüsel Ve Biyolojik Kuramlar

İnsanları şiddet ve saldırganlık içeren davranışlara yönelten kalıtımsal ya da içgüdüsel bir eğilim var mıdır? İnsanlık tarihi insanoğlunun gelişimine eşlik eden korkunç olayların bir kataloğunu da ortaya koymaktadır. Freud, Mc Dougall, Lorenz ve daha başkaları, insanın doğumundan itibaren saldırganlık dürtü ya da içgüdülerinin bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. İnsanlar, kendilerini aç, susuz ya da cinsel olarak uyarılmış hissedebildikleri gibi, saldırgan da hissetmektedirler. Başka dürtülerle olduğu kadar saldırganlık duyguları ile de bağlantısı kurulabilecek bilinen hiç bir fizyolojik mekanizmanın bulunmamasına karşı, saldırganlık temel dürtülerden biri olarak düşünülür. Hobbes'un, insanoğlunu "herkese karşı savaş" durumu içinde tanımlanmasına ve insanların birbirini yok etmesini engelleyecek tek gücün Leviathan, ya da süper devletin gelişmesi, olduğunu belirtmesine şaşmamak gerekir. Spencer

(1895), Charles Darwin'in, evrim ve güçlü olanın yaşaması kuramlarını sosyal davranışa uygulamıştır. Spencer, insanda, hazza yönelme ve acıdan kaçma yönündeki doğal eğilimin, insanları bazı durumlarda, şiddete yöneltebilecek kadar etkili olduğunu öne sürmüştür. Bu gibi durumlarda güçlü olan yaşayacak, zayıf ise yok olacaktır. Böylece daha sonra araçsal saldırganlık olarak tanımlanan durum, güçlü olanın yaşaması için önemli ve gerekli bir koşul olmaktadır.

Freud yalnızca iki temel türünün bulunduğunu ileri sürmüştür. Bunlar, yapıcı cinsel enerji "libido" ve yıkıcı saldırganlık enerjisi "thanatos" dur. Freud, her insanın içinde güçlü kendi kendini yıkıcı içtepilerin bulunduğunu savunmuş ve bazen içe, bazen de dışa dönük olarak etkileşebilen bu içtepilere "ölüm arzuları" adını vermiştir. Bu içtepiler içe dönük olarak etkileştiklerinde, insanların enerjilerini kısıtlamalarına, kendilerini cezalandırmalarına, mazohistik olmalarına ve aşırı durumlarda intihar etmelerine neden olurlar. Dışa dönük olarak etkileştiklerinde ise kavgacı, düşmanlık duygusu güden, saldırgan davranışlarda anlatım bulurlar (Freedman, Sears, Carlsmith, 1989).

İçgüdülere dayalı diğer açıklamalarda olduğu gibi, içgüdüsel saldırganlık kuramını değerlendirmek de güçtür. Bu kuramı kanıtlamanın en iyi yolu, saldırganlık duygularına yol açabilecek tüm uyarıların ortadan kaldırılmasına özen gösterilerek, bir kişinin tam bir yalıtılmışlık içinde yetiştirilebilmesi olurdu. Bu durumda her birey, ortam bulduğunda saldırgan davranışta bulunursa saldırganlığın, hiç değilse, kısmen içgüdüsel olduğu söylenebilirdi. Böyle bir deneyin gerçekleştirilebilmesi mümkün olmadığına göre, bizler hayvanlar üzerinde yapılan saldırganlık araştırmalarına ve bulgularına güvenmek zorundayız.

Eğer saldırganlık bir iç güdü ise, belirli koşullara tepki olmaktan ziyade, kendi kendini üreten bir durumdur. Saldırganlık yönündeki baskı, bir çıkış yolu buluncaya kadar içsel olarak oluşmaktadır. Bir diğer canlının varlığı, özellikle bu canlının başka bir türden olması bu çıkışı sağlamaktadır. Hayvanların oldukça sık dövüştükleri bir gerçektir. Yiyecek için dövüşürler, bölgelerini korumak için dövüşürler, yavrularını korumak için dövüşürler vb. Fakat, bunları değerlendirmede karşılaşılan güçlüklerden biri de yapmış olduğumuz saldırganlık tanımının bu tür davranışların büyük bir bölümü için geçerli ya da uygun

olmayabilmesidir. Bir fareyi kovalayıp öldüren kedinin niyeti açıkça fareye zarar vermektir. Öte yandan, bildiğimiz kadarıyla öldürme kızgınlığa tepki olarak ya da acıya neden olmak niyeti ile gerçekleştirilmemiştir. Kedi yiyecek için avlanmak zorundadır ve fare onun doğal avıdır. Bu davranışı saldırganlık olarak kabul etsek bile bize içgüdüsel bir saldırganlık dürtüsünün varlığını kanıtlamaz. Kedi açtır ve açlığını giderecek yiyeceği elde etmek için öldürür. Burada içgüdüsel dürtü açıktır, saldırganlık değildir.

Aynı tartışma aynı türün üyeleri arasındaki kavgalar için de geçerlidir. Eşleri için dövüşürler, bölgeleri için dövüşürler, liderlikleri için dövüşürler vb. Eşler için dövüşmeye güdüleyen dürtü cinsel dürtüdür. İkincisini güdüleyen ise yiyecek gereksinmesidir. Liderlik için savaşlar daha da karmaşıktır. Açlık ya da cinsellik işe karışabilir, çünkü lider genellikle eş seçme ve yiyeceğin en iyi parçasını alma hakkına sahiptir. Ayrıca liderliğin kanıtlanması, gelecekte gereksiz kavgalardan kaçınmayı da sağlar. Çünkü daha az lider konumunda olanlar lider konumunda olanlardan her zaman kaçarlardı. Başatlığın kanıtlanması gurubun korunmasını da kolaylaştırır, çünkü savunmada hangi hayvanların hangi rolleri oynayacakları bellidir. Böylece liderlik için dövüşme bir çok amaca hizmet eder ve içgüdüsel saldırganlık dürtülerinin varlığına kanıt olarak gösterilemez.

Bu konu üzerine çalışmalar yapan ethologlardan biri olan Lorenz, (Freedman, Sears Carismith, 1989) bu içgüdünün saldıran hayvan tarafından hayati önemi olduğunu ve kaynakların daha etkili kullanımını sağlamak açısından hayvanların yaşam alanlarını ayırma işlevi gördüğünü savunmaktadır. Protagonist bir hayvan bulunmadığında, hayvanlar kendi türlerindeki diğer hayvanlara, türlerindeki ritüel saldırganlık kalıpları içinde yaklaşmaktadır ve onların bu davranışları, insanların yaptığı saldırgan sporların habercisi olarak kabul edilebilir. Diğer ethologlar da benzer görüşler savunmuşlar ve saldırganlık içgüdüğü görüşü büyük ölçüde rağbet görmüştür.

Saldırganlık ve karşı saldırganlık sonucu bazı hayvan türleri ortadan kalkmıştır. Diğer bazı hayvanlar, galip hayvanın mücadeleyi bırakmasına yol açan teslim olma hareketleri geliştirmişlerdir. Lorenz'e göre insan türü bu tip kontroller geliştirememişlerdir. Bunun ötesinde modern uzun mesafeli silahlar, teslim olma işaretlerinin iletilebilmesini daha da

güçleştirmektedir. Böylece insanlar birbirlerine saldırarak ölümüne bir kavgayı sürdürmektedir. Lorenz ve Tinbçocuk gibi ethologlar tarafından yapılan çalışmalar çok ilginçtir. Birçok türün belli uyaranlara karşı içgüdüsel olarak tepki gösterdiğine ve birçok içgüdüsel dürtülerinin bulunduğuna işaret etmektedirler, fakat insanlara ilişkin bilgi verememektedirler. İnsanlarla ilgili araştırmalar, genellikle yapılması gereken bütün kontroller yapılmadan gerçekleştirilmiştir, kesin sonuca götürücü deneyler henüz yoktur. Bazı ethologların bütün hayvanlarda içgüdüsel saldırganlık. dürtülerinin bulunduğuna inanmayı sürdürmelerine karşın, psikologlar bu görüşe karşı çıkmaktadırlar (Freedman, Sears, Carlsmith, 1989). Sosyal bilimciler genellikle, bilimsel ve duygusal nedenlerle, saldırganlığın içgüdü kuramını reddetmişlerdir. Duygusal olarak, saldırganlığın kalıtsal ve kaçınılmaz olduğunu kabul etmek zor gelmektedir. Ayrıca, içgüdü gibi bir kavramın bilimsel sorgulamayı ortadan kaldırdığını öne sürmektedirler. Bir davranış "içgüdüsel" olarak tanımlandığı andan itibaren kaçınılmaz davranışı engellemek açısından daha fazla bir açıklamaya gerek kalmamaktadır. Sosyal bilimciler aynı zamanda, Lorenz'in yaptığı gibi alt düzey hayvanların davranışlarından genelleme yapmanın geçerliliğini de sorgulamaktadırlar (Bilgili, 1991). Evrim ölçeğinde görece olarak daha aşağılarda yer alan hayvanlar arasında saldırgan davranışlara neden olmada içgüdü önemli ölçüde rol oynar, fakat merdiveni tırmandıkça içgüdü önemini kaybetmeye başlar. Özellikle insanlarda saldırganlık doğrultusunda içgüdülerin bulunduğuna inanmak için ortada yeterli kanıt yoktur.

Saldırganlığa ilişkin içgüdüsel ve genetik kuramlar, organizmalardaki biyolojik bir mekanizmanın kaçınılmaz bir biçimde saldırgan ve şiddet içeren davranışlara yol açtığını varsaymaktadır. Ancak içgüdü kavramını kabul etmeden de saldırganlığa ilişkin biyolojik bir kuram ortaya konulabilir. Frenolojistler, (Delgado, 1960; Egger ve Flynn, 1963, Moyer, 1971) beynin, merkezi sinir sisteminin ve endokrin sisteminin şiddet içeren saldırgan davranışlara yol açtığını öne sürmektedir. Bu görüş oldukça yenidir. 19.yy. da frenolojistlerin kuramları yaygın olarak benimsenmiştir. Frenolojistler, kişiliğin belirli çizgi ya da yeteneklerinin beynin özel bazı bölümleri ile ilişkili olduğuna inanmaktaydılar (Bilgili 1991).

2.2.6.2. Engellenme – Saldırganlık Kuramı

Saldırganlığa ilişkin içgüdüsel ve biyolojik kuramlar, saldırganlığın organizmaya kalıtımla aktarıldığını savunmaktadır. Bunun karşıtı olarak, güdü kuramları, saldırganlık davranışının çevredeki bir dengesizliği düzeltmek amacıyla ortaya çıktığını öne sürmektedir. Yetersiz besin, açlık dürtüsünü ortaya çıkarmaktadır, organizma besin elde etme davranışına girmekte ve açlık dürtüsünü gidermektedir. Yetersiz su, susuzluk dürtüsüne yol açmaktadır. Hormonlar seksüel davranışla doyurulan seks dürtüsüne yol açmaktadır. Saldırganlık dürtüsünü ortaya çıkaran da engellenmedir.

Engellenme-saldırganlık denencesi önceleri çok kesin bir dille ifade edilmiş, her türlü engellenme saldırganlığa yol açar ve her türlü saldırganlık belli bir engellenmeden kaynaklanır görüşü ortaya atılmıştır. Zamanla bu ifade biraz yumuşatılmış ve her engellenme ya da zorlanmanın saldırganlıkla sonuçlanmadığı görülmüştür (Sears, Freedman, Carlsmith, 1989). Keyfi engellenme ya da zorlanmaların, keyfi olmayanlardan daha fazla kızgınlık ve saldırganlığa neden olduğu görülmüştür. Eğer engellenme bir niyetin sonucu olarak algılanmaz, kaza sonucu, haklı bir nedene dayalı koşullar altında önemini yitirmiş olarak algılanırsa, insanları o kadar kızdırmaz ve saldırganlığa baş vurmaları olasılığı da azalır. Örneğin, okulda beden eğitimi dersinde öğrencileri sınıfta tutan öğretmen, onların dışarıya çıkma arzularını engellemiştir. Eğer öğretmen, dışarıda havanın kötü olduğunu ve onların istedikleri oyunları oynayamayacaklarını ve aynı zamanda hastalanmalarının da söz konusu olabileceğini açıklarsa, hiç açıklama yapmayan bir öğretmene göre daha az saldırganlık duygularına neden olacaktır. Yani kısaca söyleyecek olursak engellenme için iyi bir mazeret saldırganlık duygularını en aza indirecektir.

Engellenme-saldırganlık hipotezi ilk kez Yale Üniversitesi'nden bir grup psikolog tarafından ortaya atılmıştır: "Saldırganlık her zaman için engellenmenin bir ürünüdür... Engellenmenin olduğu her durumda, herhangi biçimde ve derecede bir saldırganlık kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır. "Engellenme, belirli bir amaca erişmekten alıkoyulma" olarak tanımlanmıştır. O

halde saldırganlık dürtüsü herhangi başka bir dürtünün doyurulmasının engellenmesi sonucu ortaya çıkabilir. Çok susamış olan ve çeşmeden su içmeye hazırlanan bir çocuk, bir yetişkin tarafından durdurulur ve su içmesinin yasak olduğu söylenirse, engellenme saldırganlık eğilimine ilişkin bir yaşantı içine girecek büyük olasılıkla, yetişkine vuracak ya da en azından düşmanlık içeren bazı kelimelerle tepkide bulunacaktır. Eğer yetişkine karşı saldırganlık davranışı yeterince yoğunsa saldırganlık dürtüsünü hafifletebilecektir. Buna ek olarak, eğer yetişkin oradan ayrılırsa, çocuk suyu içerse doyum durumuna tekrar dönebilir, eğer çocuk engellenmiş durumda kalırsa, saldırganca davranmayı sürdürebilir. Diğer: fiziksel dürtüler için de benzer bir eğilim söz konusudur. Bu kuram, daha genel bazı güdülerin engellenmesinin de saldırganlığa yol açabileceğini iddia etmektedir. İşinden atılmış olan ve iş bulamayan bir işçinin çocuklarına sık sık bağırması, iyi not almak isteyen ama öğretmeni tarafından bilerek engellenen bir öğrencinin sınıfla uygunsuz şekilde davranışlarda bulunması vb.

Engellenen kişi her zaman saldırganlığını anında gösteremeyebilir. Saldırganlığını ortaya koymayı engelleyen çok sayıda güç vardır. Böylece saldırganlık dürtüleri, biriktirilmekte ve sonuçta uygun ortam bulunduğu mutlak patlak vermektedir. Bu patlama gerçekleştiğinde saldırganlık, engellenmenin kaynağına değil, bir günah keçisine yönelebilir. Bu duruma saldırganlığın yer değiştirmesi denmektedir. Bu nedenle, işsiz bir birey, saldırganlığını güçlü konumdaki iş verene değil kendi çocuklarına yöneltebilmektedir.

Engellenme ya da saldırı, karşılığında saldırgan duygular uyandıracak ya da saldırgan davranışlara yol açacaksa, hedef olan kişinin onu kendisine zarar vermeyi amaçlayan bir eylem olarak algılaması zorunludur. Diğer bir deyişle, kurban ya da hedef kişinin, kendisini rahatsız edenin maksatlı yaptığı sonucuna varması zorunludur.

Engellenme-saldırganlık kuramının "keyfiliği" de göz önüne alan düzeltilmiş biçimi, zarar verme niyeti yokluğunun engellenmeyi azalttığına ve dolayısıyla, bu engellenmenin sonucu olan saldırganlığı da azalttığına, işaret etmektedir. Böylece, bireyin bir durumu anlama ve yorumlama biçiminin onun engelleme ve saldırılara karşı tepkisini etkilediği görülmektedir.

Bireyin duruma ilişkin bilişsel açıklama ve yorumu güdüler ve heyecanlar üzerinde büyük ölçüde etkilidir. Bilişsel ve heyecansal etmenler arasındaki etkileşim sürekli dir.

Kuşkusuz, sürekli olarak bizi rahatsız eden olaylarla karşılaşmaktayız ve bunlardan yalnızca bazıları "rahatsız etme" niyetine bağlanabilirler. Bunun anlamı, rahatsız etmeye az-çok niyet olmadıkça hiç bir zaman kızgınlık duymadığımızı söylemek değildir. Cansız nesnelere oldukça yüksek derecede kızgınlık ya da öfkeye neden olabilirler, patlak lastiklere, karda kayıp düşmelere, sızıntı yapan kapaklara, tavada yanmış yumurtalara, bacağımızı çarptığımız masalara genellikle, insan özelliği olan bizi rahatsız etme niyeti yüklenemez. Buna göre, zarar verme niyeti bulunmadığı zaman, bir çok engellenme ve rahatsızlıklar, bizi sağ duyuya göre beklenebilecekten daha az kızdıracaktır. Bu duruma iyi bir örnek; ısının etkileridir. Sağduyu bize kesinlikle aşırı sıcakta daha tedirgin ve saldırganlığa daha eğilimli olduğumuzu söyler. Gene halk arasında, gecekondu bölgelerinde görülen ayaklanma ve suçlardan kısmen sıcak yaz günlerinin sorumlu olduğu anlatılır. Gerçekten, bir araştırma 1967 ABD'de gecekondu ayaklanmalarının büyük bir çoğunluğunun birçok gün süren ortalamaların üzerinde sıcaklıklardan sonra patlak verdiğini göstermiştir (Goranson ve King, 1970).

Dollard ve arkadaşlarının çalışmaları, çok sayıda araştırma için uyarıcı olmuştur diyebiliriz. Pek çok cesur hipotezin olduğu gibi bu hipotezinde daha yeterli bir hale getirilmesi gerekmektedir. Evet, engellenme saldırganlığa yol açmaktadır, fakat her zaman değil. Örneğin; işsiz bir baba değişik başka bir iş arama yoluna gidebilir. Buradan hareketle saldırganlık, bazen farklı faktörlere bağlı olabilir. Askerlerin saldırganlık gösterme nedenleri üstlerinin saldırı emri vermesi olabilir. Bu nedenle engellenme-saldırganlık hipotezini savunanların kuramsal çerçevelerinin geliştirmeleri gerekmiştir. Özellikle saldırganlığın engellenme dışında bazı öğelerce de ortaya çıkarılabildiğini dikkate alarak, saldırganlığa göre daha geniş bir anlam içeren "tahrik edilme" (instigation) kavramının ve "engelleyiciler" (frustrators) yerine "tahrik ediciler" (instigators) terimlerinin kullanılması daha uygun görülmektedir (Bilgili, 1991).

Saldırgan davranışların diğer bir kaynağı özgül olmayan (nonspecific) ya da genelleştirilmiş, fakat "kızgınlık olarak etiketlenmiş" heyecansal uyarıdır. Bu görüş, Schachter'in,

yükleme kuramı ile ilgili olarak tartışılan, iki etmenli heyecan kuramından kaynaklanır. Tartışmaya göre, fizyolojik uyarılmalar arasında belirgin farklar yoktur, bu nedenle insanlar yalnızca ipuçlarına dayanarak hangi heyecanı yaşadıklarını bilmekte güçlük çekerler. Fizyolojik olarak uyarıldıkları zaman, hangi heyecanı duyduklarını kestirebilmelerine yarayacak ipuçları yakalayabilmek için dış çevreye bakarlar. Eğer kızgın olduklarını düşünmelerine neden olacak işaretler verirse, kızgınlık duyacaklardır, bu da yerine göre saldırgan davranışlarla sonuçlanacaktır.

Bu görüşe göre, herhangi bir sayıda kaynaktan kaynaklanan uyarılma, kızgınlık olarak adlandırıldığı sürece, saldırgan davranışa yol açabilir. Çok gürültülü sesler, yarışmacı davranış, yoğun ve sürekli alıştırmaya, kızgınlığa yol açması beklenen bir koşulda yer aldıklarında, saldırganlığı arttırıcı bir etki yapmaktadır. Saldırganlık ya da kızgınlıkla ilgisiz olduğu açıkça belli bir uyarılma bile, herhangi bir uyarılmanın kızgınlık olarak etiketlenmesine yol açan bir durumda oluşma koşulu ile, saldırgan davranışta bir artışa neden olmaktadır.

Görünen odur ki, bireyler duymakta oldukları heyecana bir ad vermekte, oldukça zorlanmaktadırlar ve bir heyecanla davranış arasındaki ilişki her zaman özgül (belirgin) değildir. Herhangi bir dürtü ya da heyecanı uyarmak, ilgisiz bir davranışta bile performansı artırabilir. Fakat, uyarılmanın saldırganlığa yol açabilmesi için bireyin onu gerçek kaynağına değil de, kızgınlığına yüklemek gibi bir yanlışlık yapması gerekmektedir (Freedman,Sears, Carlsmith, 1989).

Engellemelerden doğan günlük sıkıntılar, saldırgan tutumun önemli bir sebebini teşkil etmektedir. Psikolojik danışma merkezleri belirgin saldırganlıkları olan çocukların aile içinde yüksek engellemelerden oluşan bir sıkıntı yaşadıklarını gösteriyor.

2.2.6.3. Sosyal Öğrenme Kuramına Göre Saldırganlık

Psikologlar “öğrenme” terimini deneyim sonucunda ortaya çıkan her türlü davranış değişimini göstermek için kullanırlar. Her ne kadar bazı davranışlarımız genlerimizden ya da yaratılışımızdan kaynaklansa da, diğer canlılardan farklı olarak çoğu davranışımız deneyimler sonucunda öğrenilmiştir. Hatta bu hoşlanmadığımız davranışlarımız için de geçerlidir. Davranış şekillerimizi belirlemede üç öğrenme kuramından bahsetmeliyiz. Bunlar klasik koşullanma, operant koşullanma (pekiştireç kavramı) ve sosyal öğrenme kuramlarıdır. Pavlov’un Klasik koşullanma ile öğrenme kuramı ile birlikte öğrenme psikolojisinin temel kavramlarından biri haline gelen pekiştireç kavramı; öğrenme-öğretme sürecinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Pekiştireç kavramının ayrıntılı olarak yapılan analizleri ele alındığında, olumlu-olumsuz pekiştireç ayırımının temel bir belirleyici olduğu görülmektedir.

Yukarıda yer alan ortak noktalar hayvan davranışları ile ilgili olarak ortaya çıkmış, ortak kabullerdir. Burada ele alınan ölçütler klasik koşullanma ve edimsel koşullanmayı merkeze alarak, davranışçı ve bilişsel öğrenme ekollerinin bir sentezi olarak düşünülmelidir.

Pekiştireç kavramının tarihsel kökenleri, Thorndike’in 1913’de yayımlanan “The Psychology of Learning” adlı çalışmasına dayanmaktadır. Pekiştireç, öğrenme-öğretme ortamında genel kabul gören olumlu davranışların kalıcı hale getirilmesi için uygulanan her türlü eğitim bilimsel etkinlikler bütünüdür.

Bir şeyin pekiştireç olarak algılanması için; olumlu bir davranışın gösterilmesi ile sonuçlanması, olumlu davranışın kalıcı ve sürdürülebilir olması gerekir.

Pekiştireç, istendik davranışı oluşturmaya ve/veya oluşan bir davranışın sıklığını artırmaya yarayan ödül ya da ceza niteliğinde uyarıcılardır.

Skinner’a göre pekiştireç; bir tepkiden (davranış) sonraki tepkilerin birincisine benzerliğini artıran herhangi bir olay veya unsurdur.

Operant şartlanma insan dâhil bütün canlılar için geçerlidir. Bizler yaşantımız içinde operant şartlanma ile zaman zaman şartlanmaktayız. İsteddiğimiz şeyleri elde etmek için, istemediklerimizden ise nasıl kaçınmamız gerektiğini öğreniriz. Bazı davranışlarımız bilerek veya bilmeyerek başkaları tarafından pekiştirildiği sürece o davranışlarımızı tekrarlama olasılığımız artmaktadır. Pozitif pekiştirme okullarda öğrenciler üzerinde de kullanılmaktadır.

Saldırganlığın öğrenilmesi konusunda ilk ve en kayda değer kuram ise sosyal öğrenme kuramıdır. Bu teori insanların doğuştan saldırgan olduğu ve engellenmenin otomatik olarak saldırganlığa yol açtığı inancını reddeder. Albert Bandura (1973) tarafından geliştirilen bu kuram, bireylerin sosyal davranışları direkt deneyim ve endirekt modellerin gözlemlenmesiyle kazandığını ileri sürer.

Bu kurama göre;

1. Saldırgan örnekleri gözlemlemek,
2. Saldırganlık sonrası hesaplaşma ummak ya da hesaplaşmaya ulaşmak.
Hesaplaşma,
 - a) Başkalarının saldırganlığı durdurması,
 - b) Saldırgan olmakla övgü, statü kazanmak ya da bir amaca ulaşma,
 - c) Kendini güçlü hissetme ve kendini övme,
 - d) Gerginliği azaltma şeklinde olabilir.

Sosyal öğrenme kuramı aynı zamanda mantıklı sorun çözme, böyle yapsam nasıl olurdu gibi denemeleri ve kendini kontrol, kendini değerlendirme gibi kavrama sürecini de içerir. Çocuklar bile, eğer bir başkasının kendilerini neden hayal kırıklığına uğrattığını anlıyorsa, saldırganlıklarını kontrol edebilirler.

Çocuğun çevresinde gördüğü davranışları taklit etmesi sosyal öğrenmenin temelinde yatar. Bu öğrenme mekanizması nedeniyle, saldırganlık davranışlarında toplumların ve kültürlerin etkileri gözlenir (Cüceloğlu, 1992). Çocuklar kendileri gibi bireylerde toplumun hoşagittiğini veya gitmediğini düşündüğü her türlü davranış kavramını durmaksızın şekillendirir ve geliştirirler. Evde gördükleri disiplin iftihar edilecek, ya da tam tersine ayıplanacak davranışları ayırt edebilmelerinde en büyük yardımcıdır. Sonuç olarak çocuk toplumun kendisinden neyi isteyip, neyi istemediğini anladıktan sonra, davranışlarını bu beklentileri karşılayacak şekilde ayarlar. Eğer anne-baba disiplinin nedenlerini çocuğa açıkça anlatıyor, çocuğun kurallara uymasını gerektirenden daha fazla güç kullanmıyor ve sıcak davranıyorsa, anne-baba kontrolü çocuğun sağlıklı sosyalleşmesine yardımcı olur. Sosyal öğrenme kuramcılarına göre bal arılı sosyalleşme çocuklarına iyi davranışlar sergilemelerini ve kötü davranışlardan uzak durmalarını öğretmelerine bağlıdır.

Saldırgan davranışların öğrenilmeye başladığı yer de aynı zamanda bireyin toplumsallaşmayı da öğrendiği “aile”dir. Anne- baba davranışlarıyla, çocuğun ruh sağlığı ve uyumu arasında yadsınmaz ilişkiler vardır. Sağlıklı anne-baba ilişkileri, sağlıklı kişiliklerin oluşmasında önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle anne-baba-çocuk ilişkisini tanımlamaya ve anlamaya yönelik çok sayıda araştırma yapılmaktadır.

2.3. TUTUM

Bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir.

Diğer bir ifadeyle tutum, “davranışla anlatılan ve içten gelen bir duygudur.”

2.4. ÖFKE

Engellenme karşısında ortaya çıkan aşırı , ölçüsüz , gereksiz bir saldırganlıktır (Köknel ,1989).

Hakkımız olanı alamadığımızda ya da önem verdiğimiz bir insan beklentilerimiz doğrultusunda davranmadığında yaşanan, salt o olaya ilişkin yaşanması sınırında kaldığında insan doğasının gereği olarak nitelenen bir duygudur.

2.5. İLKÖĞRETİM YEDİNCİ VE SEKİZİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİ

Büyük bir çoğunluğu ergenlik dönemindeki 13-15 yaş grubunun oluşturduğu ilköğretimin ikinci kademe öğrencileridir.

2.6.GENÇLİK DÖNEMİ AİLE SORUNARI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Bu ölçek, gençlik döneminde, içinde yaşanan aile ortamından kaynaklanan streslerin sayısını ve bu streslerden etkilenme derecesini ölçmeyi amaçlamaktadır. Dr. Ceylan TUĞRUL tarafından geliştirilen bu ölçeğin faktör analizi çalışmaları sonucunda 8 alt boyut belirlenmiştir.

Alt boyutlar şu şekilde oluşturulmuştur:

1. Otoriter Baskıcı Tutum
2. İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık
3. Anne-Baba ilişkilerinde Uyumsuzluk
4. Sosyal ilişkilerde Kısıtlılık
5. Ev Ortamında Düzensizlik
6. Ekonomik Sorunlar

7. Sınırsızlık ve İstismar
8. Sağlık ve Sosyal Sorunlardır.

Ölçek 66 maddedir.

2.7. ROSENZWEİĞ P-F ARAŞTIRMASI

Test, her birinde bir olayı anlatan bir resmin bulunduğu 24 maddeden oluşur. Engelleyici durumlara karşı tepkileri ve saldırganlığı ölçer. Performans testi olup, çocuk ve yetişkinlere uygulanmaktadır. Aynı zamanda grup olarak da uygulanabilmektedir. Test, S. Rosenzweig tarafından geliştirilmiştir. Testin uygulanmasında zaman sınırlaması yoktur.

2.8. SALDIRGAN DAVRANIŞ İLE ANA BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Saldırgan davranış ile ana baba tutumları arasındaki ilişkiyi sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilmek için ailenin toplumdaki önemini iyi anlamak gerekir. Aile, birinci derecede ‘sosyal gurup’ tur. Ana-baba ve çocuklar bu birinci derecedeki sosyal gurup içinde yaşamlarını sürdürürler. Aileleri oluşturan bireylerin fiziksel ve ruh sağlıkları ne kadar iyi ise, o toplumun ruh sağlığı da o kadar iyi olur. Aile içi ilişkilerine özen gösteren anne-babaların çocuklarında mutluluk ve başarı vardır. Bu çocuklar ileride yetişkin bireyler olduklarında toplumsal ilişkilerinde başarılı olurlar. Aile içi ilişkilerine özen göstermeyen, çocuklarını kavga ve çatışma ortamında büyüten anne-babaların çocuklarında ise mutsuzluk, davranış ve uyum bozuklukları vardır. Bu çocuklar toplumdaki sosyal rollerinde başarılı olamazlar. Bu açıdan bakıldığında, ailenin çocuk açısından toplumdaki yerinin, oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Çocuğun kişiliğinin aile ortamında geliştiği gerçeğini kabul ettiğimizde, karşımıza bir gerçek daha çıkıyor: Çocuğun toplumun değer yargılarına ve özelliklerine uygun bir insan olarak yetişmesi gerçeği. Bunun yanında, çocuğun kendisi ve çevresi ile barışık bir birey olarak yetişmesi de ailenin gerçekleştirdiği bir olaydır. Duruma bu açıdan bakınca, topluma sağlıklı insan kazandıran ‘aile kurumu’ oldukça önemli. Bazı batı ülkelerinde ailenin parçalanması ile, toplumda çökme, değer yargılarında zayıflama, çocuk ve genç suçlu sayısında artış yine çocuk ve gençlerde sigara, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığının tımanışa geçmesi gibi sonuçlar istatistiklerde göze çarpmaktadır. Boşanmaların artmasıyla, çocuklar tek ebeveynli büyümekte ve mutsuz gençler olmaktadır. Aile, en küçük insan topluluğudur, ama içinde büyük iletişimler ya da çok büyük iletişimsizlikler yaşanır. Çocuk anne-babasından aldığı iletilerle büyür. Doğruyu, yanlış, iyiyi-kötüyü, ilk çocukluk yıllarında, bu küçük toplulukta öğrenir. Çocuğun ilk-temel ve en büyük gereksinmesi anne-babasının ilgi ve sevgisi, rahatlıkla büyüüp gelişeceği sıcak bir aile ortamıdır. Bu yüzden dünyadaki tüm ruh bilimciler, aile kurumunun son yıllardaki hızla dağılmasından ve bu dağılışın çocuk açısından endişe duyduklarını söylemektedirler. Dünyadaki en küçük topluluğun yani ailenin toplumlarda hızla dağılmasının, mutsuz, davranış bozuklukları olan ve suçlu çocuklar, gençler yetişmesine yol açacağından kaygı duymaktadırlar(Öz, 1997).

Bu bağlamda, sağlıklı ailelerin sağlıklı bireyler yetiştirilmesindeki önemi hiçbir zaman inkar edilemez. Günümüzde çocukların saldırgan eğilimler göstermesi ile aile içi ilişkilerinin ve iletişimlerinin ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Saldırgan davranış gösteren ergenlik dönemindeki çocukların sorunları ile başedilebilmesi için öncelikle ana baba tutumlarının tespiti önem kazanmaktadır.

2.8.1. Ana-Baba Tutumları

Ana-baba çocuk ilişkilerini konu edinen araştırmaların en önemli özelliklerinden biri ana-baba tutum ya da davranış değişkenlerini ifade etmek için kullanılan terimlerdeki çeşitlilik ve karmaşıklığıdır. Bu araştırmada ana-baba davranışlarını tanımlamada, Dr. Ceylan TUĞRUL'un geliştirdiği, Otoriter-Baskıcı tutum, İlişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık, Anne-

baba İlişkilerinde Uyumsuzluk, Sosyal İlişkilerde Kısıtlılık, Ev Ortamında Düzensizlik, Sınırsızlık ve İstismar gibi altı ayrı boyuttan oluşan model esas alınmıştır.

Araştırmada "Otoriter - Baskıcı Tutum" faktörü, ana-babanın kendi istek ve görüşlerini kabul ettirmek için yaptıkları baskı, gencin sözel ve fiziksel istismarı ve katı bir disiplin anlayışı ile ilgili yaşantıları anlatmaktadır.

"İlişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık" faktörü, gencin duygusal ihmali, aile içi iletişimsizlik, aile kurallarında belirsizlik, tutarsızlık ve çok gevşek disiplin anlayışı ile ilgilidir.

"Ana-baba ilişkilerinde Uyumsuzluk" faktörü, ana-baba arasındaki gerginlik, eşlerin sözel ve fiziksel istismarı ve evlilik dışı ilişkilerle ilgili maddeleri anlatmaktadır.

"Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık" faktörü, aile üyelerinin sosyal izolasyonunu gösteren sportif, sanatsal ve boş zaman faaliyetlerinin, gencin arkadaşlarıyla birlikte olmasının engellenmesi ile ilgili yaşantıları anlatmaktadır.

"Ev Ortamındaki Düzensizlik" faktörü, ev işleri ve düzeni ile ilgili olarak ortaya çıkan aksaklıkları anlatmaktadır.

"İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar" faktörü, aile üyelerinin davranışlarındaki sınırsızlıkları, gencin cinsel istismarını ve ailenin yaşantısındaki ani değişikliklerle ilgili durumları kapsamaktadır.

Yukarıda saydığımız altı ana-baba davranışlarının yaşandığı aile ortamlarında yetişmiş olan çocukların davranışlarında saldırganlıkların görülmesi beklenmektedir.

Ana-baba davranışlarını etkileyen bir diğer değişken çocukların cinsiyetleridir toplumsal ve kültürel faktörlere bağlı olarak, ana-babaların genel olarak kız ve erkek çocuklarına farklı davranmakta olduğu ileri sürülebilir. Araştırmalar, erkek çocukların gerek ana-baba gerekse

akranlarıyla olan ilişkilerinde daha saldırgan olmalarına göz yumulduğunu, kızların ise daha çok bağımlı, daha az saldırgan olmaları için baskının söz konusu olduğunu göstermektedir (Sears ve arkadaşları,1957).

2.8.2. Çocukların Saldırgan Davranışları

Çocukların saldırgan davranışlarını da sınıflandırmak istediğimizde, değişik türde saldırganlık davranışlarının olduğu aklımıza geliyor. Ama biz bu bölümde Sears'ın sınıflandırdığı beş değişik saldırganlık türü üzerinde duracağız. Bunlar yansıtılmış, kendine dönük, prososyal, antisosyal saldırganlıkla, saldırganlık bunalımıdır (Sears, 1961).

Yansıtılmış saldırganlık bireyin kendisinden çevredeki nesnelere ya da onlardan kendisine yönelen saldırganlık olarak tanımlanmıştır. Kendine dönük saldırganlık, bireyin kendini cezalandırma, kazaya uğratma ve intihara girişme eğilimini içermektedir. Prososyal saldırganlık törel yönden katı bir doğruculuk eğilimidir. Antisosyal saldırganlık fiziksel saldırganlığı içermekte ve toplumsal yönden onaylanmayan saldırganlığı ifade etmektedir. Antisosyal saldırganlığa karşı korku ve endişeyi gösteren saldırganlık bunalımı, saldırganlığa bir başka açıdan bakmak olduğu için bu araştırmada ele alınmıştır.

Ana-baba davranışlarıyla çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkiler, engellenme-saldırganlık kuramına dayalı olarak ele alınmıştır. Bu kurama göre saldırganlık reaktiftir ve organizmanın engelleyici deneyimlere maruz kalmasının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Feshbach (1970), engellenme ve ana-baba davranışları arasında bir ilişki kurarak, reddeden ana-baba davranışlarının daha çok engelleyici ve saldırganlığa tahrik edici olduğunu ifade etmiştir. Çocuğuna ilgi duymayan ve kabul edici olmayan ana-baba büyük bir olasılıkla onu devamlı bir engellemeye maruz bırakacaktır. Gerçekten de bu alanda yapılan araştırmaların çoğu, reddeden, düşmanca davranışlar içinde olan ana-babaların daha saldırgan çocukları olduğunu göstermektedir (Baumirind, 1967).

Ana-baba davranışlarının diğere boyutu olan serbestlik tanıma, kısıtlama davranışlarıyla çocuğun saldırganlığı arasındaki kuramsal ilişki daha karmaşık bir yapı göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre, serbestlik tanıyan ana-baba davranışları saldırganlığa yol açarken, kısıtlayıcı ana-baba davranışları saldırganlığın görülmesini zorlaştırmaktadır (Bandura ve arkadaşları, 1939). Bu sonuçlar daha çok saldırganlığa ilişkin olanlardır. Dolaylı (kapalı) saldırganlık olarak nitelendirilebilecek yansıtılmış, kendine dönük ve prososyal saldırganlıkla annelerin kontrol davranışları arasındaki ilişkiler daha farklı bir görünümde-dir. Annenin kısıtlamasıyla, çocuklardaki yansıtılmış, kendine dönük ve prososyal saldırganlıkla, saldırganlık bunalımının arttığını göstermiştir (Sears ,1961).

2.8.2.1.Çocuk Yetiştirme Uygulamaları

Baumrind (1967) (http://www.devpsy.org/teaching/parent/baumrind_styles.html) ana-baba-çocuk ilişkisini direkt olarak gözlemlemiş ve anne- babanın üç tipe ayrılabilceğı sonucuna varmıştır:

1. Otoriter (Authoritarian): Bu tip anne babalar çocuklarını kesin kurallara uymaya zorlayarak kontrol altında tutarlar. Genelde bu kuralların sebeplerini çocuğa açıklamazlar. Otoriteye sahip olmayı severler ve söz alış verişinden hoşlanmaz ve hatta bazen çocuklarını reddederler.
2. Yetki veren (Authoritative): Bu tip anne babalar çocuğı kararlar almaya ve bağımsızlığa özendirerek çocuktan olgunlaşmasını beklerler. Çocuklarına uyulmasını istedikleri kuralların mantığını anlatır, çocuklarının fikirlerini dinlerler. Disiplini sıcak ve çocuğun duygularına değer ve destek veren bir aile ortamıyla sağlarlar.
3. İzin veren (Permissive): Bu tip anne babalar çocuklarının istek ve hareketlerini olumlu bir şekilde kabul ederler. Çocuğun kendi isteklerini yapmasına izin verir ve çok az ceza verirler.

Baumrind'in araştırmasının sonucunda, yetki veren anne babaların arkadaş canlısı, mutlu, bağımsız, kendine güvenen ve kendini kontrol edebilen sosyal olarak sorumlu çocuklar; otoriter ve izin veren anne babaların daha az tecrübeli, daha az kendine güvenen, daha bağımlı ve olgunlaşamayan çocuklar yetiştirirler.

Mussen ve ark (1956) anne baba davranışlarını dört kategoride toplar:

1. İzin vericilik (permissiveness): İzin veren ve rahat davranan bir anne çocuğun bağımsız davranmayı öğrendiği sosyal bir ortam sağlar. Çocuğun yeni öğrendiği şeyleri över ve ödüllendirir ve çocuğu keşiflerine devam etmeye teşvik eder. Bu tip deneyimler çocuğu kendine güvenmeye ve içinden geldiği gibi davranmaya teşvik eder.
2. Red (rejection): İki tip reddeden anne vardır. İlk tip çocuğu bebekliğinden başlayarak reddeder. Bu durumda çocuk ve anne hiç bir zaman güçlü bağlar kuramazlar ve büyük olasılıkla bu çocuklar bağımsız olmayı diğer çocuklara oranla daha erken öğrenirler. Çocuk bağımsızlařtıķça ve büyüdükçe anne çocuğu daha da çok reddeder. Bu tip anneler çocuk ne zaman sınırlarını zorlayacak bir şey yapsa, çocuğun hareketlerini kısıtlayacak bir ceza verirler.
3. Aşırı koruma (Overprotection): Bu tip anneler çocuğun bağımsızlaşmasını, kendi hâkimiyetlerine ve çocuğa artık sahip olmadıkları duygusuna karşı bir tehdit olarak görürler. Bu durumda çocuğun bağımsızlığını kısıtlamaya çalışırlar. Çocuk yeni bir şey keşfetmek istediğinde karşı çıkar, çocuğun yeni şeyler öğrenme şansını ellerinden alırlar.
4. Aşırı titizlik (Overmeticulousness): Evin düzenine ve temizliğine aşırı önem veren anneler de çocuğun içten gelen ani etkinliklerini engellerler. Eğer çocuk sürekli kısıtlanırsa çok aşırı engellenmiş olabilir. Ceza almaktan korkan çocuk yürümek gibi yeni kazandığı becerilerini denemekten ve geliştirmekten çekinir. Bu durumda çocuk hantal ve koordinasyonu bozuk bir birey olabilir.

Ana-baba davranışlarını etkileyen bir diğer değişken de çocukların cinsiyetidir. Toplumsal ve kültürel etkenlere bağlı olarak kız ve erkek çocuklarına farklı davranıldığı öne sürülebilir. Araştırmalar sonucunda, erkek çocukların daha saldırgan olmasına göz yumulduğunu kızların ise daha bağımlı, daha az saldırgan olmaları için baskı yapıldığı ortaya konulmuştur. (Sears, Maccoby, Levin, 1957; Mischel, 1970)

Çocuk beş yaşına geldiğinde kibar, şefkatli ya da saldırgan olmayı öğrenmiştir. Bir çocuğun saldırgan olmasına dört etken vardır:

1. Hiperaktif, atılgan yaratılışlı bir çocuk,
2. Çocuğa karşı olumsuz, tenkitçi tavrı olan ebeveyn,
3. Çocuğa idaresi zayıf olan ve çocuğun güç kazanma aracı olarak saldırgan olmasına izin veren ebeveyn,
4. Söz geçirmek amacıyla ceza, tehdit, şiddetle ya da yüksek sesle bağırarak güç taktikleri kullanan ebeveyn(Olweus, 1980).

Eğer beş yaşına kadar sakin ya da saldırgan bir etkileşim sağlanırsa, bu durumun sabitlemesi büyük olasılıktır. Olweus (1979) saldırganlığın, akıl kadar sabit olduğunu ileri sürer. Eğer toplum, okul, ebeveyn ve çocuk çıkan problemleri en basından fark edip yardım sunarsa, gelecekte ortaya çıkabilecek saldırganlık engellenebilir.

Saldırgan çocuklar sıklıkla, saldırgan evlerden çıkar. Bu evlerde sadece ebeveynler ve diğer aile fertleri değil, çocukların kendi saldırganlıkları da cezalandırılır (Patterson, 1976). Bununla birlikte, aile dışında, örneğin okulda, yuvada, arkadaşlardan ve özellikle televizyonda, filmlerden ve kitaplardan çok daha düşmanca şekillerde hayal kırıklıklarına tepki vermeyi öğreniyoruz. Sadece saldırganlığı kabul edilebilir bir tepki olarak gösteren kısa bir film seyrederek bile saldırgan olmayı öğrenebileceğimiz kanıtlanmıştır (Bandura, 1973). Sonuç olarak bir kişinin saldırgan olması için mutlaka saldırgan bir ebeveyne sahip

olması ya da şiddetli bir hayal kırıklığına uğraması şart değildir. Saldırganlık sadece gözlemlenip taklit de edilebilir.

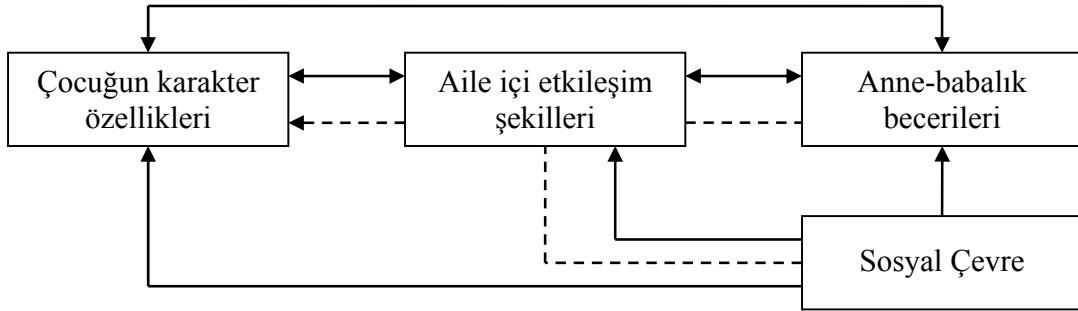
Araştırmalar sonucunda çocuk yetiştirme üzerine iki teori ortaya atılmıştır:

Çocuğun karakteristik özellikleri	Ebeveyn Becerileri
Biyolojik risk/ incinebilme	Duyarsızlık/ Tepkisizlik
YAS	Ulaşılamazlık
Cinsiyet	Sinirli ya da olumsuz duygusal ilgi
Alınganlık/ Zorluk	Uyumsuz gelişme beklentileri
Düzensiz ya da geç kavrama gelişimi	Çok sıkı ya da gevşek kontrol stratejileri
Sosyal kavramada ya da sosyal beceride eksiklik	
Aile bileşimi ve etkileşim	Aile Çevresi/ Sosyal Ortam
Tek karşıtı iki ebeveyn	Anne-babanın eğitim düzeyinin düşük olması
Evlilik sorunları	İşsizlik ya da yetersiz iş
Ebeveynlerin kişilik sorunları	Sinirli maddi kaynak
Fiziksel ve psikolojik rahatsızlık	Yetersiz sosyal destek
Çocuk yetiştirmede anne-baba arası anlaşmazlık	Yetersiz kurumsal destek
Çocuk sayısı	Yetersiz çocuk bakım olanakları
	Çekirdek aile dışındaki aile sorunları

Şekil 2.3Okul Öncesi Çocuklarda Davranış Gelişimi Problemlerine Etken Olabilecek Faktörler (Campbell, 1990)

Aile içindeki çeşitli faktörlerin çocuğun gelişimine etkileri kaçınılmazdır. Anne-babanın etkileri:

1. Çocuğun sosyalleşme doğasını ve kalitesini belirleyen çocuk büyüme uygulaması ve ebeveynin beklentileri.
 2. Aile yapısı ve ilinkileri direkt olarak evdeki atmosferi etkilediği için ve dolaylı olarak çocuk büyüme ve ana-baba yanında olma ve destek etkisi.
 3. Ailenin sosyal durumu ebeveyne olan etkisinden dolayı direkt ve endirekt etkiler.
- (Campbell, 1990)

Şema2.4 Çocuk gelişiminde sorun yaratabilecek etkileşimsel faktörler modeli (Campbell, 1990)

Sosyal uyum ile ilgili çalışmalar, ailenin çocuk üzerindeki ilk etkilerinin son derece önemli olduğunu göstermiştir. Evlerinde yakın bir ilgiyle demokrasinin birleştiğini gören çocuklar, özgür ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde daha etkin, daha girişken, yaratıcı fikirler ileri sürebilen, fikirlerini serbestçe söyleme eğiliminde görülen çocuklar olmaktadır. Buna karşılık daha sert bir denetim altında tutulan ya da eğitim yöntemleri değişken olan ailelerde büyüyen

çocuklarda ise, karşı çıkma ve saldırganlık gibi yollarla kendini kabul ettirmek istemekte ve kendi iç dünyalarını açıklamakta zorluğa uğramaktadırlar.

Anne-babalar, çocuklarının bağımsızlık uğruna giriştikleri çabaları destekledikleri ve zor durumlarda onlara yardımcı oldukları takdirde, çocuklarda bağımsızlık duygusunun kolayca geliştiği görülür. Hor gören, cezalandıran ya da hem sevip hem de soğuk davranan anne ve babaların çocukları bağımlı bir kişilik yapısına sahip olmaktadır.

Dengeli, duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında yeterli güven, sevgi içinde büyüyen çocuklar gelişimleri için gerekli deneyimleri edinebilirler.

Her anne-babanın bilerek ya da bilmeyerek çocuklarına karşı tutumları değişik olabilmektedir. Bazı çocuklar daha çok sevilme, bazılarında baskı yapılmakta, bazıları istenmeyen çocuk olarak görülmekte, bazılarında ise daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Bütün bu tutumlar, çocuğun hem kişiliğinin, hem de sosyal gelişiminin değişik biçimler kazanmasına yol açabilmektedir.

2.2.8.2 Türk Kültüründe Anne-Baba-Çocuk İlişkisi ve Bağımlılık

Türkiye’de yapılan araştırmanın sonuçlarına gelmeden önce, Türk toplumuna kısaca tanımlamak daha doğru olur. Türk ailesi geleneksel olarak tanımlanabilir. Nüfusun büyük bölümü kırsal kesimde yasar. Çekirdek ailelerin akrabalarıyla çok güçlü bağları vardır. Aile içinde iş bölümü de son derece gelenekseldir. Türk ailesi baba erkil bir düzene sahip olmasıyla birlikte ailenin en yaşlı erkeği aynı zamanda ailenin reisidir. Otoriteye ve yaşlılara saygı kültürel bir değerdir. Baba ailenin mutlak lideridir ve kararları baba alır (Köknel,1999). Anne ile oğul, baba ile kız arasında daha ılımlı ve yumuşak bir ilişki vardır. Bundan dolayı silik baba-oğul ilişkisi daha serttir.

Annenin bağımlı ve geleneksel bir rolü vardır, fakat modernleşmeyle bu durumda değişiklikler gözlenmektedir.

Anne oğul ilişkisi samimi, koruyucu olduğundan çocukta bağımlılık yaratabilir. Hatta kendisi de kısıtlandığı ve bağımlı olduğu bir hayat yaşadığı için, annenin, çocuklarının kısıklıklarının olumlu gelişmelerine yardımcı olmasının çok güç olduğunu savunanlar da vardır (Köknel 1999). Ayrıca çocukların babalarını daha güçlü ve yetenekli gördükleri de saptanmıştır.

Birçok araştırmanın sonucuna göre Türk ailesi baskıcı, muhafazakâr, çocuğun özgür ve bağımsız gelişimini etkileyen ve çocuğu pasif ve bağımlı yetiştirir (Köknel, 1999). Disiplin farklı zamanlarda, farklı ruh hallerinde olan yetişkinin, tutarsız metotlarıyla sağlanır ve genelde çocuğa nedenlerle ilgili hiç bir açıklama yapılmaz. Disiplin çoğu zaman anne babanın fiziksel ceza gibi güç gösterisiyle sağlanır. Bu metodun bağımlı, kendi kendini kontrol edemeyen çocuklara neden olduğu bilinir (Le Compte ve ark. 1979).

2.9. İLKÖĞRETİM'DE EĞİTİM

2.9.1. İlköğretimin Tanımı ve Önemi

İlköğretim 6–14 yaş gurubundaki öğrencilere temel beceri kazandırarak onları hayata ve bir sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan bir eğitim devresidir. Ülkemizde uzun yıllar beş yıllık ilkokul ve üç yıllık ortaokullardan meydana gelen bu kurumlar, 1997 yılında sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim kademesi haline getirilmiştir. İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre, ‘İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bu okulları bitirenlere ilköğretim diploması verilir’ (Mevzuat, 2003).

İlköğretim eğitim sisteminin temel taşıdır. Bu eğitim kademesinde çocuğa toplum içinde diğer bireylerle uyum içinde yaşama kural ve becerileri ile yaşamlarını daha iyi bir biçimde sürdürmeleri için gerekli temel bilgi ve beceriler kazandırılır. Bu nedenle tüm ülkelerde

İlköğretim çocuklar için zorunlu hale getirilmiştir. İlköğretimin birinci kademesinde yani ilk beş yıllık süreçte çocuklar okuma-yazma, okuduğunu anlama, ana dilini doğru kullanma, temel matematiksel işlemler, önemli toplumsal ve doğal olaylar hakkında temel bilgiler edinirler. Bu bilgi ve beceriler çocuğun gelecekteki öğrenmeleri için temel teşkil eder. İlköğretim ikinci kademe ise öğrenciler hayata ve bir üst öğretim kademesine hazırlanırlar.

İlköğretim amaç ve görevleri 14.06.1973 tarihli Mili Eğitim Temel Kanunu'na göre ilköğretim kurumlarının amaç ve görevleri şunlardır: Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıklar kazandırmak, onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünde yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

2.9.2. Eğitimin Tanımı ve Önemi

Toplumlarda özellikle demokratik ülkelerde topluma hizmet için kurulmuş müesseselerden biri hatta birincisi eğitim müesseseleridir (Çelikkaya, 1995). Eğitim, temelde bir yönlendirme ve yetiştirme çalışması ve bilimi olduğundan hayattaki her insanı, her toplumu ve her alanı ilgilendirmektedir. Çelikkaya (1990) eğitimi bir olgu olarak ele almakta ve genel nitelikleri ile şöyle özetlemektedir:

1. Eğitim bir faaliyettir. Bir yönlendirme ve yetiştirme çalışmasının adıdır.
2. Eğitim bir bilimdir. İnsanların ve hayvanların da yönlendirme yetiştirilmeleri ile ilgili bilgi, kural ve yolları öğreten objektif bir bilimdir.
3. Eğitim teorik yönlendirmedir.
4. Eğitim insan mahsustur.
5. Eğitim uygulamada millidir.
6. Eğitim amaçlı bir öğretimdir.
7. Eğitim bir davranıştır. Gerek bilimsel gerekse ahlaki yönden daima davranış değişikliğini veya yeni bir davranış kazandırmayı hedefler.
8. Eğitimde tekrar ve ısrar vardır.

9. Eğitim bir süreçtir. Eğitim belli bir sürede gerçekleşir.
10. Eğitim sosyal bir olgudur. Her toplumda mutlaka bir eğitim faaliyeti vardır.
11. Eğitim aynı zamanda sosyal bir olaydır. Sosyal bir olgu olmakla beraber öğrenme ve öğretme olayındaki eğitim, öğrenme ve öğretmenden meydana gelen bir olayın adıdır.

Nitelikli eğitim, öğrenciyi, verilen programın, ya da konunun üzerine çıkararak, onun hakkında düşündürerek, imgeleme gücünü arttıran ve spekülasyon yaptıran, çocuk merkezli bir eğitim sistemidir (Turgut, 1995).

Kalkınmada ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmada toplumsal ve bireysel refahın artırılmasında, eğitimin gerekliliği ve önemi tartışmasız kabul görmektedir. Yaşadığı topluma uyumlu, çalıştığı gurupla iş birliği yapabilen, iletişim kurma zorluğu olmayan, üretici, araştırmacı öğrenme yollarını bulabilen bireyler eğitimle yetiştirilmektedir (Metin, 1993).

Öğretim, eğitim sistemi içinde yer alan alt sistem ya da süreçlerden birisidir. Öğretim, öğrenci gelişimini amaçlayan ve öğrenmenin başlatılması sürdürülmesi ve gerçekleştirilmesi için düzenlene planlı etkinliklerden oluşan bir süreçtir. Öğretim, amaçlı ve planlı öğretme sürecidir (Açıkgöz, 1996).

2.9.3. Öğretmen

Bilmek ve öğretmek bir öğretmende bulunması gereken ana özelliklerdir (Oktay, 1991). Toplumsal dokunun bir parçası olan, çoğu zaman bir öğretim donanımı olarak çalışan, bir bilgi kaynağı olarak görev yapan öğretmen, öğretim sisteminin bileşenlerinden biridir (Baykal, 1991). Öğretmen, eğitimin kilit adamı, yaratıcı, yaşatıcı, hayata geçirici, uygulayıcı gücüdür (Çağlar, 1991).

Öğretmen yalnız bilgi ve beceri kazandırmakla kalmaz, bireyin belirli konularda tutum kazanmasına da sebep olur, öğrencinin bilgiyi yansız tarzda yorumlamasına ve kendini gerçekleştirme sürecinde kullanmasına da yardımcı olur (Kulaksızoğlu, 1995).

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

İstanbul ili avrupa yakasında Beşiktaş ilçesinde bulunan Tevfik Fikret İlköğretim Okulu ve Kılıçalipaşa İlköğretim Okulu'nda öğrenim gören tamamının ergenlik çağındaki ilköğretim yedinci ve sekizinci sınıfların oluşturduğu öğrencilerin ana baba tutumlarının saldırganlık düzeyine etkilerinin araştırılmasında ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu çalışmada rastlantısal seçilen grupların puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerlerinin hesaplanması yoluna gidilmiş; grupların puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla t-testi kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini İstanbul ili avrupa Beşiktaş yakası ilçesinde bulunan Tevfik Fikret ve Kılıçalipaşa ilköğretim okulları ile sınırlıdır. Söz konusu okulların yedinci ve sekizinci sınıflarında okuyan öğrenciler rastlantısal belirlenmiştir. Araştırma evrenimizi her iki okulda okuyan toplam 487 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklemimiz ise iki okuldan seçilen 30 u erkek 30 u kız olmak üzere 60 kişidir.

3.3. Verilerin Toplanması

Veri toplamada uygulamalar, anketler araştırmacı tarafından bizzat okullarda gerçekleştirilmiştir. Uygulama için anketler okullarda bizzat uygulanmıştır. Anketler iki oturumda uygulanmıştır. Anketlerin dağıtılması toplanması ve verilerin bilgisayar ortamına aktarılması işlemi bir ay sürmüştür.

3.3.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmamızda iki tane veri toplama aracından istifade edilmiştir. Bunlar: gençlik dönemi aile sorunları değerlendirme ölçeği ile rosenzweig p-f saldırganlık ölçeğidir.

3.3.1.1.Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği

Bu ölçek, gençlik döneminde, içinde yaşanılan aile ortamından kaynaklanan streslerin sayısını ve bu streslerden etkilenme derecesini ölçmeyi amaçlamaktadır. Dr. Ceylan TUĞRUL (1996) tarafından geliştirilen ölçeğin, faktör analizi çalışmaları sonucunda 8 alt boyutu belirlenmiştir.

Bunlar:

1. Otoriter Baskıcı Tutum: Ana-babanın kendi istek ve görüşlerini kabul ettirmek için yaptıkları baskı, gencin sözel ve fiziksel istismarı ile katı bir disiplin anlayışını içeren yaşantıları anlatmaktadır.

2. Ana-baba İlişkilerinde Uyumsuzluk: Ana-baba arasındaki gerginlik, eşlerin sözel ve fiziksel istismarı ile evlilik dışı ilişkilerle ilgili maddeleri anlatmaktadır.

3. Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık: Aile üyelerinin sosyal izolasyonunu gösteren, sportif, sanatsal, boş zaman faaliyetlerinin ve gencin arkadaşlarıyla birlikte olmasının engellenmesi ile ilgili yaşantıları anlatmaktadır.

4. Ev Ortamındaki Düzensizlik: Ev işleri ve düzeni ile ilgili olarak ortaya çıkan aksaklıkları anlatmaktadır.

5. İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar: Aile üyelerinin davranışlarındaki sınırsızlıkları, gencin cinsel istismarını ve ailenin yaşantısındaki ani değişikliklerle ilgili durumları kapsamaktadır.

6. İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık: Gencin duygusal ihmali, aile içi iletişimsizlik, aile kurallarında belirsizlik, tutarsızlık ve çok gevşek disiplin anlayışı ile ilgilidir.

7. Sağlık ve Sosyal Sorunlar: Ailenin genel sağlık durumu ve çevre ile ilişkilerinde olumsuz özellikleri ile ilgilidir.

8. Ekonomik Sorunlar: Ailenin önemli ekonomik kısıtlılıkları ile ilgili durumları anlatmaktadır.

Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği ile 8 alt boyutun 66 soru maddesi ile ölçülmesi söz konusudur.

Ölçeğin uygulanmasında, deneklerden, "Evet", "Hayır", "Sık sık", "Arasına" şeklinde tüm sorulara yanıt vermeleri istenmiştir. Maddelere verilen yargısal tepkiler Sık sık(3) Evet (2) Ara sıra (1) Hayır (0) olarak değerlendirilmiştir. Ölçekten yüksek puan almak ailede sorunların bulunduğunu göstermektedir. Ölçeğin uygulama süresi en fazla 30 dk. olarak belirtilmiştir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları da yine Dr. Ceylan TUĞRUL (1996) tarafından yapılmış, geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmıştır.

3.3.1.2. Rosenzweig Picture-Frustration Test (Resimli Engellemeyi İnceleme Testi)

Test, her birinde bir olayı anlatan bir resmin bulunduğu 24 maddeden oluşur. Engelleyici durumlara karşı tepkileri ve saldırganlığı ölçer. Performans testi olup, çocuk ve yetişkinlere uygulanmaktadır. Aynı zamanda grup olarak da uygulanabilmektedir.

Test 24 resimden oluşan bir formdur. Resimlerde günlük yaşamda karşılaşılan engellenme durumları işlenmiştir. Testte engellenmeye gösterilecek tepkiler sözel saldırgan davranışlarla sınırlı tutulmuştur. Her bir resimde iki kişi yer almaktadır. Kişilerden biri diğerini sinirlendirici ya da engellendiğini hissettiren sözler söylemektedir. Diğer kutunun üstünde yer alan yanıt alanı ise boş bırakılmıştır. Testi alan kişiden diğerinin konumuna geçerek boş alanı doldurması beklenmektedir. Resimlerde kişilerin yüz çizgileri, testi alan bireyin yaratıcılığını sınırlamamak için özellikle belirlenmemiştir.

Uygulamada denekler kendilerine verilen yönergelerdeki engellenme durumlarına karşı göstermiş oldukları tepkileri belirtmektedirler. Bu tepkilere göre bireyin saldırgan davranış gösterip göstermediği ölçülmektedir. Aynı zamanda bu saldırganlığın kendine dönük, yansıtılmış ya da nötr olduğunu da tespit etmektedir. Ölçeğin uygulamasında zaman sınırlaması yoktur.

Bireylerin testte oluşturulan engellenme durumlarına gösterdikleri tepkiler iki boyutta değerlendirilmektedir. Bunlar:

1. Saldırganlığın yönü
2. Saldırganlığın türü

Saldırganlığın yönü üç alt guruba ayrılmıştır.

- 1.1. Dışa dönük saldırganlık: Bireyin saldırgan tepkilerini çevresine ve başkalarına yöneltmesidir.
- 1.2. İçe dönük saldırganlık: Bireyin saldırgan tepkilerini kendisine yöneltmesidir.
- 1.3. Saldırgan tepkileri örtme: Birey, suçlamada bulunmadan engellenmenin önemsiz ve önlenemez olduğunu ve zaman içinde çözümlenebileceğini belirtmesidir. Saldırgan tepkilerin örtülmeye çalışılmasıdır.

Saldırganlığın türü de kendi içinde üç gruba ayrılır:

- 2.1. Engel-Hakim: Bireyin saldırgan tepkilerini, engellenme durumuna yöneltmesidir. Saldırgan tepkiler engellenme üzerinde yoğunlaşmıştır.
- 2.2. Ego-Savunma: Engel karşısında birey, benliğini korumak ve savunmak üzere saldırgan tepkiler üzerinde göstermektedir.
- 2.3. Gereksinim –Israr: Birey, engellenmenin ortadan kalkmasını sağlayıcı çözümler bulmaya çalışmaktadır. Amacına ulaşma konusunda ve dolayısıyla engele ilişkin sorunu çözümlene yolunda kararlı ve ısrarlıdır.

Rosenzweig P-F testi değerlendirilirken, bireyin kullandığı sözcük ve cümlelerin, hangi faktörü ya da faktörleri ifade ettiği belirlenmektedir. Sözcük veya cümlelere sembolleri verilmektedir.

Bireyin 24 iteme verdiği tepkiler, faktörel olarak belirlendikten sonra saldırganlığın yön ve türü biçiminde gruplandırılır. Cevaplar puanlandırılır. Her bir saldırganlık yön ve türüne ait puanlar toplam cevap puanına yüzde olarak oranlanır. Elde edilen puan, grup normları ile karşılaştırılarak gruba uyum oranı saptanır. Bireyin testteki eğilimini belirlemek üzere, ilk oniki iteme verilen cevap ile son oniki iteme verilen cevap karşılaştırılmaktadır(Rosenzweig,1970).

Test, Saul Rosenzweig (1970) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmamızda 12-18 yaş grubuna uygulanan ergen forumu kullanılmıştır. Geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmıştır. Araştırmada uygulanan test, Oben Güney SARAÇOĞLU (1975, İstanbul) tarafından Fransızcasından çevrilen versiyonudur.

3.3.2. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Verilerin bilgisayarla çözümlenmesinde, rastlantısal seçilen gruplarının puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerlerinin hesaplanması yoluna gidilmiştir; grupların puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla t-testi kullanılmıştır. Gruplar arası farklılığın anlamlılık kontrolü için hata payı 0,05 olarak alınmıştır. Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutları ile Rosenzweig P-F Saldırganlık ölçeği arasında t-testi yapılırken saldırgan davranışlar rastlanan gruba (1) saldırgan davranış rastlanmayan gruba (0) puan değerlendirilmesi yapılmıştır. Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği ve Rosenzweig P-F Araştırması puanları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, ana-baba davranışlarıyla çocuğun cinsiyeti arasındaki ilişkiler, çocukların saldırganlığı ile çocukların cinsiyetleri arasındaki ilişkiler ve ana-baba davranışlarıyla çocuğun saldırganlığı arasındaki ilişkilerle ilgili elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öğrencilerin testlerin alt ölçeklerinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları, standart sapmaları, ortalamalar arası farkın anlamlı olup olmadığını test etmek üzere t-testi sonuçları ve ana-baba tutumları ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkiler tablolar halinde sunulmuştur.

İlköğretim 7. ve 8.sınıf ergen öğrencilerinin G.D. A.S.D.Ö.'nin S.E.K. boyutundan aldıkları puan ortalamalarının çocuğun cinsiyeti ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olur olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak çizelge 4.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.1 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D. A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının S.E.K. Boyutunun, Çocuğun Cinsiyeti İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.

Grup	N	\bar{x}	Ss	T	P
SEK Erk	30	41,06	10,02	-0,917	0,367
SEK Kız		30	41,53	12,16	

Çizelge 4.1'de görüldüğü gibi S.E.K.'nin çocuğun cinsiyeti ile karşılaştırmasında $x = 41,06$ ve $x = 41,53$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $P=0,367$ hesaplanmıştır. $P>0,05$ olduğundan S.E.K boyutu ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İlköğretim 7. ve 8.sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin I.L.D.T. boyutundan aldıkları puan ortalamalarının S.E.D. ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.2' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.2 İlköğretim 7. ve 8.Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının I.L.D.T. Boyutundan Aldıkları Puan Ortalamalarının S.E.D. İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.

Grup	N	\bar{x}	Ss	T	P
ILDT Erk	30	43,22	10,85	-0,676	0,505
ILDT Kız	30	38,75	13,85		

Çizelge 4.2'de görüldüğü gibi ergen öğrencilerin I.L.D.T.'nin S.E.D. ile karşılaştırılmasında $x = 43,22$ ve $x = 38,75$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $P=0,505$ hesaplanmıştır. $P>0,05$ olduğundan öğrencilerin I.L.D.T. ile S.E.D. arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin A.I.S.I boyutundan aldıkları puan ortalamalarının çocuğun cinsiyeti ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.3' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.3 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının A.I.S.I. Boyutunun, Çocuğun Cinsiyeti İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının test edilmesi.

Grup	N	\bar{x}	Ss	T	P
AISI Erk	30	21,53	5,59	-0,699	0,490
AISI Kız	30	23,20	6,10		

Çizelge 4.3'de görüldüğü gibi ergen öğrencilerin A.I.S.I.'nin çocuğun cinsiyeti ile karşılaştırılmasında $x = 21,53$ ve $x = 23,20$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $P=0,490$ hesaplanmıştır. $P>0,05$ olduğundan öğrencilerin A.I.S.I boyutu ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İlköğretim 7. ve 8.sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin A.B.I.U. boyutundan aldıkları puan ortalamalarının S.E.D. ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.4' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.4. İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin A.B.I.U. Boyutunun, S.E.D. İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	T	P
ABIU Erk	30	36,77	9,52	-0,676	0,488
ABIU Kız	30	34,87	9,43		

Çizelge 4.4'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin A.B.I.U.'un S.E.D. ile karşılaştırılmasında $x=36.77$ ve $x=34.87$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $p=0.488$ hesaplanmıştır. $p>0.05$ bulunduğundan A.B.I.U. boyutu ile S.E.D. arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin O.B.T. boyutundan aldıkları puan ortalamalarının çocuğun cinsiyeti ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.5' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.5 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının O.B.T. Boyutunun, Çocuğun Cinsiyeti İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	T	P
OBT Erk	30	26,73	5,70	0,911	0,370
OBT Kız	30	28,33	8,83		

Çizelge 4.5'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin O.B.T.'nin çocuğun cinsiyeti ile karşılaştırılmasında $x = 26,73$ ve $x = 28,33$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $P=0,370$ hesaplanmıştır. $P>0,05$ bulunduğundan O.B.T. boyutu ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin I.L.D.T boyutundan aldıkları puan ortalamalarının çocuğun saldırganlığı ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.6'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.6 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının I.L.D.T Boyutunun, Çocuğun Saldırganlığı İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	T	P
ILD Rw (1)	30	49,20	3,29	3,224	0,003
Rw (0)	30	42,03	11,64		

Çizelge 4.6'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin I.L.D.T.'nin çocuğun saldırganlığı ile karşılaştırılmasında $x = 49,20$ ve $x = 42,03$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $P=0,003$ hesaplanmıştır. $P>0,05$ bulunduğundan I.L.D.T boyutu ile çocuğun saldırgan davranışları arasında anlamlı bir farklılık vardır.Saldırgan davranış gösteren çocukların aile ilişkilerinde duyarsızlık ve tutarsızlık boyutu, saldırgan davranış göstermeyen çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerin G.D.A.S.D.Ö.'nin E.S. boyutundan aldıkları puan ortalamalarının S.E.D. ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak çizelge 4.7'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.7 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının E.S. Boyutunun S.E.D İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.

Grup	N	\bar{x}	Ss	T	P
ES Erk	30	18,81	7,01	0,766	0,450
ES Kız	30	18,37	7,77		

Çizelge 4.7 ' de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencileri ES. nin S.E.D. ile karşılaştırılmasında $x=18.81$ ve $x=18.37$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu $p=0.450$ hesaplanmıştır. $p>0.05$ bulunduğundan ilköğretim öğrencilerinin E.S. boyutu ile S.E.D. arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İlköğretim öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin A.B.I.U. boyutundan aldıkları puan ortalamalarının çocuğun saldırganlığı ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Tablo 4.8'da gösterilmiştir.

Çizelge 4.8 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının A.B.I.U. Boyutunun, Çocuğun Saldırganlığı İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.

Grup	N	\bar{x}	Ss	T	P
ABIU Rw (1)	30	49,20	3,29	27,259	0,000
	Rw (0)	30	16,26	5,47	

Çizelge 4.8'da görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin A.B.I.U.'nin çocuğun saldırganlığı ile karşılaştırılmasında $x =49,20$ ve $x =16,26$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $P=0,000$ hesaplanmıştır. $P>0,05$ bulunduğundan ilköğretim öğrencilerinin A.B.I.U. boyutu ile çocuğun saldırgan davranışı arasında anlamlı bir farklılık vardır. Saldırgan davranış gösteren çocukların ana-baba ilişkilerinde uyuşmazlık boyutu, saldırgan davranış göstermeyen çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana baba davranışlarının S.S.S. boyutunun S.E.D. ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.9 'da gösterilmiştir.

Çizelge 4.9 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerin G.D.A.S.D.Ö.'nin S.S.S Boyutunun Ana-Baba Davranışlarının S.E.D. İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi.

Grup	N	\bar{x}	Ss	T	P
SSS Erk	30	24,05	5,83	-1,781	0,450
SSS Kız	30	25,76	5,19		

Çizelge 4.9 da görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin S.S.S.'nin S.E.D. ile karşılaştırılmasında $x=24.05$ ve $x=25.76$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $p=0.450$ hesaplanmıştır. $p>0.05$ olduğundan ilköğretim öğrencilerinin S.S.S. boyutu ile S.E.D. arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin S.E.K boyutundan aldıkları puan ortalamalarının Çocuğun Saldırganlığı ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.10' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.10 İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının S.E.K Boyutunun, Çocuğun Saldırganlığı ile Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	t	p
SEK Rw (1)	30	49.20	3.29	28.162	0.000
Rw (0)	30	19.30	5.12		

Çizelge 4.10'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin S.E.K. in Çocuğun Saldırganlığı ile karşılaştırılmasında $\bar{x} = 49.20$ ve $\bar{x} = 19.30$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $p=0.000$ hesaplanmıştır. $p<0.05$ bulunduğundan S.E.K boyutu ile çocuğun saldırganlığı arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Saldırgan davranış gösteren çocukların sosyal etkinliklerde kısıtlılık boyutu, saldırgan davranış göstermeyen çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin "A.I.S.I." boyutundan aldıkları puan ortalamalarının Çocuğun Saldırganlığı ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.11' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.11 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının "A.I.S.I." Boyutunun, Çocuğun Saldırganlığı İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	t	p
AISI Rw (1)	30	38.03	4.83	12.984	0.000
Rw (0)	30	22.36	5.81		

Çizelge 4.11'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin A.I.S.I.'nin Çocuğun Saldırganlığı ile karşılaştırılmasında $\bar{x} = 38.03$ ve $\bar{x} = 22.36$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $p=0.000$ hesaplanmıştır. $p<0.05$ bulunduğundan ilköğretim öğrencilerinin A.I.S.I. boyutuyla, çocuğun saldırganlığı arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Saldırgan davranış gösteren çocukların aile ilişkilerinde sınırsızlık ve istismar boyutu, saldırgan davranış göstermeyen çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır.

İlköğretim 7. ve 8.sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin "O.B.T" boyutundan aldıkları puan ortalamalarının S.ED. ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.12'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.12 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin "O.B.T" Boyutundan Aldıkları Puan Ortalamalarının S.E.D. İle İlişkisinde Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	t	p
OBT	30	26.94	6.72	-0.589	0.560
	30	28.30	8.32		

Çizelge 4.12' de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin O.B.T.'nin S.E.D ile karşılaştırılmasında $x=26.94$ ve $x=28.30$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $p=0.560$ hesaplanmıştır. $p>0.05$ bulunduğundan ilköğretim öğrencilerinin O.B.T. boyutu ile S.E.D. arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İlköğretim 7. ve 8.sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin I.L.D.T boyutundan aldıkları puan ortalamalarının Çocuğun cinsiyeti bile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.13'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.13 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin "I.L.D.T" Boyutundan Aldıkları Puan Ortalamalarının Çocuğun Cinsiyeti İle İlişkisinde Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	t	p
ILDT Erk	30	40.53	28	-0.699	0.490
ILDT Kız	30	43.53	24.45		

Çizelge 4.13' de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin "I.L.D. T" nin Ergenin Cinsiyeti ile karşılaştırılmasında $x=40.53$ ve $x=43.53$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $p=0.490$ hesaplanmıştır. $p>0.05$ olduğundan ilköğretim öğrencilerinin I.L.DT boyutu ile Çocuğun Cinsiyeti arasında bir farklılık bulunamamıştır.

İlköğretim 7. ve 8.sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının "S.E.K" Boyutunun, Çocuğun Cinsiyeti ile Arasında bir Farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.14' de gösterilmiştir

Çizelge 4.14 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının "S.E.K" Boyutundan Aldıkları Puan Ortalamalarının Çocuğun Cinsiyeti İle İlişkisinde Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	t	p
SEK Erk	30	36.06	9.02	0.917	0.390
SEK Kız	30	36.53	12.16		

Çizelge 4.14'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin S.E.K'nin Ergenin Cinsiyeti ile karşılaştırılmasında $x=36.06$ ve $x=36.53$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $p=0.367$ hesaplanmıştır. $p>0.05$ olduğundan ilköğretim öğrencilerinin S.E.K. boyutu ile Çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İlköğretim 7. ve 8.sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin "A.I.S.I." boyutundan aldıkları puan ortalamalarının Çocuğun Cinsiyeti İle ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Tablo 4.15' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.15 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının "A.I.S.I" Boyutunun Çocuğun Cinsiyeti İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	t	p
AISI Erk	30	41.53	10.52	0.699	0.490
AISI Kız	30	44.20	12.10		

Çizelge 4.15'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin A.I.S.I.'nin Ergenin Cinsiyeti ile karşılaştırılmasında $x=41.53$ ve $x=44.20$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu $p=0.490$ hesaplanmıştır. $p>0.05$ olduğundan ilköğretim öğrencilerinin A.I.S.I. boyutu ile Çocuğun Cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunamıştır.

İlköğretim 7. ve 8.sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-baba Davranışlarının "E.S." Boyutunun, Çocuğun Saldırganlığı ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Tablo 4.16' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.16 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının "E.S." Boyutunun Çocuğun Saldırganlığı İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	t	p
ES Rw (1)	30	49.20	3.29	46.376	0.000
Rw (0)	30	8.70	2.91		

Çizelge 4.16'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin E.S.'nin Ergenin saldırganlığı ile karşılaştırılmasında $x=49.20$ ve $x=8.70$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu $p=0.000$ hesaplanmıştır. $p<0.05$ olduğundan ilköğretim

öğrencilerinin "E.S." boyutu ile Ergenin Saldırgan Davranışları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Saldırgan davranış gösteren çocukların ailelerinde ekonomik sorunlardaki artış saldırganlığı yüksek oranda etkilerken , saldırgan davranış göstermeyen çocuklarda ailedeki ekonomik sorunların etkisi görülmemiştir.

İlköğretim 7. ve 8.sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin "S.S.S." Boyutundan aldıkları puan ortalamalarının Çocuğun Saldırganlığı ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Tablo 4.18' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.17 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin "S.S.S." Boyutundan Aldıkları Puan Ortalamalarının Çocuğun Saldırganlığı İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	t	p
SSS Rw (1)	30	49.20	3.29	41.245	0.000
Rw (0)	30	14.80	3.61		

Çizelge 4.17'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin S.S.S.'nin Ergenin saldırganlığı ile karşılaştırılmasında $\bar{x}=49.20$ ve $\bar{x}=14.80$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu $p=0.000$ hesaplanmıştır. $p<0.05$ bulunduğundan ilköğretim öğrencilerinin "S.S.S" boyutu ile Ergenin Saldırgan Davranışları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Saldırgan davranış gösteren çocukların ailelerinde sağlık ve sosyal sorunlardaki artış saldırganlığı yüksek oranda etkilerken , saldırgan davranış göstermeyen çocuklarda sağlık ve sosyal sorunların etkisi görülmemiştir.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin "O.B.T." boyutundan aldıkları puan ortalamalarının Çocuğun Saldırganlığı ile ilişkisinde anlamlı bir farkın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.18 de gösterilmiştir.

Çizelge 4.18 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının "O.B.T" Boyutunun, Çocuğun Saldırganlığı İle Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	T	p
OBT Rw (1)	30	38.03	4.83	6.788	0.000
Rw (0)	30	27.53	7.35		

Çizelge 4.18'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin O.B.T' nin Çocuğun Saldırganlığı ile karşılaştırılmasında $\bar{x} = 38.03$ ve $\bar{x} = 27.53$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $p=0.000$ hesaplanmıştır. $p<0.05$ bulunduğundan ilköğretim öğrencilerinin O.B.T. boyutu ile Çocuğun Saldırganlığı arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Saldırgan davranış gösteren çocukların ailelerindeki otoriter ve baskıcı tutum boyutu, saldırgan davranış göstermeyen çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin Rosenzweig P-F Saldırganlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının çocuğun cinsiyeti ile ilişkisinde anlamlı bir farklılığın olup olmadığı t-testi ile karşılaştırılarak Çizelge 4.19'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.19 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Rosenzweig P-F Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları İle Cinsiyetleri Arasındaki Farkın Anlamlılığının Test Edilmesi

Grup	N	\bar{x}	Ss	t	p
Rw Erk	30	46.13	6.42	-2.309	0,029
Rw Kız	30	49.93	6.58		

Çizelge 4.19'da görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin Rosenzweig P-F Saldırganlık Ölçeğinden aldıkları puanların çocukların cinsiyetleri ile karşılaştırılmasında $\bar{x} = 46.13$ ve $\bar{x} = 49.93$ bulunmuştur. Ortalamaların t-testi ile test edilmesi sonucu, $p = 0.029$ hesaplanmıştır. $p < 0.05$ bulunduğundan deney grubu ilköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin saldırganlıklarıyla cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kız çocukların saldırgan davranış ortalamaları daha yüksek çıkmıştır.

Yukarıda da görüldüğü gibi çocukların Rosenzweig P-F Saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar, cinsiyetlere göre karşılaştırıldığında hem deney grubunda, hem de kontrol grubunda kızların saldırgan davranış puan ortalamalarının, erkeklerin saldırgan davranış puan ortalamalarından anlamlı şekilde yüksek çıktığı görülmüştür.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları ile Ana-baba tutumlarından 'sosyal etkinkiklerde kısıtlılık', 'aile ilişkilerinde sınırsızlık ve istismar', 'ekonomik sorunlar' ve 'sağlık ve sosyol sorunlar' boyutlarının korelasyonu ile ilişkisinde anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Çizelge 4.20'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.20 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Ergen Öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları İle G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının 'Sosyal Etkinkiklerde Kısıtlılık', 'Aile İlişkilerinde Sınırsızlık ve İstismar', 'Ekonomik Sorunlar' ve 'Sağlık ve Sosyal Sorunlar' Boyutlarının Korelasyonu İle İlişkisinde Anlamlı Bir Farklılığın Olup Olmadığının Test Edilmesi

Ana-Baba Tutumları		SEK	AISI	ES	SSS
Saldırganlık	Pearson Corelation	.128	.236	-.038	.132
	P	.310	.058	.776	.358
	N	60	60	60	60

Çizelge 4.20'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları ile Ana-baba tutumlarından 'sosyal etkinkiklerde kısıtlılık' boyutunun korelasyonu pozitif $r=.128$ çıkmıştır. 'Aile ilişkilerinde sınırsızlık ve istismar' boyutunun korelasyonu pozitif $r = .236$ çıkmıştır. 'Ekonomik sorunlar' boyutunun korelasyonu negatif $r = -.038$ çıkmıştır. 'Sağlık ve sosyal sorunlar' boyutunun korelasyonu pozitif $r = .358$ çıkmıştır. İlköğretim öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları ile Ana-baba tutumlarından 'sosyal etkinkiklerde kısıtlılık', 'Aile ilişkilerinde sınırsızlık ve istismar', 'Ekonomik sorunlar', 'Sağlık ve sosyal sorunlar' boyutları arasındaki korelasyon analizinde anlamlı sonuçlar elde edilememiştir.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf ergen öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları ile Ana-baba tutumlarından 'ana-baba ilişkilerinde uyuşmazlık', 'otoriter ve baskıcı tutum' ve 'ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık' boyutlarının korelasyonu ile ilişkisinde anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Çizelge 4.21'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.21 İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği'nden Aldıkları Puan Ortalamaları ile G.D.A.S.D.Ö.'nin Ana-Baba Davranışlarının 'Ana-Baba İlişkilerinde Uyuşmazlık', 'Otoriter ve Baskıcı Tutum' ve 'İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık' Boyutlarının Korelasyonu İle İlişkisinde Anlamlı Bir Farklılığın Olup Olmadığının Test Edilmesi

Ana-Baba Tutumları		ABIU	OBT	ILDT
Saldırganlık	Pearson Corelation	.374	.559	.390
	P	.002	.000	.003
	N	60	60	60

Çizelge 4.21'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları ile Ana-baba tutumlarından 'ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluk' boyutunun korelasyonu pozitif ve orta düzeyde anlamlı $r=.374$ çıkmıştır. 'Otoriter ve baskıcı tutum' boyutunun korelasyonu pozitif ve yüksek düzeyde anlamlı $r = .559$ çıkmıştır. 'İlişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık' boyutunun korelasyonu pozitif ve orta düzeyde anlamlı $r = .390$ çıkmıştır. İlköğretim öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları ile Ana-baba tutumlarından 'Ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluk', 'Otoriter ve baskıcı tutum', 'İlişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık' boyutları arasındaki korelasyon analizinde anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

BÖLÜM 5

5. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırma soruları doğrultusunda elde edilen bulguların yorumlanmasına ve tartışılmasına yer verilmiştir.

5.1 Ana-Baba Davranışları İle Çocuğun Cinsiyeti Arasındaki Farklılıklar

Cinsiyet ayırımının oldukça belirgin olduğu toplumumuzda, anne ve babaların kız çocuklarını, erkek çocuklarına göre daha çok kısıtlayacağı yolundaki beklentiyi bulgular desteklememiştir. Ana-babaların kız ve erkek çocuklarına karşı gösterdikleri davranışlarda anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır.

Araştırmanın ana-baba davranışları ile çocukların cinsiyetleri arasındaki farklılıkların test edildiği bu bölümünde, bulguların da gösterdiği gibi anlamlı farklılıklar yoktur. Bu ana babaların davranışlarında kız ve erkek ayrımı yapmadığını ifade etmektedir. Cinsiyet ayırımının çok fazla yapıldığı toplumumuzda, ana-babaların davranışlarında kız ve erkek ayrımı yapmamaları oldukça önemli ve umut vericidir.

5.2. Ana-Baba Davranışlarıyla Çocuğun Saldırganlığı Arasındaki Farklılıklar

Bulgular , ‘‘ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık’’ boyutu ile çocukların saldırgan davranışları arasında anlamlı farklılıkların olduğunu ortaya koymuştur. Ailede duygusal olarak ihmal edilen, sağlıklı ilişkiler kuramayan ve tutarsız bir disiplin anlayışına maruz kalan çocukların saldırgan davranışlarında artış görülmüştür.

"Ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluk" boyutu ile saldırgan davranışlar arasında da anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ailede ana-baba arasındaki geçimsizlik çocukları olumsuz yönde etkilemekte, onlarda derin yaralar bırakmaktadır. Ana-babaya karşı olan öfke, çocukta saldırgan davranışlar olarak görülmektedir.

Otoriter ve baskıcı aile ortamında yetişen bir çocuğun, saldırgan davranışlarda bulunduğunu araştırma bulguları ortaya koymuştur. Bunun nedeninin, otoriter-baskıcı aile ortamında büyüyen çocuğun kendisini çok fazla engellenmiş hissetmesi ve bu engellenme durumunun saldırgan davranışlara neden olmasıdır.

Sosyal etkinliklerde kısıtlılık faktörü de çocuklarda saldırgan davranışlara neden olmaktadır. Çocuklar yaşlarının gereği olarak oldukça enerjiktirler. Bu nedenle de spor yapmak, sanatsal faaliyetlerde bulunmak, arkadaşlarıyla birlikte olmak gibi serbest zamanlarını değerlendirmek isteyeceklerdir. Çocukların bu isteklerinin ana-babalar tarafından engellenmesi, çocuklarda öfkeye ve saldırgan davranışlara neden olmaktadır. Araştırma bulguları bunu desteklemektedir.

5.3. Çocukların Saldırganlığı ile Çocukların Cinsiyetleri Arasındaki Farklar

Bulgular öngörümüzü desteklememektedir. Beklenenin tersine kızların, anti-sosyal saldırganlık puanlarının ve yansıtılmış saldırganlık puanlarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun nedeni kızların erkeklere göre daha fazla engellenme durumuyla karşılaşmalarıdır. Bu daha fazla engellenme durumu da doğal olarak, daha fazla saldırgan davranışa neden olmaktadır.

5.4. Ana-Baba Davranışlarının ‘İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık’, ‘Ana-baba İlişkilerinde Uyumsuzluk’, ‘Ekonomik Sorunlar’, ‘Sağlık ve Sosyal Sorunlar’, ‘Otoriter Baskıcı Tutum’ Boyutları Arasındaki Farklar

Ana-baba davranışlarının ‘İlişkilerde Duyarsızlık ve Tutarsızlık’, ‘Ana-baba İlişkilerinde

Uyumsuzluk”, “Ekonomik Sorunlar”, “Sağlık ve Sosyal Sorunlar”, “Otoriter Baskıcı Tutum” boyutlarıyla , sosyo-ekonomik düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Bunun nedeni, örneklem grubunun, sadece üst ve orta sosyo-ekonomik düzeye mensup ailelerden oluşması ve bu şekilde homojen biryapı teşkil etmemesidir.

Böylece eğitim, gelir ve meslek değişkenlerinin dağılımına göre, bu araştırmadaki örneklem üst ve orta sosyo-ekonomik düzey gruplarından oluşmaktadır. Sosyo-ekonomik düzey olarak birbirine çok yakın olanı araştırma örnekleminde elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucu anlamlı farklılıklar bulunamamıştır.

Otoriter ve baskıcı aile ortamında yetişen bir çocuğun, saldırgan davranışlarda bulunduğunu araştırma bulguları ortaya koymuştur. Bunun nedeninin, otoriter-baskıcı aile ortamında büyüyen çocuğun kendisini çok fazla engellenmiş hissetmesi ve bu engellenme durumunun saldırgan davranışlara neden olmasıdır.

Ailede sağlık sorunu varsa ve çevre ile ilişkilerde de bazı sıkıntılar yaşıyorsa da çocukların saldırgan davranışları artıyor. Çocuk ailenin bir parçası olan ve kendisi için de büyük önem taşıyan bir aile üyesini her an kaybetme korkusunu yaşıyorsa bunu çevresine karşı saldırgan davranışlar sergileyerek ifade ediyor. Ailenin çevre ile ilişkilerinde problemler varsa bu ister istemez çocuğun davranışlarına yansıyor ve çocuk çevresine karşı saldırgan davranışlarda bulunuyor.

Otoriter ve baskıcı aile ortamında yetişen bir çocuğun, saldırgan davranışlarda bulunduğunu araştırma bulguları ortaya koymuştur. Bunun nedeninin, otoriter-baskıcı aile ortamında büyüyen çocuğun kendisini çok fazla engellenmiş hissetmesi ve bu engellenme durumunun saldırgan davranışlara neden olmasıdır.

5.5. Araştırmadan Elde Edilen Bulguların Kısa Bir Özeti

Ana-baba davranışlarının, çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermesinde anlamlılık bulunamamıştır. Buradan, anne-babaların kız ve erkekler arasında ayırım yapmadığı, hepsine aynı şekilde davrandığı sonucunu çıkarabiliriz.

Ana-baba davranışları ile çocukların saldırganlığı arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ana-baba davranışları çocuğun saldırganlığını etkilemektedir. Bu sonuç çerçevesinde, anne ve babaların sağlıklı ana-baba-çocuk ilişkilerini oluşturabilmeleri için toplumdaki çeşitli kurumlar aracılığıyla eğitilmeleri gerekli ve yararlı olacaktır.

Çocukların cinsiyet değişkenlerinin saldırganlık düzeyine etkileri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Farklılığın incelenmesi sonucu kızların saldırganlık düzeylerinin erkeklerin saldırganlık düzeylerinden daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu da kızların erkeklere göre daha fazla engellenme duygusu yaşadığını ifade etmektedir.

5.6. Öneriler

1. Çocukluk dönemindeki kız ve erkeklerin saldırgan davranışlarıyla, ana-baba davranışları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu sonuç doğrultusunda Ana-baba çocuk ilişkilerinde, ülke çapında bilinçli bir kamuoyunun yaratılabilmesi ve ana-baba çocuk ilişkilerinin sağlıklı bir düzeye getirilebilmesi için M.E.B., Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, üniversiteler ve yerel yönetimlerin (belediyeler) işbirliği ve öncülüğünde "Ana - baba Okulları" nın kurulması ya da var olan bu ve buna benzer- diğer eğitsel nitelikli etkinliklerin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

2. Ana-baba-çocuk ilişkilerini geliştirme ve çocukla nasıl etkili bir iletişim kurulacağı yolunda basın, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının da kullanılmasının daha geniş bir gruba ulaşma açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

3. Okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik servisleri, anne ve babaları çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirici ve bilinçlendirici seminer ve konferanslar vermeli, ayrıca öğrendiklerini davranışa dönüştürebilmelerini sağlayacak eğitim programları düzenlemelidirler.

4. Okullardaki rehber öğretmenler, uyum ve davranış bozukluğu (saldırgan davranış) gösteren çocukları belirleyip, bu öğrencileri grup çalışmalarlarıyla bir araya getirmeli ve çocukların sorunlarına çözüm getirmede aileyle sürekli iletişim içerisinde olmalıdırlar.

5. Çocukların saldırgan davranışları ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiler incelendiği zaman anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Saldırgan davranışlar kız çocuklarda erkek çocuklara göre daha fazla bulunmuştur. Bu sonuç kız çocukların kendilerini erkek çocuklara göre daha fazla engellenmiş hissetmelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü toplumumuzda kız çocuklar erkeklere göre daha fazla baskı altında yetiştirilmektedir. Bu noktada da yine ana-babaların eğitilmelerinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Anthony, J.,1970, "Behavior Disorders" **Carmichael's Manuel of Child Psychology**, Editör: P. H. Mussen, New York.

Aydın, A., 2001, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul.

Alaylıoğlu, R.,Oğuzkan, F., 1976, **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, İnkılapve Aka Kitapevi, İstanbul.

Açıkgöz, K., 1993, **Etkili Öğrenme ve Öğretme**, D.E.Ü. Buca Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Kanyılmaz Matbaası, İzmir.

Bandura, A., Walters R. H., 1959, **Adolescent Aggression**. New York. Ronald Press, S. Feshbach. "Aggression", **Cermichael's Manual of Child Psychology**. Editör: P.H. Mussen, 1970, New York. Wiley, Volume 2,p. 220.

Bandura, A.,1977. **Social Learning Thery**, Rnlewood Cliffs, NJ, Prentice Haal.

Baumrind, D., 1966, "**Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior**", "Child Development, Vol.37, pp. 808-905.

Baykal, A., Akingüç, A., Fındıkçı, İ., 1991, Velilerin Öğretmenlerin Öğrencilerin ve İlgili Akademisyenlerin Eğitimde Nitelik Geliştirme İle İlgili Gözlemleri, **Eğitimde Nitelik Geliştirme**, Kültür Koleji Yayınlar No:1, İstanbul.

Becker, W. C., 1964, "**Consequences of Different Kinds of Parental Discipline**", "Child Development Research. Editörler,"Hoffman ve Hoffman. New York: Russel Sage Foundation.

Berelson, B., Steiner G. A.,1964, Human Behavior: **An Inventory or Scientific Findings**, Harcod Brace and World, New York.

Berkowitz, L., 1993, **Pain and Aggression-. Some Findings and Implications**. Special issue: The pain system, A multilevel model for the study of motivation and emotion. Motivaation and Emotion, Vol. 17, pp.277–293.

Bilgili, 1991, **Sosyal Psikolojiye Giriş**, Ege Ün. Yayınları, No: 48, İzmir.

Cüceloğlu, D., 1992, **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Campbell, S.B., 1990, **Behavior Problems in Preschool Children**, The Guilford Press, New York

Çağlar, A., 1991, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde Yapılan Öğretmenlik Uygulaması Üzerine Bir Araştırma, **Eğitim Bilimleri Dergisi**, Sayı:3, İstanbul.

Çelikkaya, H., 1991, 'Eğitim Olgusunun Özellikleri ', **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi** Sayı:2, İstanbul.

Çelikkaya, H., 1995, 'Eğitim Görev Ve Fonksiyonları', **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi** Sayı:7, İstanbul.

Durmuş, A.,2003, **Çocuğumu Gençliğe ve Hayata Hazırlıyorum**, Timaş Yayınları,İstanbul.

Feshbach, S.,1970, "**Aggression**" Carmichael's Manual of Child Psychology. Editör",P. H. Mussen, Wiley, Vol. 2, New York.

Freedman Jonathan, L., Sears David, O., Carlsmith Merrill, J., 1989, "**Sosyal Psikoloji**"

Çeviren: Ali Dönmez, Ara Yayıncılık, İstanbul.

Goranson. R.E. and King. D. 1977. **Rioting and daily temperature Analysis Of The U.S.** riots in 1967. Unpublished Manuscript, York University, Toronto, 1970

Gordon, T. , 2003, **Çocukta Dış Disiplin Mi? İç Disiplin Mi?** Sistem Yayıncılık, 6. Basım, İstanbul.

Geen, G.R., 1998, **Processes and Personal Variables in Affective Aggression**, Human Aggression, Academic Press, California.

Hoffman, M. L., 1967, "**Power Assertion by the Parent and it's Impact on the Child**", Readings in the Psychology of Parent-Child Relations. Editör: G. R. Medinnus. New York.

Kagan, J., H. A., 1962, Moss, **Birth to Maturity**. New York.

Kanner, L., "Child Psychiatry. Charles C. Thomas Pub. 1960" S. Kaner "Çocuk İntiharlarının Psikodinamiği" **Psikoloji Dergisi**, Sayı: 3

Kulaksızoğlu, A., 2006, **Ergenlik Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kulaksızoğlu, A., 1995, "Öğretmenlik Mesleğinin Ahlak İlkeleri Konusunda Bir Deneme", **M.Ü.Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, İstanbul.

Köknel, Ö., 1989, **Genel ve Klinik Psikiyatri**, Nobel Tıp Kitapevi, İstanbul.

Köknel, Ö., 1999, **Günlük Hayatta Ruh Sağlığı**, Alfa Basım Yayın, İstanbul.

Le Compte, W. A., Okman, G., 1979, **Çocuğunuz ve Siz: Ana Babaya Kılavuz**, Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, İstanbul.

McCord, W. J. McCord, A. Howard, 1967, **Familial Corelates of Aggression in Nondelinquent Male Chldren:'Readings in the Psychology of Parent-Child Relations** Editör, G. R. Medinnus, New York.

Mischel, W., 1970, **Sex-Typing and Socialization** Carmichael's Manual of Child Psychology. Editör: P. H.Mussen, Vol. 2, . New York.

Metin, M., 1993, Eğitimde Fırsat Eşitliği, Eğitim Bilimleri Dergisi, Buca Eğitim Fakültesi Yayın Organı, Yıl:2 Sayı:4, İzmir.

----- , 2003, **Milli Eğitim ile İlgili Mevzuat**, Milli Eğitim BakanlığıYayımlar Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Neyzi, O., Alp, H., 1977, Ergenlik Çağının Özellikleri (Ergenlik Olayının Değerlendirilmesi, İstanbul Çocuklarında Cinsel Gelişme), İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası, Sayı: 40, İstanbul.

Olweus, D. , 1979, **Stability of Aggressive Reaction Patterns in Males: A review.** Psychological Bulletin, Vol.86,pp.852-875.

Öz, İ., 1997, **Çocuk ve Aile**, Kök Yayıncılık, Ankara.

Parman, T., 2000, **Ergenlik ya da Merhaba Hüzün** , Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Patterson, G.R. , 1976, **The Aggressive Child: Victim and architect of a coercive system** <http://web.uvic.ca/psyc/coursematerial/psyc338>.

Rosenzweig, S., 1973 “Rosenzweig Picture-Frustration Study (P-F Study)” **in Measuring Human Behavior**, (Eds) D.G.Lake, M.B.Miles, R.B. Earle Teachers College,pp.295-300, Colombia.

Sears, R.R., 1961, **Relations of Early Socialization Experiences to Aggression in Middle**

Childhood", J. Abnor. Soc. Psych. Vol. 63,pp. 466–492.

Selçuk, M., **Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

Stein, A., 1997, **Saldırgan Çocuk**, Papirüs Yayınevi, (Çev: N. Polat), İstanbul.

Turgut, İ., 1995, **Eğitim Üzerine Felsefi Bir Derleme**, Anadolu Matbaası, İzmir.

Tezcan, M., 1981, **Kuşaklar Çatışması**, Kadioğlu Matbaası, Ankara.

Wilson, H., 1968, **Delinquency and Child Neglect**, George Alien and Unwin, London

Yavuzer, H., 1996, **Çocuk ve Suç**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer, H., 2005, **Gençleri Anlamak**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer, H., 2004, **Ana-Baba-Çocuk**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer, H., 2000, **Okul Çağı Çocuğu**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yörükoğlu, A., 1988, **Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Eğitimi Ruhsal Sorunlar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

http://www.devpsy.org/teaching/parent/baumrind_styles.html (Ulaşım Tarihi: 20.06.2005)

EKLER

EK 1- Gençlik Dönemi Aile Sorunları Değerlendirme Ölçeği

EK 2- Rosenzweig P-F Saldırđanlık Ölçeği

Gençlik Döneminde Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği (G.O.A.S.D.Ö.)

Dr. Ceylan Tuğrul

Açıklama:

Bu ölçek, gençlik döneminde içinde yaşanılan aile ortamından kaynaklanan streslerin sayısını ve bu streslerden etkilenme derecesini ölçmeyi amaçlamaktadır. 66 maddeden oluşmakta ve uygulama süresi en fazla 30 dakikadır.

Her ölçek maddesinin “evet” “hayır” “sık sık” “arasıra” seçeneklerinden bir tanesini kullanarak kendinize uygun yanıtı veriniz.

Örnekler:

1. Annem veya babam arkadaşlarımın yaptığı bir çok şeyi yapmama izin vermez.
2. Bizim evde hatalı davranışlar hemen cezalandırılır.

Yukarıdaki maddeleri değerlendirin ve sizin aile yaşantınıza uygunsa “evet” uygun değilse “hayır” bazı zamanlar yaşanan bir durumsa “ara sıra”. Çoğunlukla yaşanan bir durumsa da “sık sık” şeklinde yanıtlayınız.

Açıklamanın tamamını okuduktan sonra yanıtlamaya başlayınız. Yanıtlama yaparken sadece kendi gerçek durumunuzu ifade ediniz atlamadan maddelerin hepsini cevaplayınız.

Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği

1. Aile üyelerinden birinin uzun süreden beri devam eden bir hastalığı var.
2. Sık sık birilerinden borç almak zorunda kalırız.
3. Annem veya babam, arkadaşlarımla yaptıkları birçok şeyi yapmama izin vermez.
4. Bizim evde hatalı davranışlar hemen cezalandırılır.
5. Annem veya babam, genellikle benim nerede ve kiminle olduğumun , ne yaptığımın farkında değildir.
6. Annem ve babam sık sık tartışır, kavga ederler.
7. Bizim evde neyin, nasıl ve ne zaman yapılacağına annem ve babam karar verir; benim fikirlerim dikkate alınmaz.
8. Çoğunlukla birbirimize duygularımızı belli etmeyiz.
9. Bizim evde temizlik işleri (süpürme, silme gibi) genellikle ihmal edilir.
10. Annem veya babam, beni sıklıkla kardeşlerim ya da yaşlılarımla karşılaştırırlar.
11. Çalışmak zorunda olan aile üyelerimizin işsiz kaldığı ya da iş bulamadığı olmuştur.
12. Bizim evde uyulması gereken kurallar çok sık değişir.
13. Ailece gittiğimiz, hemen hemen hiçbir yer yoktur. (Sinema, tiyatro, piknik gibi).
14. Annem veya babam, beni sık sık azarlar.
15. Aile içinde önemli sorunlarımız olsa bile, sanki hiçbir sorunumuz yokmuş gibi, bunlar hakkında konuşmayız.
16. Çevremizdeki bazı kişileri (komşu, akraba gibi) karakola şikayet ettiğimiz olur.

17. Annem veya babam, bana oları sevgisini belli etmez.
18. Bizim evde aile üyelerinin sportif faaliyetlere katılmaları engellenir.
19. Annem ve babam, sık sık birbirlerini, evi terk etmekle ya da boşanmakla tehdit ederler.
20. Bizim evde genellikle verilen sözler tutulmaz.
21. Annem veya babamla aynı yatakta uyuduğum olur.
22. Annem veya babam, benim sorunlarımla yeterince ilgilenmez.
23. Evimizde herkese yetecek kadar oda yoktur.
24. Bizim evde en ufak hatalar bile kolay affedilmez.
25. Annemin veya babamın evlilik dışı ilişkisi olmuştur.
26. Annem veya babam, özel hayatıma çok fazla karışır.
27. Evdeki tartışma ve kavgalar sırasında yaralandığım olmuştur.
28. Bizim evde genellikle sofralar kurulmaz, herkes ayaküstü bir şeyler atıştırıp karnını doyurur.
29. Bizim evde aile üyelerinin boş zamanlarında çeşitli faaliyetlere (sosyal dernek çalışmaları, kurslar gibi) katılmaları engellenir.
30. Annemin veya babamın, bana hakaret ya da küfür ettiği olur.
31. Ailemizin bazı üyeleri çok sık hastalanır.
32. Aile üyelerimizden birinin bana uygunsuz teklif ya da yaklaşımda (dokunma, öpme, soyma gibi) bulunduğu olmuştur.
33. Bizim evde her kesin o kadar farklı görüşleri vardır ki, bir konu hakkında karar vermek zor olur.

34. Annem veya babam, çoğunlukla arkadaşlarımla birlikte gezmeme izin vermez.
35. Ekonomik zorluklar nedeniyle önemli ihtiyaçlarımızı bile karşılayamadığımız olur.
36. Çoğu zaman ne yaparsam yapayımı, anneme veya babama yaranamam.
37. Annem ve babam arasındaki kavgalar bazen o kadar büyür ki, birbirilerine vururlar.
38. Benimle ilgili önemli konularda (meslek, iş, eş seçimi gibi) benim yerime annem veya babam karar verir.
39. Annemin veya babamın, kendi cinsel sorunlarını bana anlattıkları olur.
40. Aileme birlikte olduğumuz zamanlarda konuşacak konu bulmakta zorluk çekeriz
41. Annem veya babam tarafından evden kovulduğum olmuştur.
42. Bizim evde aile üyelerinin sinema, tiyatro gibi sanat konularıyla ilgilenmeleri istenmez.
43. Çevremizdekilerin şikâyetleri sonucu bazı aile üyelerimizin karakola çağrıldıkları olur.
44. Annem veya babam, hemen her konuda kendi istediğini kabul etmem için beni zorlar.
45. Bizim evde aile üyelerimizin olumlu Özellikleri ve başarıları hakkında konuşulmaz.
46. Annemin veya babamın, başkalarının yanında birbirlerine kötü davrandıkları olur.
47. Annem veya babam, karar vermekte zorluk çektiğim konularda bana yol göstermez.

48. Bizim evde görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyenlere karşı çok sert davranılır.
49. Annemin veya babamın, başkalarının yanında, benim hakkımda kötü sözler söylediği olur.
50. Çalışarak aileme katkıda bulunmak zorundayım.
51. Annem veya babam kızınca bana vurur.
52. Evimize gelen misafirlerle ya da ziyaretine gittiğimiz ailelerle tartıştığımız hatta kavga ettiğimiz olur.
53. Bizim ev genellikle dağınıktır, bu yüzden eşyalarımızı bulmakta zorluk çekeriz.
54. Aile üyelerimizden birinin benimle cinsel ilişkide bulunmak istediği olmuştur.
55. Annem veya babam, çoğunlukla benim istek ve ihtiyaçlarıma aldırmaz.
56. Bizim evde genellikle kimin, neye, ne zaman, nasıl tepki göstereceği (kızacağı, üzüleceği, alınacağı v.b.) belli olmaz.
57. Annem veya babam, bazen bana o kadar kızar ki başkalarının yanında bana vurur.
58. Evimizdeki eşyaları satmak zorunda kaldığımız olmuştur.
59. Annemin veya babamın uluorta, açık saçı konuştuğu olur.
60. Ailece önem verdiğimiz ve kutladığımız özel günler (yaş günü, yılbaşı gibi) yoktur.
61. Annem ve babam arasındaki kavgalar sonucunda, ikisinden birinin evi terk ettiği ve günlerce gelmediği olmuştur.
62. Çevremizdeki bazı kişilerin ailemiz hakkında kötü sözler söyledikleri olur.
63. Bizim evde birisi hastalandığı zaman genellikle ihmal edilir ve son dakikaya

kadar doktora gidilmez.

64. Genellikle konuyu tam anlamadan birbirinizi eleştirmeye, suçlamaya başlarız.

65. Bizin evde bulaşık ve çamaşırlar çok zorunlu olmadıkça yıkanmaz bekletilir.

66. Annem ve babam arasındaki kavgalarda evdeki eşyaların kırılıp, döküldüğü olmuştur.

ROSENSWEIG P-F SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ

Farklı engellenme durumlarını birbirinden bağımsız 24 resimde gösteren ölçeğimize aklınıza ilk gelen şeyleri boş kutucukların içine yazınız.

Karşılaştığınız resimdeki durumu yaşasaydınız ne cevap verirdiniz.

Testimizi mümkün olduğunca hızlı cevaplayınız.

Sadece cinsiyetinizi belirtiniz

Cinsiyetiniz

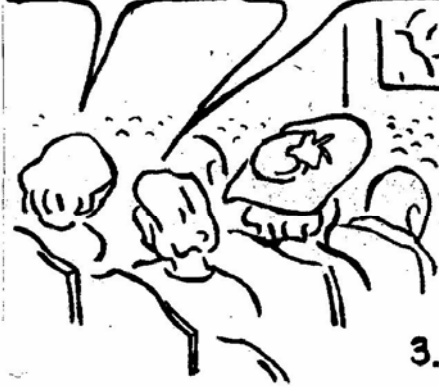
Yazık, dikkat etmemize rağmen, elbisenize çamur sıçrattık.

Ah! Ne kötü. Kırdığınız annemin en sevdiği vazosuydu.

Hiç bir şey göremiyorsunuz.

Yazık ki arabam bozuldu. Treni kaçırmamıza sebep oldum.

Bir hafta önce aldığım bu yepyeni saati, üçüncü defadır geri getirmem gerekti. Eve gider gitmez duruyor.

5.

Kütüphane kurallarına göre, ancak iki kitap alabilirsiniz.

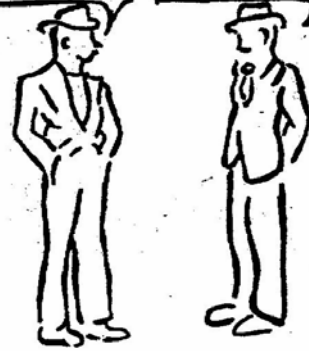
6.

Biraz fazla müşkül-pesent değil misiniz?

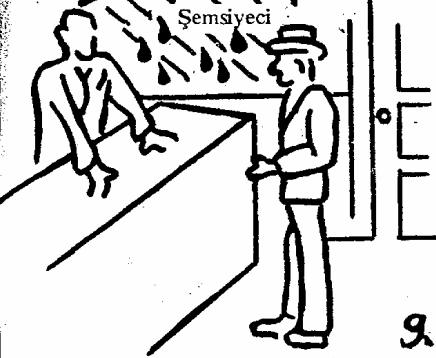
7.

Kız arkadaşın bu akşam sen gitmediğin için beni sinemaya davet etti.

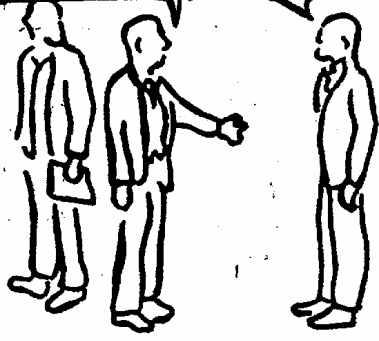
8.

Semsiyenize ihtiyacınız olabilir. Fakat patron öğleden sonra gelecek, Onu size ben veremem.

9

Siz, bir yalancısınız ve bunu da biliyorsunuz.

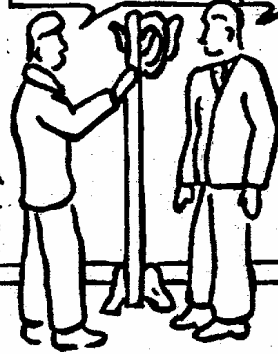
10

Afedersiniz, gene yanlış numara düştü.

Gecenin
2 si

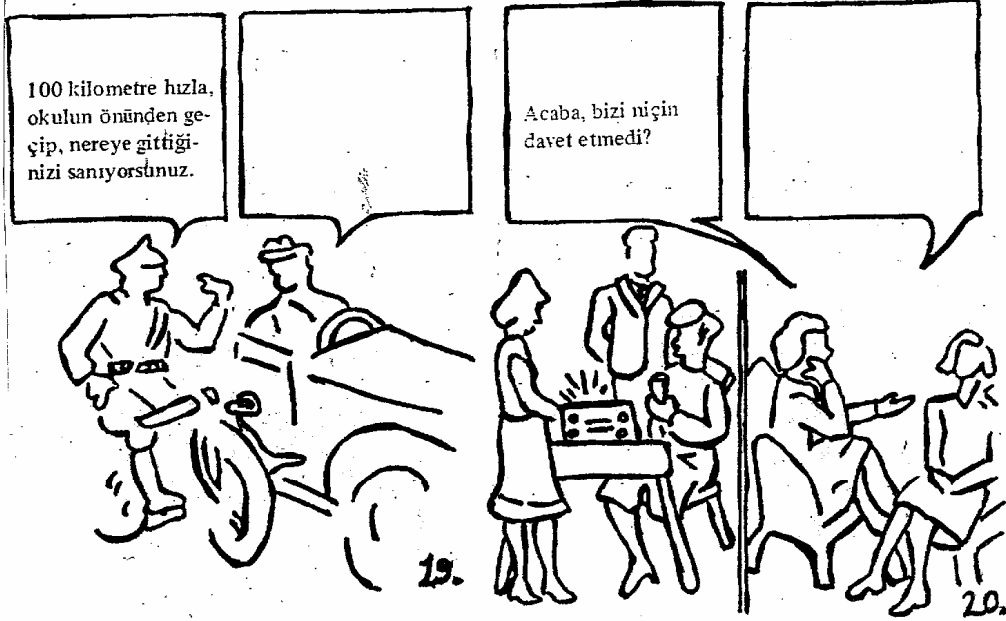
11

Bu şapka senin değil mi? Demek ki Ahmet seninkini giyip kendininkini burada bırakmış.

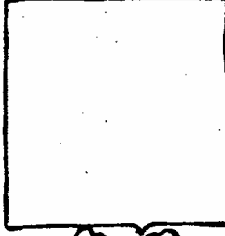

12

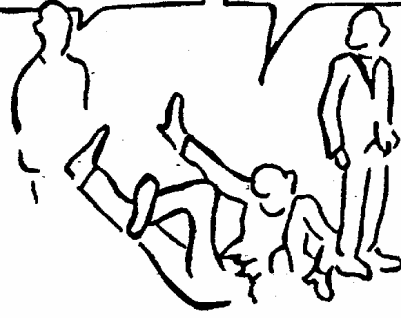

Hakkında dedi-
du yaptığınız ka-
dın, dün bir kaza
geçirdi. Şimdi has-
tahane de yatıyor.

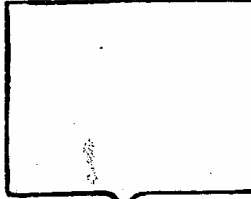
21.

Bir tarafınıza bir-
şey oldu mu?

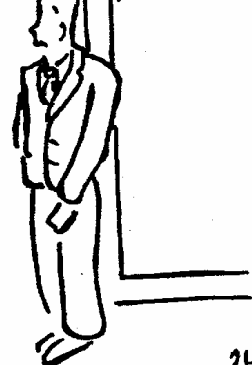
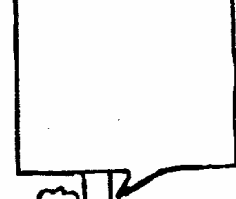
22.

Telefonda teyzem,
bize "Güle, güle"
demeye gelecekmış
beklememizi istedi.

23.

Sizden aldığım mec-
muayı getirdim. Ku-
sura bakmayın, çö-
cük yırtmış.

24.

Değerlendirme:

	O-D	E-D	N-P
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			
13.			
14.			
15.			
16.			
17.			
18.			
19.			
20.			
21.			
22.			
23.			
24.			

	O-D	E-D	N-P	Toplam	%	Standard
E						
I						
M						
Toplam						
%						
Standard						

S-E Patterns			Eğilimler	
$\underline{E} =$	$=$	%		
$\underline{I} =$	$=$	%	1.	
$\underline{E} + \underline{I} =$	$=$	%		
$\underline{E} - \underline{E} =$	$=$	%		
$\underline{I} - \underline{I} =$	$=$	%	2.	
$\underline{M} + \underline{I} =$	$=$	%		
Total Pattern			3.	
			4.	
			5.	
G. C. R.:	$=$	%		

Hesap Tablosu

0,5 =	2,1 %	12,5 =	52,1 %
1,0	4,2	13,0	54,1
1,5	6,2	13,5	56,2
2,0	8,3	14,0	58,3
2,5	10,4	14,5	60,4
3,0	12,5	15,0	62,5
3,5	14,6	15,5	64,5
4,0	16,6	16,0	66,6
4,5	18,7	16,5	68,7
5,0	20,8	17,0	70,8
5,5	22,9	17,5	72,9
6,0	25,0	18,0	75,0
6,5	27,0	18,5	77,1
7,0	29,1	19,0	79,1
7,5	31,2	19,5	81,2
8,0	33,3	20,0	83,3
8,5	35,4	20,5	85,4
9,0	37,5	21,0	87,5
9,5	39,6	21,5	89,6
10,0	41,6	22,0	91,6
10,5	43,7	22,5	93,7
11,0	45,8	23,0	95,8
11,5	47,9	23,5	97,9
12,0	50,0	24,0	100,-

Düşünceler

Zaman:

Değerlendiren: